

HRVATSKI PLANINAR

7-8
1991

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 83
Volume 83

Srpanj-kovoz 1991
July-August 1991

Broj 7-8
Number 7-8

SADRŽAJ

Riječ uredništva i izdavača	145
Stipe Božić o svom usponu na Kanch	146
Tomislav Jutrović: Sjećanje na velikog planinara Vladimira Horvata	149
Želimir Kantura: Slap Sopot na Monsu ursi	152
Boris Čujić: Gorsko zrcalo - slobodno?	155
Ante Vukušić: Jesen na vrhu Budima	157
Vladimir Jagarić: Stotinu godina planinarenja po Žumberku	158
Tomislav Sablek: Saharski dnevnik	164
Dr. Željko Poljak: Kako doći na Everest	168
Marija Gobec: Zdravstveni rizici na himalajskim trekkingima	173
Darko Berljak: Viki Grošelj: "Četiri puta osam tisuća"	176
Dr. Željko Poljak: Naši planinari iseljenici	177
Predstavljamo vam planinarska društva	178
Božidar Kanajet: Orientiranje pomoći mjeseca i zonskog vremena (ure)	180
Nikola Kizem: Katalog planinarskih značaka	182
Tomislav Pavlin: Pregled planinarskih staza na Velebitu	185
Speleologija	186
Zaštita prirode	187
Sportsko penjanje	188
Publicistika	189
Vijesti	189

Slika na naslovnoj stranici:

Izlazne dužine "Klina" u Anića kuku na Velebitu . . . . . Foto: Darko Berljak

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof.dr. Željko Poljak, YU-41000 Zagreb, A. Cesarca 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, ing. Vlado Božić, Tomislav Đurić, Željko Gobec, Želimir Kantura, Jakša Kopić, prof. Krinoslav Milas, Tomislav Pavlin, prim.dr. Miroslav Kovačić

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, YU-41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 041/448-774 (9-15 sati). Telex 041/441-088. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Prvi broj izašao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine".

Godišnja pretplata: dinarska protuvrijednost od 25 DM (za inozemstvo dvostruko). Uplaćuje se na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Na uplatnici valja naznačiti: za "Hrvatski planinar" i čitko ispisati točnu adresu pošiljaoca. Oslobođeno od poreza na promet (5499 od 21. 12. 1972)

Tisk: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Riječ uredništva i izdavača

Dragi čitatelji,

Pred Vama je već drugi dvobroj našeg glasila starog naziva "Hrvatski planinar". Dok ovo pišemo tek je prošlo dva mjeseca od naše Skupštine, na kojoj smo odlučili o mnogim promjenama. Izvršni odbor Hrvatskog planinarskog saveza većinu svoje prve sjednice posvetio je raspravi o našem glasilu. I to ne zato što je smatrao da časopis nije dobar, već s namjerom da postane još bolji, jer je njegova gotovo stoljetna tradicija i značenje u planinarskom pokretu vrijednost koju ne treba nikad zaboravljati.

Proširen je Urednički odbor i u ovih nekoliko tjedana imali smo više dogovora nego u posljednjih desetak godina. Za početak dogovorili smo se za novi grafički izgled.

Odredili smo rokove za obradu materijala i precizirali datume izlaska pojedinih brojeva. Sigurno vas je iznenadila brzina kad se niti mjesec dana poslije broja 3-4 pojavio broj broj 5-6; s ovim brojem uhvatili smo ritam pa se nadamo da nekadašnja kašnjenja možete prepustiti zaboravu.

Članovi Uredničkog odbora dobili su svoje stalne obvezе, da se brinu za svoje područje u planinarstvu; postali su nešto slično urednicima rubrika i taj način rada već pokazuje rezultate. Njihova je briga da svaki broj ima za svakog čitatelja ponešto, da sva širina naše djelatnosti bude predstavljena našoj javnosti. Primjetili ste i neke nove rubrike, a želja nam je da sve one budu stalne i da se nadopune na temelju Vaših prijedloga i primjedba o onom što nedostaje, kako bi većina od Vas bila zadovoljna.

U pripremi su još neke rubrike i, osim već uobičajenih, a uz Vaše literarne priloge, putopise, stručne i povijesne članke, ovo će glasilo uvijek imati Uvodnik, Intervju, Planinarsku knjigu i Zaštitu prirode, a želja nam je svaki puta predstaviti jedno planinarsko društvo, određeni planinarski put i neki način dom ili sklonište.

Dogovorili smo se da se glasilo tiska na boljem papiru i da Vam od početka iduće godine stiže najkasnije do desetog dana svakog mjeseca. Dobro ste razumjeli, u 1992. "Hrvatski planinar" bi trebao biti mjesечnik. Obvezu Izvršnog odbora HPS je da to ostvari. Hoće li to uspjeti s ponekom stranicom plaćenog oglasa, koji nećeći na štetu planinarskog sadržaja ili i drugim načinom osim preplatom, ostaje da do tada riješimo. Ali, s napomenom da se cijena neće bitno mijenjati.

Naravno da računamo s većim brojem preplatnika, a Vi nam u tome pomognite ispunjavajući anketni listić koji ćete uskoro dobiti. U Vašim planinarskim društvima očekujte i skrenite pažnju članovima na propagandni plakat o našem glasilu koji se priprema.

Najveću pomoć očekujemo od Vas preplatnika, jer ne samo što kupujete naš časopis, već ste i njegovi stvaraoci. Pišite o planinama, slikajte, šaljite nam materijale, predlažite, kritizirajte, a jednog dana, ako u svemu uspijemo, međusobno ćemo izmijeniti pohvale.

Do budućih susreta na ovim stranicama, u Vašim društvima, a prije svega u hrvatskim planinama pozdravljaju Vas

Urednički odbor "Hrvatskog planinara" i
Izvršni odbor Hrvatskog planinarskog saveza

Stipe Božić o svom usponu na Kanch

O ekspediciji s koje se vratio opet osvojivši jedan od najviših vrhova svijeta

Krajem svibnja iz Nepala se vratio naš najuspješniji osvajač himalajskih vrhova, kojeg ne treba posebno predstavljati našim čitateljima, jer sigurno sve znaju o njemu. Ovog puta željeli smo neposredno nakon povratka s ekspedicije na Kangchenjungu (Kangčenzeng), Kanch, čuti dojmove Stipe Božića s uspona na treći po visini vrh na svijetu.

- **Prije samog razgovora, želim ti prenijeti čestitke svih hrvatskih planinara za tvoj novi uspjeh, sa željom da se taj niz kvalitetnih uspona nastavi i ubuduće. Reci nam koja ti je to već ekspedicija u Himalaju, koliko već imas osamtušnjaka i kako si se odlučio za Kanch?**

U Himalaji sam bio sedam puta, popeo sam se na tri osamtušnjaka, na Manasu, dva puta na Everest i sada na Kanch. Za tu ekspediciju odlučio sam se nakon poziva starog prijatelja i partnera Viki Grošelja. Inače, u tom dijelu Himalaje još nisam bio, pa je i to bio motiv da krenem na tu ekspediciju. Nisam bio previše siguran da će mi se posrećiti taj uspon, no sve je završilo puno jednostavnije nego što sam očekivao.

- **Naše čitatelje sigurno bi zanimali i osnovni podaci o toj ekspediciji.**

To je bila Slovenska ekspedicija "Kanch '91", vođa je bio Tone Škarja, a brojala je 15 članova, od toga 12 iz Slovenije, a uz mene pridružile su se i dvije Poljakinje - Wanda Rutkiewicz i Ewa Pankiewicz. Glavnina ekspedicije oputovala je iz Zagreba 15. ožujka, a iz Kathmandua petnaest dana poslije. Nakon još toliko dana dugog i zamornog pristupnog marša skupili smo se u Baznom logoru na 5400 m ispod Kanchenjunge, planine koja je na granici Nepala i Sikkima. Ciljeva je bilo nekoliko: uspon na Glavni vrh (8586 m), na Srednji vrh (8482 m), na Južni vrh (8476 m) i na Istočni vrh Jannua (7486 m). Inače, Kanch ima pet vrhova, a i ime planine znači - Pet riznica velikog snijega.

- **Kako su se ostvarivali ti ciljevi?**

Na početku pristupnog marša, a i prije u Kathmanduu, prala nas je kiša i može se reći da smo imali loše vremenske uvjete. Za vrijeme aklimatizacije, na 6000 m, postavili smo logor 1, vratili se u Bazu, nakon nekoliko dana postavili Logor 2 na 6750 m, vratili se opet dolje, a u međuvremenu su Marija Frantar, Rupar, Rozman i Držan postavili na 7250 m Logor 3. U trećem ciklusu krenuli smo prema gore i sve je teklo da ne može bolje. Digli smo "četvorku" na kraju platoa ispod glavnog vrha na 7600 m. Prvog svibnja startali smo u dva ujutro, koristili smo se umjetnim kisikom i po kombiniranom terenu, ocjene između II. i III. stupnja teškoće, u 13.25 po lokalnom vremenu došli na vrh. Grošelju je to bio deveti osamtušnjak, za Sloveniju dvanaesti - preostali su samo K 2 i Annapurna I. Meni je to bio treći, odnosno četvrti uspon na vrh preko 8000 metara.

- **Silaz nije bio baš jednostavan, a u to vrijeme nedaleko je harao veliki ciklon u Bangladešu.**

Silaz je bio vrlo dramatičan. Pogoršalo se vrijeme, a prije toga vidjeli smo kako nam se s juga približava veliki ciklon, ali, na sreću, zahvatio nas je samo rubom. Međutim, i to je bilo dovoljno za velike nevolje na silazu. U magli i snježnoj mećavi silazili smo prema osjećaju, ne znaajući točno gdje se nalazimo i nismo mogli pronaći Logor 4. Kad smo već pomislili na bivak, oblaci su se razišli i ugledali smo Logor 3. Stupili smo u vezu i poslije su nam baterijskim lampama pomogli da ga oko 11 navečer pronademo u miraku. Taj se dan sa Srednjeg vrha u taj logor spustio Rupar, a u njemu su čekali Marija Frantar i Rozman, kako bi slijedeći dan krenuli gore, pa je zanimljivo bilo spavanje u malom šatoru s dvije vreće i dvije prostirke za spavanje. Drugi dan spustili smo se do Baze.

● **Dogadaji koji su slijedili bili su još dramatičniji.**

30. travnja Štremfeli i Prezelj bili su na Južnom vrhu, ispenjavši prvenstveni smjer, koji je bio najjači uspon sezone u Himalaji i najvjerojatnije najteži u tom masivu. Rupar je solirao na Srednji vrh, a 400 m ispod Istočnog vrha Jannua odustali su Furlan i Počkar, nakon 1520 m ocjene VI+. Iz Logora 4, su 3. svibnja na vrh krenuli Marija Frantar sa željom da bude prva žena na vrhu Kanchenjunge i Jože Rozman. Startali su oko ponoći i prvi put su se javili radiom tek u 15.30. Rekli su da je do vrha još 200 m, ali nama se činilo da su mnogo dalje. Nagovarali smo ih da se počnu vraćati, ali su odlučili da idu dalje. Vjetar je bio izuzetno jak i poslije smo primjetili da se jedan penjač vraća do drugoga i da zatim nastavljaju s usponom. Najvjerojatnije je to bio Rozman koji je nosio bocu s kisikom, kako bi s njom pomogao svojoj partnerici. Poslije su se ipak odlučili za silaz, ali iz radio kontakata bilo je vidljivo da su strašno umorni i u gotovo bezilaznom položaju. Vjetar je postajao sve jači i prestali su se javljati. Drugi dan krenula je Wanda Rutkiewicz i pronašla mrtvog Rozmana blizu Logora 4, a slijedećeg dana dvojica članova našli su nedaleko i tijelo Marije Frantar. Očito je da se oboje poskliznulo u žlebu i palo niz padinu. Sahranjeni su blizu tog mjesta. Nakon toga smo Grošelj i ja krenuli u Kathmandu da javimo tu tužnu vijest.

● **Na HTV-u u emisiji "Svijet sporta", vidjeli smo vrlo atraktivne snimke s ekspedicije.**

Po prvi puta snimao sam elektronskom kamerom, koja se pokazala izvanrednom. To je video kamera JVC S VHS, a baterije sam punio preko solarnih panela. Snimio sam preko četiri sata materijala, uključivši sve važnije događaje i detalje, od podnožja pa sve do vrha. Upravo montiram film koji će biti u nekoliko verzija od 10, 15, 30 i 45 minuta, a za TV Marjan radim i seriju od šest nastavaka.

● **Tko ti je pomogao oko te ekspecijije, a tko nije?**

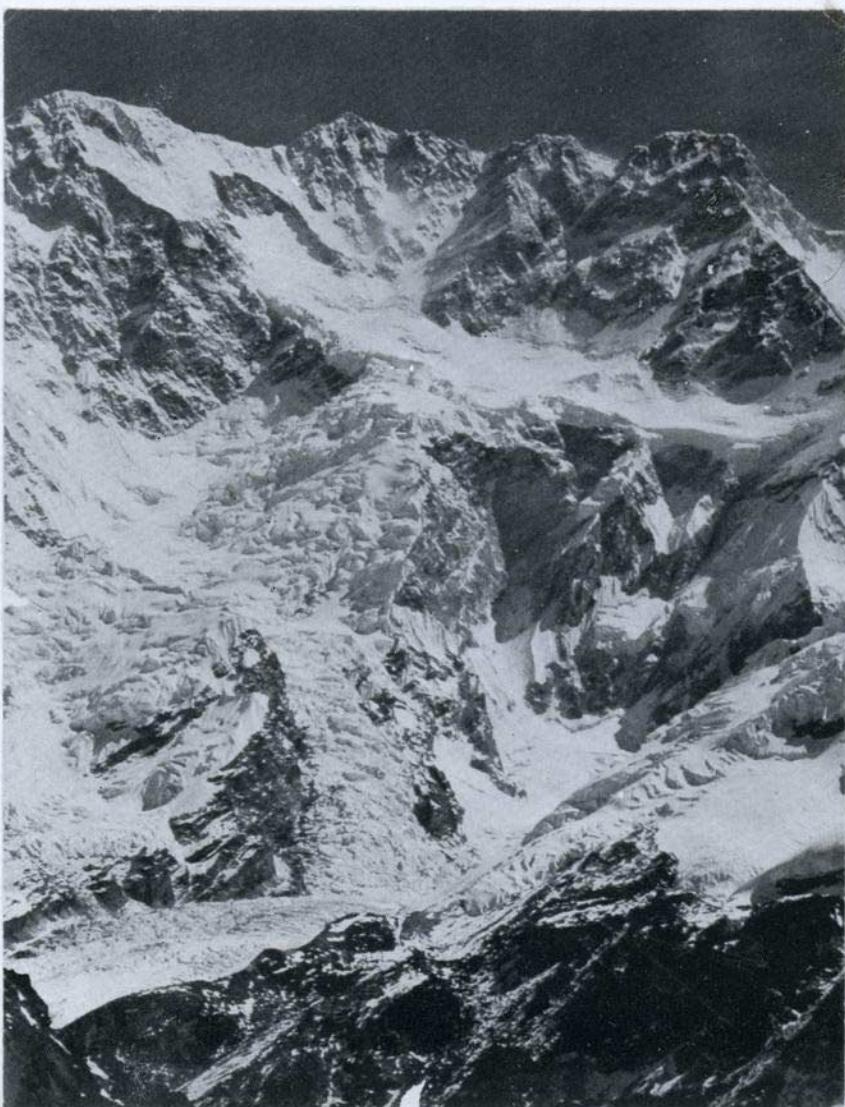
Koštala me je 3000 dolara, avio kartu kupila mi je "Slobodna Dalmacija", pomogli su "Brodomerkur", "Splitska banka", "Koflach" i još neki sponzori, a njemačka firma "VauDe" je Grošelja i mene već drugi puta potpuno snabdjela alpinističkom opremom. Prije samog puta prilično je zakomplicirao "Slobodni tjednik", koji je mnogo obećao, a onda naglo odustao.

● **Naše čitatelje sigurno će zanimati tvoji slijedeći ciljevi; od svih vrhova u Himalaji na koje si krenuo, uspio si se uvijek popeti na vrh, osim na Lhotse, na kojem dva puta nije bilo sreće; privlači li te da postaneš prvi ne-Sherpa koji bi bio na Everestu tri puta?**

U siječnju 1993. idem s Vikijem na najviši vrh Antarktika, Mt. Winson, jer, osim najvišeg vrha Oceanije, to je njemu jedini vrh, koji mu nedostaje da bi imao sve najviše vrhove kontinenata, a to isto zanima i mene da postignem jednog dana. Lhotse mi nije neki poseban izazov zbog dva bezuspješna uspona; ja se prvenstveno volim penjati i biti u brdima, a uspjesi - ako dođu, dobro, a ako ne, meni je opet dobro. O Everestu na taj način nisam razmišljao, ali ako to bude hrvatska ekspedicija, nije isključeno da se i ja pojavi.

● **Kad sam te neki dan tražio u poduzeću rekli su mi da si na listi čekanja.**

Moju firmu zahvatile su nevolje kao i mnoge druge. Bojam se da će otići u stečaj; ja zasada radim honorarno na TV Marjanu, a nadam se da će se već nekako snaći.

Vrhovi Kangchenjunge

• **Što je još bilo zanimljivo u Nepalu?**

Bili su prvi slobodni izbori krajem travnja, međutim, ljudi očekuju promjene preko noći i sigurno će se razočarati kad to ipak ne bude previše brzo.

Čestice iz zapaljenih nafnih izvora u Zaljevu nošene vjetrom su, izgleda, došle do Himalaje, jer su neke ekspedicije javile o crnom i masnom snijegu na planinama. To sigurno utječe i na vrijeme, jer je ovog proljeća visoko na Manasluu jedan Tirolac poginuo od groma, a to je prvi takav slučaj u Himalaji.

• **Za vrijeme dok si bio u Nepalu, u hrvatskoj planinarskoj organizaciji dogodile su se neke promjene, između ostalog i časopisu je vraćeno staro ime.**

Sve to mi je vrlo drago, nadam se da će te promjene koristiti svim planinarima, između ostalim i alpinistima. Isto tako vrlo rado ću suradivati sa časopisom "Hrvatski planinar" i možete od mene očekivati prilično materijala.

Razgovarao: Darko Berljak

Sjećanje na velikog planinara Vladimira Horvata

U povodu stote obljetnice njegova rođenja

TOMISLAV JUTROVIĆ, ZAGREB

Ove godine navršava se sto godina od rođenja poznatoga zagrebačkog planinara Vladimira Horvata. Iako ga već gotovo tri desetljeća nema među nama, ostao je u dobroj uspomeni srednjoj a osobito starijoj generaciji planinara. Mnogima su još u sjećanju susreti s njim na njegovim Stubama, na zagorskoj strani Medvednice.

U plejadi zaslужnih planinara koji su svojom riječju, djelom i perom stvarali i pisali povijest hrvatskog planinarstva nalazi se i Horvatovo ime, čije djelo i danas pronosi slavu svoga graditelja. Danas, kada se spominjemo stote godišnjice njegova rođenja prilika je da se ukratko osvrnemo na njegov životni put.

Rođen je 22. kolovoza 1891. godine u Krašiću, u podnožju Žumberka, gdje mu je otac službovao kao učitelj. Gimnaziju je pohađao u Zagrebu. Ratni vihor prvog svjetskog rata odnio ga je na ratište Karpata, Visokih Tura, Dolomita i Julijskih Alpa. Iz toga bezumnog rata vraća se teško bolestan, ali duhovno obogaćen ljepotama planina kroz koje je vojevao. Krajem 1922. preselio se u Zagreb, gdje se zaposlio u upravi zagrebačkih "Novosti". Kao novinar-reporter prisutan je na sportskim natjecanjima skijaša, čije izvještaje obilato koristi u propagiranju prirodnih ljepota. Otkrićem skijaških terena Jahorine među prvima je započeo propagandu za ovu planinu, što mu je donijelo počasno članstvo Planinarskog društva "Romanija" iz Sarajeva. Svojim člancima sudjeluje u "Hrvatskom planinaru", "Planinarskom listu" i "Kulisi". Članom HPD-a postaje 1922.g. u Zagrebu.

Od mnogobrojnih planina Medvednicu je najviše posjećivao. U njegovu planinarskom dnevniku zapisano je da ju je posjetio 1375 puta, sklonište na Hunjki 1120 puta, svoje Stube 670 puta, Oštrc u Samoborskom gorju 202 puta itd. Stube je posjetio i više puta, jer u dane kada nije mogao raditi (zbog nevremena npr.) to nije ni upisivao kao posjet, iako je tamo bio. Jedan je od malobrojnih speleologa-istraživača podzemlja našeg krša prije rata. Otkriva i istražuje špilju na Kleku, jamu Bazgovica nedaleko od Kamanja, a 1928. organizator je i voda brojnih izleta članova PD "Runolist" iz Zagreba na uređenje špilje Vrlovke u Kamanju. Prigodom otvaranja špilje, sa sestrom Marijom piše i štampa u vlastitoj

nakladi vodič o špilji, dopunjeno s nekoliko izuzetno uspješnih fotografija iz ppilje. One nam otkrivaju istančan smisao i stručnost za fotografiju. Poslije drugog rata, osim iskapanja u špilji Medvednici na njegovim Stubama, pronalazi i istražuje nekoliko jama u okolini Stuba, a sudionik je i brojnih istraživanja speleoloških objekata od Kamenih Svata do Lipe.

O Horvatu kao planinaru, osobito kao o graditelju 500 stuba, rečeno je i napisano poprilično toga. O nekim događajima iz tog vremena znamo malo, a o nekim smo i mi sami premašo govorili ili ih obilježavali. Međutim, ti na prvi pogled možda nevažni događaji bili su zapravo vrlo važni u njegovu životu, u prostoru i vremenu kada je stvarao Stube. Da bismo bolje cijenili i vrednovali njegovo djelo, evo nekih podataka. Kada je započeo s izgradnjom Stuba - prisjetimo se, bilo je to 30. lipnja 1946. - bilo mu je gotovo pedeset i pet godina. Ovaj podatak o životnoj dobi nekako nam i sam nameće pitanje kako je izgledao Horvat. Oni koji su ga poznivali, sjećaju ga se kao čovjeka srednjeg rasta i nježne tjelesne grade. Dodamo li tome da je po zanimanju bio novinar, ne možemo a da se ne divimo hrabrosti i odlučnosti da za svoj hobi izabere jedan od najtežih i najgrubljih, a s obzirom na konfiguraciju terena gdje su Stube izgrađene, i vrlo opasan hobi. Osim ovih subjektivnih činilaca bilo je i drugih o kojima valja voditi računa. U to vrijeme tramvaj je vozio samo do Mihaljevca. Od te posljednje tramvajske stanice kretalo se prema Sljemenu u raznim smjerovima. Kada već govorimo o tramvaju recimo i to da je do Tunela počeo voziti tek 1951, dakle, u vrijeme kada je Horvat već bio završio svoj najteži dio posla, a to je izgradnja Stuba do špilje Medvednicę. Sljemensku žičaru, kao moguće prijevozno sredstvo, gotovo da i ne bismo trebali spominjati, jer je puštena u promet 27. srpnja 1963. Nažalost, Horvata tada više nije bilo među nama. Uzmemo li u obzir da je od Mihaljevca, Gračanskom cestom preko Njivicu do Hunjike i dalje do Stuba bilo

potrebno preko tri sata hoda i isto toliko i za povratak, vidimo da je dobar dio vremena trošio na dolazak i odlazak sa Stuba. U članku objavljenom u "Našim planinama" 1950.g. Horvat je o svom radu na Stubama napisao i ovo: "Radio sam ljeti i zimi, za najjače žege, u magli, pod kišobranom, u snježnoj vijavici za studeni i kod -6°C . Zimi dva do tri sata a ljeti, pošto bih prenoćio u luttarnici, od četiri pa čak i do sedam sati."

Da bi ostvario takav tempo rada, od kuće je odlazio vrlo rano i vraćao se vrlo kasno, često i po miraku koji bi ga ponekad zatekao visoko u šumi. Tim svojim kasnim dolascima znao bi dovoditi u zabrinutost svoju sestruru, blagopokojnog akademika Andelu Horvat s kojom je živio u zajedničkom kućanstvu. Stube je radio potpuno sam, bez ičije materijalne pomoći. Pri tome ne smijemo zaboraviti činjenicu da su to bile prve poslijeratne godine, pune neimaštine i oskudice u svakom. Jedini koji bi mu ponekad pomagao u rušenju

Srnetc

i uklanjanju osušenih stabala na terasi budućih Stuba, bio je njegov prijatelj Juraj Savić. Poslije, kada su Stube bile gotove, među brojnim posjetiocima bilo je mnogo školske omladine, od kojih su se poneki priključili Horvatu i pomogli mu u radu. Horvat je uložio mnogo teškog rada i samoodricanja, ali i mnogo ljubavi te gotovo neshvatljivog entuzijazma, da bi mrtvom kamenu udahnuo dušu. Dušu koju nalazimo u svakoj od pet stotina Horvatovih rukom postavljenih stuba, u iskapanjima u Gornjoj i Donjoj Špilji Medvednici, u izletištu Srnetca, u "Francuskim rudnicima", u brojnim markacijama i u mnogo čemu drugome. Pri tome treba naglasiti njegov velik utjecaj i zasluge na odgoju mladih naraštaja. I ne samo njih. Kroz njegovu životnu školu prošlo je nekoliko generacija đaka i studenata. Mnogi su tu stekli prva znanja o planinarstvu, o špiljama, o upotrebi alpinističkog užeta i o još mnogo čemu vezano za prirodu i život u njoj. Neki od njih postali su vrhunski planinari, speleolozi, alpinisti ili, jednostavno, zaljubljenici prirode. Tu, na kršu Horvatovih stuba, učili su planinarsku abecedu - da spomenem samo neke - dr. S. Božičević, ing. V. Božić, ing. M. Čepelak itd.

Izgradnjom Stuba i odmorišta Srnetca kraj potoka, omogućio je planinarama da upoznaju i vide dotad nepoznate predjele ovoga, po mnogo čemu izuzetnog predjela Medvednice. Njegov nemirani duh da stvara i pronalazi nešto novo donio mu je neskrivene simpatije planinara. 21. lipnja 1953.g. na terasi kod špilje održana je planinarska svečanost. Toga su mu dana članovi PD "Risnjak" iz Zagreba, iskazujući svoju zahvalnost za sve ono što je do tada učinio, poklonili Prvu upisnu knjigu i žig špilje Medvednice i Stuba. Tom je prilikom tadašnji referent za špiljarstvo PSH, Vladimir Redenšek, izražavajući želje planinara i izletnika a radi trajnog spomena na ime i djelo Horvatovo, proglašio i službeno Stube Horvatovim imenom. Uzmemo li u obzir njegov širok i svestran djelokrug rada s pravom se možemo zapitati otkuda tom rastom niskom ali iznad svega velikom čovjeku toliko snage da sve to postigne. Možda odgovor treba potražiti u genima njegovih predaka. Njegova pra-pra tetka Dragolja Jarnević, učiteljica u doba Ilirskog preporoda, koja je svoje pjesme u "Danici ilirskoj" potpisivala s "Ilirka iz Karlovca", ušla je u analje hrvatskog planinarstva kao prva osoba i prva žena koja je izvela prvi alpinistički uspon na ovim našim prostorima. Bilo je to 1843.g. u stijeni Okića.

Horvat je umro 26. rujna 1962. godine u 72. godini života. Samo tri dana prije bio je posljednji put na Stubama. Vratio se kući i ništa nije dalo naslutiti njegov iznenadan odlazak. Svoje Stube gradio je za sve nas. Na nama je da njegovo djelo sačuvamo i za one koji će doći poslije nas. Neka nam zato ne bude teško kada Stubama prolazimo da pokušamo učvrstiti rasklimanu stubu ili namjestiti pomaknut rubni kamen. Horvat i njegove Stube to i zaslužuju.

Slap Sopot na Monsu ursi

Vraćen prirodan oblik najvećem vodopadu na Medvednici

ŽELIMIR KANTURA, ZAGREB

Uvijek me u životu privlačilo da saznam što je nekada bilo i što su o nekome predjelu ili planini pisali časni i dični prednici. Kako raniji pisci meni nisu bili dostupni, a niti sam našao odgovarajućeg podatka, posegnuo sam za najiscrpnijim vodičem po Medvednici, koji je napisao Branimir Gušić 1924. godine. On nas upućuje da granica između velikog Orijentalnog kopna i krajnjih istočnih ogrankaka Alpa, teče upravo našom Vrabečkom dolinom, dolinom Vrabečkog potoka ili, pučki, Vrapčaka. Upravo ta dolina zaokuplja me već duže vrijeme. Iako sam još u mladim danima bio na slapu Sopotu, rijetko sam tamo odlazio, a otkad me 1986.g. vojna straža na obližnjoj streljani oštro zaustavila, nisam ni blizu prilazio. Iznenadilo me da Gušić nije opisao potok Vrapčak i slap Sopot. Gotovo ne mogu vjerovati da ga taj putopisac i znanstvenik nije poznavao, tim prije što je dobro izložio povijest naselja Vrapča, napisavši i ovo: "Mjesto je bilo naseljeno već u rimsko doba, o čemu nam svjedoči rimski oltar boga Silvana s natpisom koji se sada nalazi u Arheološkom odjelu Narodnog muzeja u Zagrebu, a nađen je u kamenolomu nad Gornjim Vrapčem, gdje su već Rimljani lomili kamen." Na pisanje ovog prikaza naveli su me i drugi pisci. Poznati športski novinar, zagrebački planinar i graditelj "500 stuba", Vlado Horvat, čiju stogodišnjicu rođenja upravo obilježavamo u ovom broju HP-a, ovako je pisao 1962. godine: "Sopot je nepoznat planinarima i izletnicima, a do njega se ne prireduju ni društveni izleti. Sopot se rijetko spominje u planinarskim vodičima, a nije unesen ni u jednu geografsku kartu. Baš kao da ni ne postoji." Željko Poljak 1979. u našem časopisu protestira: "Šumarija Zagreb je sredinom prošlog ljeta upropastila prirodni izgled područja slapa Sopota probijanjem šumske ceste namijenjene izvozu posjećenih stabala. Bulldozerom je probijena trasa uz sam vodopad... Rezervat šumske vegetacije Mikulić potok - Vrabečka gora, s površinom od 90,93 hektara, zaštićen je Rješenjem Zavoda za zaštitu prirode Zagreb..."

Prisjećam se kako sam sedamdesetih godina ishodio zaštitu dviju divovskih jela u Rusovu jarku podno Bijelih stijena, rješenjem Republičkog zavoda za zaštitu prirode. Samo dva tjedna poslije toga ostala je tek jedna od njih.

Danas je Vrabečka dolina toliko "zaštićena", da u nju ne možeš ni ući, jer je izgradnjom Streljane onemogućen ovaj pristup na Medvednicu, Mons ursi, Medvjedu planinu, svima, osim onima koji su skloni oružju.

* * *

"Halo! Halo! Ovdje Ž.K. iz Planinarskog društva "Vihor". Molim upravitelja gosp. G."

"Ja sam."

I tako smo dogovorili sastanak s upravom šumarije. Nas trojica, prof.dr.Mladen B., prof.Željko G. i ja došli smo na razgovor u Kosirnikovu:

"Naša je želja da uredimo slap Sopot i učinimo ga ponovno dostupnim planinarskoj i inoj javnosti. Zarušili ste ga, oštetili vodotočje prilikom sječe šume?"

"Da, doista! Ta cesta nam uistinu nije trebala!"

"Pa tko ju je i zašto gradio?"

"Moj prednik, ali ne znam zašto."

"Želite li nam pomoći u uređenju slapa?"

"Slap volim i posjećujem ga, ali novaca nemamo. Alat vam možemo posuditi, a u srpnju, kada prestane sječa i izvlaka posjećenih trupaca možemo vam dati i radnike."

"A koliko ćete posjeći ove godine?..."

Slap Sopot
Foto: Ž. Kantura

Osvanuo je jedan neuobičajen 1. svibnja. Prvi u Republici Hrvatskoj. Ne sviraju se budnice i ne peku janjci. Tjeskoba je pritisla puk. I krv je potekla. Demokracija se teško uspostavlja. Hajdučija je u nekih nasljeđe. Pokazat će oni demokraciji! Režu i ruše stabla u Nacionalnom parku Plitvice. U svjetskoj prirodnoj baštini! Divljačka ubilačka strast rafalom iz automobila ukida pravo na život mladom čovjeku. Eksplozivom se dižu u zrak prugē, vodovodi i crkve. A mi? Mi ćemo u Vrabečku dolinu. Pretočit ćemo u slap naše ogorčenje i prosvjed protiv divljaštva i nehumanosti te istodobno povući crtu samopoštovanja i podariti domovini maleni dio otete ljepote. Ima nas dvadesetak: Edo, Toni, Mišonja, Mauricije, Nacek, Žubra, Iv, Nino, Nana, Goga, Veronika, Vesna, Hari... Došli smo iz Gajnica Zelenom magistralom. Kakvo posprdno ime za cestu čije se bankine očajnički izdižu iz smrada hrpa nabacanog smeća, sve do Ponikva. Tu na desno vodi šumska cesta do Vrapčaka. Iznosimo alat i ostale potrepštine i krećemo cestom uz potok. Niti 100 metara dalje srećemo četvoricu lovaca. Kažu da su doznali za našu nakanu, pa su izradili improvizirani most preko potoka. Lijep i jednostavan most presvodio je veliku jamu nastalu kada je 1989.g. podivljali bujičnjak raznio izgrađeni betonski propust na ovoj "nepotrebnoj" cesti. Prožela me pomisao na divne riječi iz pjesme "Molitva šume": "...Propast je moje prokletstvo što pogoda sve oko sebe: bregove, doline, polja, a najviše, čovječe, tebe i tvoje potomstvo..." A tu se tako nemilosrdno sjeklo i izvlačilo šumu.

U nastavku mosta opet cesta. Još kojih dvjesto metara i evo nas iznad slapa. Slap se ne vidi, ali se lijepo čuje veseli cvrkut kapi što se sunovraćaju niz desetak metara visoku stijenu. Ostavljamo stvari i spuštamo se u potok. Teško je pristupiti jer hrpe kamenja nabacanog prilikom izgradnje ceste ometaju silaz, a i bujice su raznijele nekadašnju stazu. Samo jedna prastara i izbljedjela markacija kazuje da smo na starom putu.

Evo nas na potoku! Pred nama stijena visoka desetak metara, niz koju teče srebrni vodopad. To je slap Sopot. Iako danas ovde nema sječe, dno potoka, neposredno ispod slapa, prekriveno je mnoštvom cjevanica posjećenih negdje visoko u planini. Nemilosrdni bujičnjak ponio ih je sa sobom, udarajući u obale do konačnog pada niz slap. Tanan mlaz kazuje da voda negdje oteče mimo slapa. Malo savjetovanje, što da se učini? Očistimo li nanesene cjevanice, panjeve i trupce, nećemo li uništiti prirođan izgled okoliša? Cijeli zapadni dio obronka survao se pod vodopad, noseći sa sobom tri graba što su presvodila potok i naslonila ramena na stijenu slapa. Nabubreli pupovi kazuju da i dalje žive. Treba to porezati? Ne! Uklonit ćemo samo ono što je voda donijela. To su natruhe koje ovamo ne spadaju. I začas je očišćeno jezerce ispod slapa. Svi panjevi i cjevanice uklonjeni su i ugrađeni u pristupnu stazu, a trupci su upotrijebljeni za izradu mostića preko potoka. Uređen je maleni vidikovac nasuprot vodopadu. Pregrađen je nasipom pokrajnji tok oko slapa tako da voda odsad pada u punoj snazi. Vesna i Goga označuju pristupnu stazu lijepim crveno-bijelim oznakama. Radeći tako, nismo ni primjetili koliko je sati. Tek kada se netko dosjetio da bi trebalo i jesti, napustili smo potok. Vatra što su je puce razgorile dala je dosta žara za kulinarska umijeća. Istina, bili su to samo jeger i špek na žaru, ali začinjeni veseljem prijateljevanja i nezaboravnim ugođajem. Rastočilo se vino i kada su Iv i Žubra zasvirali na mandolinu i gitaru, pjesma je potekla sama za sebe. Tople riječi pjesme "Suze za zagorske brege" pretočile su se u slap i sa njim nezaustavljivo potele sve do daleke Save.

Slap Sopot (350 m) smješten je u zapadnom dijelu Medvednice. Visok je 10 m. Nastaje iz potoka Vrapčaka, izvire iz pet izvora smještenih u najsjevernijem dijelu Vrabečke gore između Laporja (587 m) i kote 695. Jedan od najdivljijih i najljepših pristupa je niz sam potok. Od Planinarskog doma "Risnjak" (Pongračeva lugarnica) valja poći označenom stazom prema Ponikvama. Nakon spuštanja i prelaska potoka Mikulića valja poći uzbrdo do raskrižja puteva: desno prema Planinarskom domu "Grafičar", lijevo grebenski put za slap Sopot (usput se nalazi nadstrešnica). Produžiti "Omladinskom stazom" za Ponikve, dok se s lijeve strane ne pokaže izrazito korito prvog izvora potoka Vrapčaka (stabla porušena od sječe i bujičnjaka). Istim smjerom još oko 100 m i slijeva potražiti slabo uočljivu nemarkiranu lovačku stazu, koja se spušta u zavojima prvo uz desnu stranu potoka, a zatim prelazi nekoliko puta potok. Staza je vidljiva, djelomično uređena, i za 45 minuta, prateći malene slapove u dubokom usjeku, vodi do slapa Sopota.

Svi ostali pristupni putovi opisani su i dobro označeni, pa ih posebno ne opisujem. Navest ću samo polazne točke i potrebno vrijeme: od Planinarskog doma Glavica preko Ponikava 1,5 h; od Doma "Risnjak" 1 h.

Inače bi bio najjednostavniji pristup (odnosno povratak) do slapa Sopota iz Gornjeg Vrapča, ali je on danas prepriječen izgradnjom streljane. Štoviše, on je i opasan, jer streljana neprestano radi. Ipak postoji markacija, koja je zaobilazi. Opisat ćemo njen silaz. Od raskrižja šumskih cesta ispod slapa (udesno za Ponikve), vodi ravno na jug, s desne strane potoka Vrapčaka. Nakon prolaska mimo dva umjetna jezerca, nastala podizanjem vodobrana (retencije), pažljivo potražiti udesno šumsku vlaku. Zaći u vlaku i pronaći dobру crvenobijelu oznaku. Oznake valja postupno slijediti uz brije kroz prekrasan hrastov gaj, sve do kamenoloma Gornje Vrapče. Ovdje se markacija račva: udesno za Ponikve ili Borčec, ulijevo pokraj slapa Svinjarca kroz kamenolom G. Vrapče sa zapadne strane streljane do autobusne stanice ZET-a u Gornjem Vrapču. Za obje varijante potrebno je oko sat i po hoda od Sopota.

Streljana bi nedjeljom i svetkom trebala prekinuti rad te otvoriti i omogućiti planinarima i inim posjetiteljima nesmetan prilaz slalu Sopotu najkraćim i najprirodnijim putem - kroz Vrabečku dolinu. Zaštita prirode nije samo borba protiv prekomjerne sječe šume nego i uklanjanje i sprečavanje svih izvora zagađivanja i ugrožavanja čovjekove okoline. Posebice je to nužnost kada se radi o Medvednici, koja je Park prirode. Slap Sopot je istinski izraz mudrosti: "Natura in minimis maxima" - priroda je u najmanjim stvarima najveličanstvenija.

Gorsko Zrcalo - slobodno?

ZAGREPČANI DOBILI PRIRODNU STIJENU ZA SPORTSKO PENJANJE

BORIS ČUJIĆ, ZAGREB

Duže vrijeme postavljeno pitanje. Stijena, koja je dugo služila za vježbanje tehničkog penjanja alpinistima i speleolozima, a i za vježbanje s njihovom opremom i tehnikom, sada je ponovo aktuelna. Ovaj put za slobodno penjanje, o kojem se na Zrcalu prošlih godina malo ili nikako nije razmišljalo.

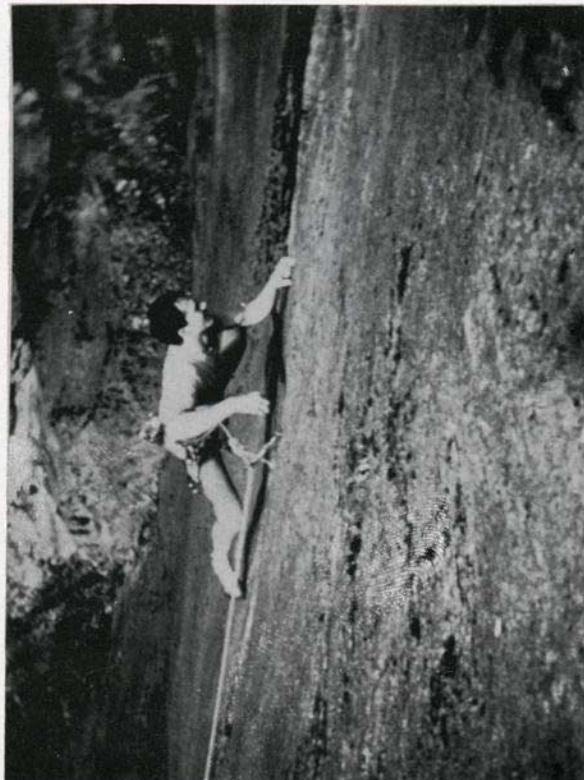
Šezdesetih godina, kada su Anton Filipčić i Nedо Jakić uz pomoć klinova i stremena prvenstveno ispenjali "Centralu", sigurno da nitko nije niti pomislio na slobodno penjanje.

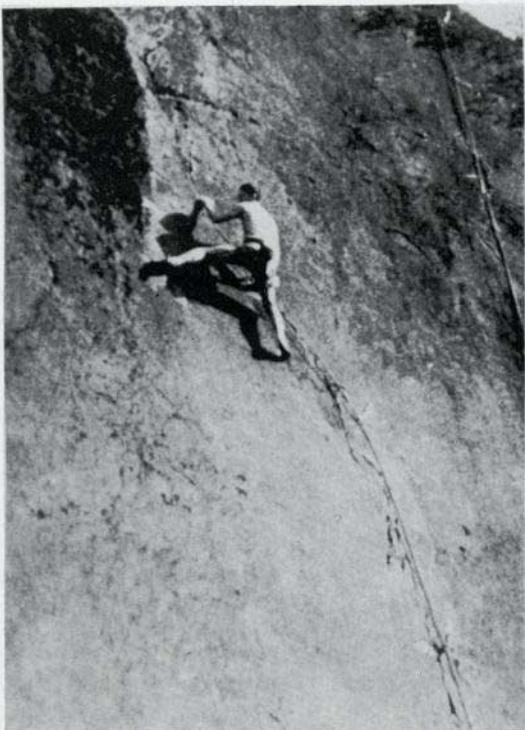
Uspon je izvršen isključivo tehničkim putem, ponegdje i uz upotrebu bohr-klinova, koji su u još većem broju korišteni za svladavanje susjednoga desnog ruba. Tko ne zna za slike iz knjige Zlatka Smerkeia "Planinarstvo i alpinizam", gdje dva penjača u punoj opremi, u gojzericama, oboružani stremenima i svom ostalom opremom, penju sredinom Zrcala?

Kasnije su na toj stijeni ispenjani i drugi smjerovi, a tako i pokraj nje, lijevo preko velikog stropa. On je bio i prva meta, doduše bezuspješnih pokušaja ozbiljnijeg pristupa slobodnim penjanjem. Sredinom osamdesetih Tin Ilakovac, začetnik sportskog penjanja u Zagrebu, uspio je nakon mnogo truda, strop ispenjati slobodno. Koliko mu je taj uspon značio najbolje govori ime koje je Tin dao smjeru - Oslobađenje od noćne mire. Ipak, bio je to tek početak, jer je Tin penjač s osiguranjem odozgo, što se u modernom sportskom penjanju ne smatra usponom.

Nakon toga Tinovog uspjeha ipak se stalo. Stari klinovi u stijeni odvraćali su penjače od slobodnog penjanja u kojem su česti padovi, jer najvjerojatnije ne bi izdržali visok stupanj sigurnosti, najvažniji element sportskog penjanja. Isto tako tih godina u Zagrebu još uvijek nije bilo penjača sposobnih za takav podvig.

Tek krajem osamdesetih uspjelo mi je ponoviti Tinov uspjeh, dakle, ispenjati strop na "Top rope". Tih godina sportsko penjanje naglo je napredovalo zahvaljujući novim idejama i češćem treniranju. Ponovo se počelo razmišljati o Gorskem Zrcalu.

uredi za slobodno penjanje i, kad već to radimo, po svim svjetskim standardima. Počelo je skupljanje materijala: "spitovi", vjici, pločice, lanci za sidrišta i karabineri. U međuvremenu smo, u nekoliko odlazaka na Zrcalo, čeličnom četkom očistili od zemlje i prašine sve zamišljene smjerove te kladivom obili sva klimava hvališta. Nabavljena oprema je pocinčana kako bi joj se omogućila trajnost.

Slijedeća faza bilo je postavljanje opreme na stijenu, što bi bilo nezamisljivo bez neumornoga Ivana Hosta i njegove bušilice, za čiji smo pogon stalno gore-dolje prebacivali agregat posuđen od Planinarskog saveza Zagreba. U pet radnih dana izbušili smo preko pedeset rupa promjera 14 mm, učvrstili sidrišta (dva "spita", lanac i karabiner za spust). Posebno smo vodili računa da razmaci između klinova omogućuju sigurno penjanje i slabije utreniranim penjačima, jer je to ipak vježbalište, te da smjerovi i dalje omogućuju tehničko penjanje, u čemu smo i uspjeli.

I na kraju, kad je sve bilo spremno, trebalo je i ispenjati pripremljene smjerove po svim pravilima sportskog penjanja, dakle s osiguranjem odozdo, bez pada i odmora u klinovima. To je bio ugodan problem, koji je brzo riješen. U dva dana ispenjao sam svih pet uredenih smjerova. Sada mi se čini da to i nije bilo tako teško.

Jedna je davna ideja napokon ostvarena. Dobili smo vježbalište s ne baš premnoga smjerova, ali dovoljno zanimljivo da privuče čak i širi krug penjača izvan Zagreba, te pogodno za trening zagrebačkim penjačima. O tomu govor i činjenica da svakog vikenda, a i usred tjedna, otkada je otvoreno penjalište u stijeni ima penjača, a to prije nije bio čest slučaj.

Preostaje mi još da predstavim postojeće smjerove. U lijevom, nižem dijelu stijene, nalazi se već prije spomenuti tri-metarski strop, smjer Oslobođenje od noćne more, ocjene VIII-. Desno je smjer Hostoblastar ocjene VI+, u čast Ivanu Hostu i njegovoj bušilici. Po sredini velike ploče ide klasična Centrala, sada ocijenjena s -IX (najteži smjer na Zrcalu, koji je i dalje moguće penjati tehnički). U desnom kraju ploče, zapravo njenim rubom, ide smjer Desni rub ocijenjen s VIII+/-IX-. Još desnije nalazi se smjer Ulaz u vitrinu s pričama iz svijeta mašte, ocjene VI+ (ime je dao Tin Ilakovac prije nekoliko godina kad je taj dio stijene ispenjao s osiguranjem odozgo, a smjer je u kamenu malo slabije kvalitete).

Na samom kraju naveo bih one koji su sudjelovali u uređenju penjališta bilo nabavkom opreme bilo svojim radom. Na prvom je mjestu svakako Ivan Host, slijede zatim Siniša Jakuš, Žarko Kaličanin, Slavica Stojaković, Igor Hrste, Bojan Ungar, Danko Cvitković, Hrvoje Bakrač i Boris Cuić.

Penjali smo sve teže smjerove, izgradili u Zagrebu umjetnu stijenu, odlazili u Sloveniju, ali još uvijek nismo imali "svolu" prirodnou stijenu. Nekako prije dvije godine Slavica Stojaković i ja ponovo odlazimo na Zrcalo s idejom da penjemo slobodno, da uredimo nekoliko smjerova, pa, ako treba, čak i da umjetno uklešemo poneko hvalište. No još uvijek nam je izgledalo da bi toga trebalo mnogo, pa smo odustali i naum ostavili za neka bolja vremena. Na svu sreću!

Ove godine ponovo smo aktualizirali uredenje Zrcala, još uvijek s idejom o umjetnim hvalištima, ali ipak da prvo provjerimo je li to moguće, a i potrebno.

Dan prije natjecanja za prvenstvo Hrvatske u sportskom penjanju, održanog ove godine u trećem mjesecu, iskoristio sam boravak Vilija Gučeka, jednog od najboljih slovenskih penjača, a koji je na tom natjecanju postavljao smjerove, da odemo na Zrcalo u "izvidnicu". Viki je bio oduševljen kvalitetom stijene, ambijentom i time što "Centrala" ide slobodno bez ikakve dorade, osim čišćenja.

S osiguranjem odozgo, uz nekoliko padova dok nismo pronašli pravu kombinaciju pokreta, uspjelo nam je ispenjati smjer. Dakle, ipak, ideal. Sada je definitivno odlučeno da se stijena

Jesen na vrhu Budima

ANTE VUKUŠIĆ, GORNJA KLADA

Lijep ranojesenski dan. na nebu ni oblačka, ni vjetra, ni luhora. Vrijesak se bijeli iz stijene pod borom. Oblijeću ga pčele.

Nečujno koračamo po suhim borovim iglicama što se godinama slažu u meki sag. Majka i ja krenuli smo s Babrovaču na Budim (1204 m). Babrovača je naš stan gdje sa stokom boravimo u ljetnim mjesecima. Ovdje, u posljednjem ljetnom stanu na potezu od Oltara do Radlovca, za godišnjeg odmora odmaram dušu i tijelo.

Počela je škola i djeca su otišla u Primorje. Vikendom dolaze posjetiti baku i Babrovaču. Izlaze bez pratnje starijih, naviknuti da se čuvaju poskoka. Druge opasnosti i nema. Medvjeda su već sretali, ališ e on više boji njih nego oni njega.

Prošle smo godine 15. kolovoza bili na vrhu Budima. U mislima i sada vidim Anine sitne korake po ovim borovim iglicama, Božin zaštitnički štap, Ivanove džepove pune češera, kamenčice i borove kore. I Mikulino začuđeno lice kad rekoh da se upravo nalazimo na groblju. Nigdje križa niti znaka, samo borovi uokolo. Objasnio sam mu da su ovdje pokopani ljudi u vrijeme haranja kuge u 17. stoljeću. Umiralo ih je toliko da ih nije imao tko nositi dolje u Primorje, na mjesna groblja. O tome danas svjedoči samo ime "Groblje" kod Antinović livade, usmena predaja i hrpica kamenja gdje je trebalo načiniti kapelu Sv.Rok. Kako je kuga prestala, tako ni kapela nije sagrađena. A možda su umrli i oni koji su je trebali uzidati.

Zastali smo i pomolili se za duše onih čje su kosti ovdje. Svojim šumorenjem kao da su i borovi molili s nama.

Danas odemo na vrh sa zapadne strane od Borovca. Pogled je zaklonjen borovim krošnjama, ali je zato vidik s vrha nesvakidašnji. Koliko je samo čari i zadovoljstva u pogledu na okoliš. Majka šuti i obnavlja svoje uspomene, prisjeća se puteva iz djetinjstva. Odavde ih gledamo kao iz aviona. Magistralom prolaze kolone automobila. Uznemireni barikadama, turisti odlaze zabrinuti i u strahu. Ovdje, daleko od zbilje, mi uživamo u vidicima. Nabrajamo lokalitete koje vidimo, od Učke i otoka do velebitskih draga i vrhova. A u samom podnožju Budima je Modrić dolac. Ljeti su ovamo dolazili mještani iz Velikih Brisnica. Sadili bi krumplir i u ovo ga vrijeme kopali i stavljali u trapove. Ovdje sada samo trava caruje, dok plodove trešnja i šljiva obire jedino medvjed.

I u pogledu se osjeća dah jeseni. Uspavljuje i sjetu uvlači u našu dušu. Slabije bukve već su obojene jesenskim bojama. Još koji dan pa će jesen u svoje žute odore odjenuti sve šume Velebita, a zatim ih nečujno razgolititi i prepustiti lјutim zimskim burama.

Još jednom pogledom milujemo široke vidike i polagano napuštamo vrh. Vraćamo se puni dojmova. Majka primjećuje da sam prekoračio poskoka i da ga nisam vidio. Divio sam se krošnjama borova.

Modrić livade. Prolazimo pored dva srušena stana. Razmišljajem koliko je takvih stanova diljem Velebita. Borovi uokolo rastu, pa će umjesto Modrić livade uskoro ovdje biti Modrić borje.

Uvečer, dok je majka zakuhavala tek pomuženo mlijeko a stoka zadovoljno prezivala u štali, sjedio sam pod jabukom i gledao svjetla u Loparu razmišljujući o današnjem pohodu Budimu. Ne znam koliko sam puta bio gore, prvi puta s ocem, kao dječak, zatim mnogo puta sam. A lani s djecom. Sada s majkom. I svaki sam put ponio nove, upečatljive slike s toga posebnog vrha. A u misli mi se vratite stihovi rođeni prije desetak godina prilikom jednoga mog samačkog pohoda Budimu.

Vi, sinovi Velebita, podgorski,
kad god krenete, u srcu svom malom veliki Velebit ponesite.
Ponosni budite kamenom svojim,
i vratite se buri, suncu i Velebitu svom.

Stotinu godina planinarenja po Žumberku

VLADIMIR JAGARIĆ, ZAGREB

Oj visoko bregovi nada mnom
I crkvice s tihim pokojistem
I ti goro s tugom svojom mamnom
Zaludu vam svetu para ištem

(Jovan Hranilović;
Žumberačke elegije, iz XII elegije)

UMJESTO UVODA

Između dolina rijeka Kupe i Krke prostire se s obje strane hrvatsko-slovenske granice prostrani gorski masiv koji na hrvatskoj strani nazivamo Žumberačkom gorom a na slovenskoj Gorjancima. Oko te osamljene dolomitsko-vapnenačke gore nalaze se gradovi: Samobor, Ozalj, Metlika i Novo mesto.

Sjeveroistočni dio tog predjela, poznat pod nazivom Samoborsko gorje, iako u orografskom smislu pripada Žumberačkoj gori, iz mnogih se razloga (napose iz planinarskih i turističkih) odvaja u zasebnu cjelinu. U ovom prikazu neće biti govora o Samoborskem gorju. Uostalom, ono je planinarski dobro poznato, pa je i povijest planinarenja u Samoborskem gorju prilično obradena.

Vrstan poznavalač Gorjanaca, slovenski književnik **Janez Trdina**, objašnjava da je naziv "Gorjanci" prvotno označavao stanovnike gorskih naselja tog područja. Tijekom vremena ime se udomačilo i kao ime same gore. U ovom kronološkom pregledu stogodišnjeg planinarenja bit će govora o Gorjancima samo u svezi s povijesku planinarenja Žumberkom.

Za hrvatsku stranu gore upotrebljava se i naziv "Žumberak". Ime je vrlo staro; spominje se već u 14. stoljeću. Pretpostavlja se da je nastalo zamjenom imena Schönberg u Šumberk. Kao regionalni pojam Žumberak se ustalio nakon doseljenja Uskoka u 16. stoljeću i osnivanja vojnekrajiškog okruga.

Žumberačka se gora proteže u blagom luku srpastog oblika, što odgovara značenju njemačke riječi Sichelberg (die Sichel - srp. der Berg - gora). Sichelberg (Sichelburg) također je i ime nekadašnjega starog grada Žumberka. Izgleda da su oba naziva u svezi s porijeklom nastanka oronima Žumberačka gora.

Kroz povijest ova se gora nazivala i "Uskoken Gebirge" (Uskočko gorje), "Mons Ostrecz" (Oštřičko brdo) i "Sichelburger Berge". Naziv "Uskočko gorje" dobilo je po doseljenicima u ove krajeve - Uskocima, prema bilješkama J.W.Valvasora, u davnini se gora zvala Oštřičko brdo. On, međutim, ne navodi po kojem se Oštřcu tako nazivala. Dva su naselja, naime, pod imenom Oštřc; jedno na Gorjancima, drugo u Žumberku. Postoje i upadljivi stožasti vrhovi imenom "Oštřc" (u zapadnom Žumberku s visinom od 978 m, Vivodinski Oštřc od 576 m, tzv. "Štula", i u Samoborskem gorju Oštřc sa 753 m). "Sichelburger Berge" kao naziv upotrebljavao je F.J. Fras u svojoj "Topografiji", a prozvana je gora, kako smo već naveli, po istoimenom starom gradu koji je nekad stajao na vrhu brežuljka u kotlini Kekić Drage (i danas postoje ruševni ostaci).

Žumberačka je gora desetjećima bila odvojena od glavnih planinarskih tokova, zapostavljena u svakom, pa tako i u planinarskom pogledu. Razlog je tomu prilična udaljenost od glavnih prometnica i većih gradova. Planinarski gledano, nedostajalo je opisa putova, a markacija gotovo da i nije bilo. Zato su planinari, posebno s hrvatske strane, vrlo rijetko posjećivali ove, za njih drugorazredne i daleke, iako izuzetno lijepe i privlačne gorske predjele. Ova izolirana gora uvijek je bila u

sjeni Zagrebu bližeg Samoborskog gorja, Medvednice i zagorskih planina. Nažalost, takvo je stanje trajalo sve do drugog desetljeća poratnog planinarskog razdoblja u Hrvatskoj.

PRVI ISTRAŽIVAČI ŽUMBERKA

Prvi planinari, ako ih tako smijemo nazvati, koji su motivirani znanstvenom značajkom davno prije početka organiziranog planinarstva u Hrvatskoj prolazili Žumberačkom gorom, bili su slovenski povjesničar **Johan Welchard Valvasor** (1641-1693), francuski prirodoslovac **Belašazar Hacquet** (1739-1815) i **Franz Julius Fras** (1794-1868). O njihovim putovanjima po Žumberačkoj gori ostali su kao dokumenti trajne vrijednosti zapisi u knjigama koje danas smatrano dragocjenom znanstvenom i kulturnom baštinom.

Opširna poglavlja o "Uskočkom gorju" u Valvasorovom zemljopisno-povjesno-etnografskom djelu "Die Ehre des Herzogthums Krain" ("Slava vojvodine Kranjske") iz 17. stoljeća, ima izuzetno značenje za upoznavanje života žumberačkih Uskoka.

"Planine ne poznaju tko dolinom putuje", забиљежio je Hacquet. Držeći se te svoje uzrečice, a istražujući u drugoj polovici 18. st. Hrvatsku i Sloveniju, obišao je i tadašnju graničnu pokrajинu Žumberak. Svoja putovanja opisao je u dva glasovita djela: "Oryctographia carniolica" i "Physikalisch-politische Reise...".

Povjesničar i putopisac Fras, u svom djelu "Die Vollständige Topographie der Karlstädtter Militärgrenze..." (Cjelovita topografija Karlovačke vojne krajine...) (Zagreb, 1835), u posebnom poglavljiju opisuje povijest doseljenja Uskoka u Žumberak, utvrđeni grad Žumberak i njegove zapovednike, te sva naselja obuhvaćena dvjema žumberačkim satnijama (kumpanijama).

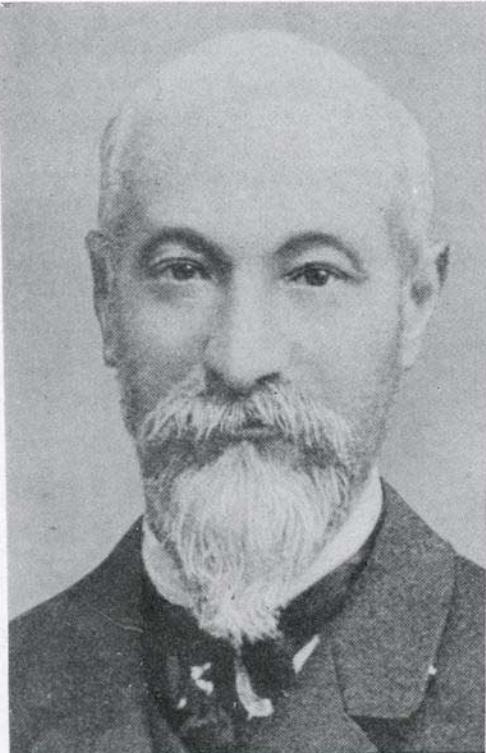
Sigurno je bilo i drugih, manje poznatih istraživača, kao i ponekih usamljenih "običnih" planinara, prethodnika kasnijega organiziranog planinarstva, koji su obilazili Žumberak iz raznih pobuda, ali nam podaci o njima, nažalost, nisu poznati.

FRISCHAUF U ŽUMBERAČKOJ GORI

Kad govorimo o počecima Hrvatskog planinarskog društva (HPD), redovito se uz Budu Budisavljevića, Đuru Pilaru, Josipa Torbara i Ljudevita Vukotinovića spominje i sveučilišni profesor matematike iz Graza, **dr. Johannes Frischauf**, istraživač i popularizator hrvatskih i slovenskih planina. On je bio inicijator osnivanja "društva za laziju po gorah" u Hrvatskoj. Podsjetimo se ukratko tih slavnih planinarskih dana.

U travnju 1874. u Ogulinu, upozorio je Frischauf Budisavljevića kako treba osnovati planinarsko društvo u Hrvatskoj. Iste godine 15. listopada održan je inicijativni sastanak za osnivanje "Hrvatskog planinskog društva", a već je u prosincu bila osnivačka skupština. Društvena pravila potvrđena su 20. ožujka 1875. godine, prva glavna skupština organizirana je 29. travnja, a prvi društveni izlet održan je 17. i 18. svibnja 1875. na Oštrec i Plešivcu u Samoborskem gorju. Tako je, ukratko, prije 117 godina, započela povijest planinarstva u Hrvatskoj.

Iako u Žumberačkoj gori i na Gorjancima ima prilično neistraženih i iskonskih predjela, privlačnih izletničkih mjesti i zanimljivih kulturnopovijesnih spomenika, cilj planinarskih pohoda oduvijek je bio najviši vrh tog gorja, Sv. Gera. Povijest planinarenja Žumberkom ujedno je i povijest uspona na Sv.

Prof. dr. Johannes Frischauf

Gerul A ta povijest, kao i povijest našeg planinarstva, počinje pojavom planinarske lичnosti profesora iz Graza. I to baš u godini (1889) kad je proglašen začasnim članom HPD-a pod rednim brojem 1.

Prof. Frischauf je nakon planinarskih putovanja Hrvatskom i Slovenijom, petnaest godina nakon osnutka HPD-a, dva puta posjetio i "Uskočko gorje": prvi put 9. lipnja, a drugi put 28. rujna 1889. godine.

Svoje dojmove s putovanja po Žumberku i Gorjancima, Frischauf je sabrao u članku "Das Uskoken-Gebirge". Članak je pisan tečnim njemačkim jezikom, na popularan način. Iste je godine izšao i poseban otisak. To je prvi poznati tiskani planinarski putopis o Žumberačkoj gori u planinarskoj literaturi sa svim potrebnim elementima planinarskog vodiča.

Evo kratkog sadržaja s putovanja po gorju "zwischen den Flüssen Gurk, Save und Kulpa", kako je rekao Frischauf prije više od stotinu godina. Pisac preporuča posjetiteljima "Uskočkog gorja" koji dolaze sa sjevera da krenu od želje. stanice Videm-Gurkfeld (Videm-Krško) poštanskom kočijom u smjeru grada Rudolfswertha (Novo mesto). St. Barthelmä (Šentjernej) i Landstrass (Kostanjevica) na tom su putu najbolja ishodišna mjesta za planinarske ture po "Uskočkom gorju".

Šentjernejci su upozorili znatiželjnog profesora na dva mesta u gori vrijedna posjeta zbog lijepih vidika: toranj crkvice sv. Nikole (Sv. Miklavž) i jedan vrh ("frei Kuppe"), jugoistočno od najvišeg vrha. Nakon okrepe u gostionici "Zagorcu", Frischauf je u pratnji vodiča Franca Recelja nastavio putovati preko G. Vrhopolja, Cerovog loga, hrptom Ravne do Kravog kamena i crkve sv. Nikole. "S tornja crkve", priča Frischauf, "vidik je zaista izvanredan, od Ivančice, preko Pece i Julijskih Alpa do Idrijskog gorja!" Frischauf, zaljubljenik u prekrasne vidike, konstatira da s najvišeg vrha, do kojega se stiže za jedan sat od crkve, vidik nije nikakav, jer na visoravni vrha raste gusta šuma. Uživati se može u vidiku jedino s drugog, malo nižeg vrha koji se nalazi na jugoistočnoj strani visoravni."

Grad Sichelburg u Valvasorovo doba (1698)

Spominje i ruševine dviju crkica, Sv. Gere i Sv. Ilijе, i jedno veliko javorovo drvo koje raste unutar zidova crkvice Sv. Ilijе; primjećuje i vidljive tragove prijašnjih posjetitelja, koji su vjerojatno jednako tako očekivali lijepo vidike što bi se s vrha otvorili pred njima. "Ali su se prevarili kao i ja", govori Frischauf i nastavlja: "kad bi se ovdje posjeklo drveće, vidik bi bio sličan vidiku s kranjskih snježnih vrhova. Odavde bi se vidjelo do Velebita i bosanskih planina, do kranjskih i štajerskih planina, do Julijskih Alpa, a vidjeli bi se čak tirolski i talijanski Dolomiti!"

S vrha se glasoviti planinar spustio u Sošice, odakle je nastavio putovati do starog grada Sichelberga, te dolinom Kupčine do Strmca i iz Krašića napokon do Ozlja. A iz Ozlja "sin gostoničarke Leitner odvezao me sa svojim trogodišnjim bosanskim konjem za manje od dva sata u Karlovac."

Nakon ovoga prvog posjeta Žumberku, Frischauf je predložio središnjem odboru HPD-a "da zbog lakšeg pristupa tom području treba preduzeti neke radove, od kojih bi najznačajniji bio - die Markirung von den Hauptpunkten aus und die Abholzung des höchsten Gipfels (markiranje od ishodišnih točaka i sječa drveća na najvišem vrhu)."

Dva mjeseca poslije taj ljubitelj planina ponovo se uputio u "Uskočko gorje", želeći se uvjeriti je li što učinjeno od onoga što je predložio. Ponoćno je s vodičem Receljom prošao isti put "von Barthelmä über Sv. Gera und Sv. Ilijа nach Sošice, wo ich Mittaks ancam" (od Šentjerneja preko Sv. Gere i Sv. Ilijе do Sošica, kamo stigo u podne). "Markacije su dobro izvedene, a glavni je vrh, krčenjem šume, sada tako sloboden, da zajedno s jugoistočnim vrhom pruža potpun vidik," primjećuje Frischauf. Na hrvatsku se stranu ovog puta spustio preko Sopotskog slapa, Kekića i Tomaševaca u Petričko Selo, gdje je kod Josipa Delišimunovića prenoćio. Sutradan se preko gore vratio u Kostanjevicu.

Frischauf se usput zanimalo i za žumberačko gospodarstvo i zaključuje da je ono "jednako nuli". Mali obradivi dijelovi zemlje koriste se samo za uzgoj kukuruza, zelja i krumpira. Pri gospodarenju šumama, pak, vlada lakomislenost, od srušenih visokih stabala koriste se tek tanje grane. Šuma je zbog toga na mnogim mjestima potpuno uništena! Njegovo oduševljenje ljepotom tih krajeva izaziva pogled na male vinograde na pristrancima gore, do kojih iz doline Kupčine vode strmi puteljci.

Na kraju putopisa, u posebnom poglavljiju, Frischauf piše i o povijesti starog grada Sichelberga, o Uskocima, Vojnoj krajini, te legendama "Židovske kuće" i "Krvavog kamena".

Uspon tog prijatelja naših planina na vrh Sv. Gere i objavljuvanje opisa prilaza gori, presudan su događaj u planinarskoj afirmaciji tog kraja. Frischauf je tako potakao i druge, iako malobrojne, no ipak organizirane planinare na obilazak i upoznavanje nepoznatih i manje poznatih predjela Žumberka.

NAŠI PLANINARI OTKRIVAJU ŽUMBERAK

Nakon Frischaufa, prvi su se u još neistražene predjеле Žumberka uputili naši planinari - botaničari. Tome se ne treba čuditi, jer su najljepši ukraši Žumberačke gore i Gorjanaca upravo mirisne gorske livade izuzetno bogate flore koja s razlogom privlači mnoge istraživače. Strmi travnati obronci istočne i jugoistočne strane vrha Sv. Gere najljepše su i florom najbogatije livadne površine na

Uskok iz Hacquetove knjige

Žumberačkoj gori. Jednako je tako i na Gorjancima s livadama Pirčevog hriba. Posebno je slikovita i izuzetno lijepa livada Kaštanice, koja s obližnjim cvjetnim livadama Bjelovine i Kolićevih Krča kao cjelina predstavlja izrazito skladan i lijep krajolik.

Osnivač hrvatske botanike i prvi predsjednik HPD-a, liječnik, dr. Josip Schlosser-Klekovski (1808-1882), često je u društvu s Ilircem Ljudevitom Vukotinovićem (1813-1893) botanički istraživao mnoge naše planine. Opširno gradivo s tih njihovih putovanja sabrao je Schlosser u svom kapitalnom djelu "Flora Croatica". Da je proučavao i sabrao i floru žumberačkih livada, svjedoči nam najbolje rečenica iz njegove biografije koju je napisao Ljudevit Rossi u "Spomenici Hrvatskog planinskog društva" (1884) tiskanoj prigodom desete obljetnice HPD-a: "Godine 1879. mjeseca lipnja pohodim s Vukotinovićem napokon na petodnevnom izletu nepoznati nam žumberački kotar: Krašić, Kostel, Pribić, Kalje...".

Dragutin Hirc (1853-1921), značajna ličnost u povijesti hrvatskog planinarstva, geograf i speleolog, istraživač flore, planinarski pisac i prvi urednik glasila HPD-a "Hrvatski planinar", popeo se na vrh Sv. Gere u kolovozu 1898. godine. Svoj uspon i planinarenje Žumberkom opširno opisuje u nizu članaka pod naslovom "Pisma iz Žumberka", objavljenim u "Narodnim novinama" u Zagrebu 1898. godine. Iz "Pisama" saznajemo da je Hirc putovao Žumberkom u društvu župnika iz Stojdrage i učitelja Vladislava Hranilovića, koji je poslije vodio i druge planinare Žumberkom, te Dane Kovačevića, učitelja iz Mrzlog Polja i sakupljača žumberačkih narodnih pjesama i običaja. U Ošttru im se pridružio učitelj Tone Heraković, a u Sošicama župnik Ćiril Drohobeczy koji je unajmio dva osedlana konja i vodiča, lugara Petra Mičića. Hirca je oduševio biljni pokrivač vrha Sv. Gere: "... pokupio sam bilja za punu mapu, a naročito me razveselio bielac (albin) od *Prenanthes purpurea*". I ostalo je društvo bilo raspoloženo: "... te sakupismo se u hrpu i iz puna glasa zapjevasmo Liepa naša domovino, koju pjesmu nije popratio zveket čaša, već vrući kucaji naših srdaca spram drage nam domovine."

Stari Grad (Kekići): uskočka ženska odjeća

Foto: R. Simonović (1927)

Dvije godine poslije (1900) Hirčevim putom do vrha Sv. Gere stigao je i planinar barun **Rudolf Maldini** (1870-?), autor putopisa "Put na Sv. Geru".

Malo poslije se na vrh Sv. Gere uputio i **prof. Vjekoslav Novotni** (1843-1928), jedan od najsvestranijih članova HPD-a, autor brojnih putopisa i pisac prvih hrvatskih planinarskih vodiča. Pri usponu na vrh Novotni se poslužio Maldinijevim opisom prilaza, ali je usput i sam istraživao nove puteve koje i navodi u "Hrvatskom planinaru" pod naslovom "Putevi na Sv. Geru". Taj isti članak, s malim izmjenama i dopunama, Novotni je objavio u knjižici "Vodič na Plješivicu i Sv. Geru". To je ujedno prvi planinarski vodič po Žumberačkoj gori na hrvatskom jeziku. Danas je ova knjižica bibliografska rijetkost.

Maldinijevi i Novotnijevi opisi Žumberka poslužili su Dragutinu Hircu pri sastavljanju knjige "Prirodni zemljopis Hrvatske" (Zagreb, 1905, str.354-362). Ni u jednom do danas tiskanom zemljopisu Hrvatske nije tako temeljito, sadržajno i na opširno obrađen Žumberak, a u posebnom poglavju i put na Sv. Geru.

Od povjesničara u to doba o Žumberku piše Karlovčanin **Radoslav Lopašić** (1835-1893), izvanredni znalac povijesti Hrvatske krajine. U njegovu djelu "Oko Kupe i Korane" nalazimo i prilično opširno zasebno poglavje o Žumberku. Knjigu "Oko Kupe i Korane" dopunio je i za tisak pripremio Emiliij Laszowski (MH, Zagreb 1905). Reprint izdanja tiskan je u izdavačkoj djelatnosti Gradske biblioteke "I.G. Kovačić", Karlovac, 1989. Osim arhivskih povjesno-političkih zapisa, u toj se knjizi nalazi i mnogo podataka "s terena" što ih može primjetiti samo planinar-putopisac. Inače, i Lopašić je bio jedan od prvih planinara organiziranih u HPD-u.

Bilo bi nepravedno ne spomenuti još jednog znamenitog planinara, inače istraživača Dinarida i nenadmašnog planinarskog fotografa, koji je također dva puta boravio u Žumberku (1907. i 1925. godine). Riječ je, dakako, o poznatom somborskem lječniku, dr. Radivoju Simonoviću (1858-1950). On je svojim fotografskim aparatom zabilježio brojne motive iz bogate Žumberačke etnografije.

Nakon tih prvih planinara pojedinaca, koji su otkrivali Žumberačke prirodne ljepote i pronalazili planinarske staze, počeo se širiti krug ljubitelja ovih pitomih gorovitih predjela, no ipak sporo, tako da je Žumberak još dugo bio malo poznat i nepristupačan.

ŽUMBERČANI MEĐU OSNIVAČIMA HPD-a

Među osnivačima i prvim članovima HPD-a nalazimo i nekoliko znamenitih i slavnih Žumberčana. Prvi i svakako najznačajniji je **dr. Josip Torbar** (1824-1900), poznata ličnost u povijesti hrvatske kulture. Taj profesor i ravnatelj zagrebačke realke, akademik i predsjednik Akademije, svećenik, učenjak opsežnog prirodoslovnog znanja, političar i član Hrvatskog sabora, zadužio je hrvatsko planinarstvo time što je bio jedan od osnivača HPD-a, agilni član i njegov dvokratni višegodišnji predsjednik. Iako nije rođeni Žumberčanin, Torbar je Žumberak smatrao svojim zavičajjem. Rođen je u zaseoku Torbarima, u neposrednoj blizini Krašića, dakle, u kraju koji poznavatelji inače zovu "Vratima Žumberka". Obišao je gotovo sve hrvatske i slovenske planine. Pritom nije zaboravio ni svoju zavičajnu Žumberačku goru. U jubilarnom broju "Hrvatskog planinara", prilikom pedesete obljetnice HPD-a 1924. godine, zabilježeno je da je Torbar "obašao i Sv. Geru u Žumberku".

Znameniti načelnik grada Zagreba, ugledna osoba političkog i kulturnog života Hrvatske, **Nikola Badovinac-Badovinski** (1828-1902), dvorski i ministarski savjetnik za financije, član HPD-a od 1875. godine, rođen je pod južnim obroncima Sv. Gere, u Donjim Badovincima, slikovitom zaseoku

Tadija Smičiklas

okruženom gustom šumom. Badovinac je samo u dvije godine svog mandata kao načelnik grada Zagreba uveo prvu telefonsku mrežu u Zagrebu, uredio Gradska kupalište na Savi i otkupio zemljište za gradnju Hrvatskog narodnog kazališta. O njegovoj planinarskoj aktivnosti nemamo nekih posebnih podataka. Poznato je tek to da je često odlazio u svoj zavičaj i da je volio obilaziti žumberačka sela i posjećivati učitelje i svećenike tog kraja.

U popisu prvih članova HPD-a nalazimo i jedno ime iz slavne žumberačke obitelji Gvozdanović. To je **Dragutin Gvozdanović-Grabarski ml.** (1851-1926), gradski sudac i veleposjednik. Iz njegove biografije možemo zaključiti da se nije posebno aktivno bavio planinarenjem, već je kao ugledan i imućan građanin podupirao razna prosvjetna društva i ustanove, bio je, dakle, mecena. Glede toga možemo pretpostaviti i to da je kao član HPD-a financijski pomagao različite građevinske akcije društva.

Na popisu članova prve radne godine HPD-a nalazimo i ime slavnog povjesničara iz Žumberka, **Tadije Smičiklasa** (1843-1919). Rodio se u Reštu, selu pored Sošica, u kući koja i danas postoji. Njegovo djelovanje kao profesora i rektora Zagrebačkog sveučilišta, predsjednika Matice Hrvatske, tajnika i predsjednika Akademije, te političara i pisca povijesnih djela, ostavilo je neizbrisiv trag u hrvatskoj kulturnoj baštini. Napisao je "Povijest Hrvatske" u dvije knjige i "Codex diplomaticus...", zbornik latinskih pisanih isprava iz hrvatske povijesti. Njegov biograf, dr. Darko Gajski, zapisao je da je Tadija u vremenskom razdoblju od 1860. do 1877. godine, skupljajući narodne pjesme, obišao gotovo sva žumberačka sela. Njegova je zbirka od devedeset i šest narodnih (junačkih) i ženskih (lirske) pjesama spremljena u Odboru za narodni život i običaje Južnih Slavena, HAZU, a prepis pjesama nalazi se u zavodu za istraživanje folklora u Zagrebu.

Žumberački rod Hranilovića tijekom 460 godina postojanja u Žumberku dao je hrvatskom narodu vojvodu, kneza i viteza, podmaršala, generala i kapetana, biskupa i svećenika, učitelja, profesora i književnika, glazbenika, lječnika, odvjetnika, šumara, trgovaca i političara. Među njima bio je i jedan ljubitelj prirode, organizirani planinar, **dr. Hinko Hranilović** (1860-1923), profesor geografije na Filozofskom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta i dekan tog fakulteta 1902-3. Nije nam poznato koje je planinske krajeve Hranilović najviše volio, zabilježeno je jedino to da se dva puta popeo na Vezuv zajedno s D. Hircom. Hranilović je objavio niz stručnih geografskih članaka u raznim hrvatskim i njemačkim časopisima. Napisao je u "Hrvatskom planinaru" (1898, 6) članak "Planinarstvo i geografija" u kojem govori o povezanosti planinarstva i geografije. S Hircom je napisao opširan "Prirodni zemljopis Hrvatske" (Zagreb, 1905). Zbog svega je toga potrebno da se i toga Žumberčanina sjetimo u ovom prikazu.

Nastavak slijedi

Saharski dnevnik

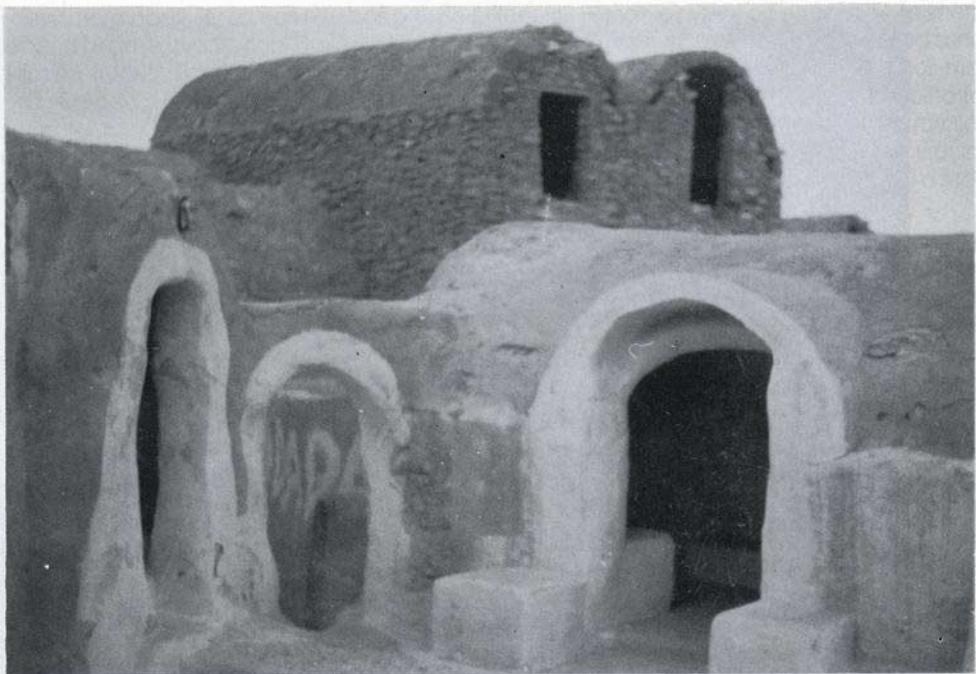

Dr. TOMISLAV SABLEK, SLAVONSKA POŽEGA

Oko nas su snijegom pokriveni vrhunci Kamniških i Julijskih Alpi. Početak je studenog i bijeli vrhovi već krase okolne planine. Na ljubljanskom aerodromu Brniku prilično je hladno, što nam baš i nije ugodno, jer smo ipak obučeni za Saharu.

Ulazimo u avion i za tren iza nas ostaju oblacima ovjeni alpski vrhovi. Sve ih poznajemo. Koliko smo puta prtili snijeg i nastojali stići na neki njihov vrh. Vrhovi se polako gube na obzorju, a pod nama je more oblaka. Preljećemo Jadran, Italiju i Sredozemno more, sve iznad oblaka. Divno, sunčano, ali se kroz oblake ništa ne vidi na zemlji. Tek pri slijetanju ugledamo obalu Afrike. Slijćećemo na otok Džerbu na jugu Tunisa.

Svaka carinarnica ima svoje "muhe", ali ovdje je uistinu bilo puno muha, a uz to vruće i sporno. No, čekanja nema. Pred zgradom je poređano pet "Landrovera" u koje se smjestila naša skupina, i krećemo preko otoka Džerbe do trajekta. Nakon duljeg čekanja - ovdje se nikom nikuda ne žuri - evo nas napokon na afričkom kopnu. Odmah dalje jurimo prema jugu, prema istočnim ograncima

"Hotel" Haddada

Foto: Dr. T. Soblek

saharskog Atlasa. Mimo nas promiču palme, kuće, nedovršene ili napola srušene, što je očito dio kolorita. Uz cestu se sporo vuku deve, koze i magarci. Jesen je i brzo pada mrak. Cesta je sve lošija, puna rupa i kamenja, ali nas vodič, Beduin Mustafa, uvjerava da je to još jako dobro prema onome kuda idemo sutra. Kasno navečer stigli smo u mjesto Haddadu i smjestili se u Hotel "Haddada". Pod navodnike bi valjalo staviti i naziv hotela, jer to su nekada bile zimske nastambe nomada stočara koji su dolazili da ovdje prezime skupa sa svojim stadima. Nastambe su načinjene od suhih grana, slijepljenih blatom. Oblikom neodoljivo podsjećaju na naše krušne peći, poslagane jedna uz drugu, a i na kat. Sada su prilagođene turistima avanturistima našeg tipa. Imaju ležajeve, pipe za vodu i rupu u podu za odvod. Rastjerali smo žohare, pregledali imamo li škorpiona i uvukli se u vreće za spavanje. Konačno, nismo ovamo došli tražiti komfor nego doživjeti Afriku...

Ujutro za zajutrak mljekko, kažu kravljie, ali oko smo vidjeli samo deve i koze - no bilo je dobro. Pred našim prenoćištem automobili već čekaju. Omatamo glavu turbanom zbog prašine i vozimo dalje prema jugu. Više nema ceste, nego se penjemo preko stijena i kroz vododerine. Za sat vožnje prolazimo Chenini, malo berbersko mjestance od 1500 stanovnika. Pred nama su Dahar brda. Vrijeme je hladno, maglovito i puše vjetar. Brda su puste kamene stijene, mrvljene vrućinom i vjetrom. Ostavljamo vozila te krećemo u planinu uskom stazom pod vodstvom našeg Mustafe. Staza krivuda između stijena i oštro se uspinje prema vrhu. Uz sam vrh odjednom smo u naselju Berbera - Džerbalia.

Berberi su prastanovnici ovoga područja. Oni su tijekom stoljeća preživjeli osvajanje Feničana, Rimljana, Bizanta i Vandala. Postlige su ih postepeno potisnuli Arapi, nametnuli im Islam, a ostaci su se povlačili u pustinju i brda te su tako zadržali svoju izvornu samosvojnost.

Selo još živi na srednjovjekovni način života i sada više nema nikakve opasnosti da ih netko iz tog okoliša istjera. U stijenama su izdubljene nastambe, koje su nadograđene uskim, kamenom ozidanim predvorjima. Berberke, bogato tetoviranih lica i ruku, nerado se slikaju, ali uz koji dinar i stidljivost prestaje. Obraduju oskudna osušena polja u podnožju sela, s ponekom datuljom, a u predvorjima uz ljude žive i deve, koze, kokoši. Na brdu iznad sela je lijepo uređena džamija, a u podnožju izvor vode, osnova života za cijelo selo. Vodu uz pomoć buradi na magarcu prenose do svojih nastambi.

Pojilište deva kod oaze Ghilane

Foto: Dr. T. Soblek

To je uistinu mučan način života. Mladi svijet uglavnom napušta selo, tako da je polovica nastambi već prazna. Nije niti čudno, jer je život ovdje samo borba za preživljavanje.

Nakon planine spuštamo se u ravnicu gdje više nema nikakvih puteva. Vozimo prema jugozapadu, a kamena pustinja postepeno prelazi u pješčanu. Povremeno prestižemo poneku karavanu deva, koje još uvijek služe za prenošenje tereta neprohodnim dijelovima pustinje. Sve više ulazimo među pješčane dine u fini saharski pijesak. Automobili povremeno zapadaju u pijesak, ali spretni vozači i pogon na sva četiri kotača to rješavaju. Od raslinstva našazimo na poneki grm suhih vrijesaka i na osušenu travu. Na kraju i toga nestaje te se vozimo "poprijeko" između pješčanih dina sve dublje u pustinju. U daljinu se opet vide brda, što je znak da se približujemo svome cilju. Konačno, odjednom u sivilu koje treperi od vrućine, šuma palmi - oaza Ksar Ghilane okružena pješčanim morem.

Usred oaze je jak izvor bistre i hladne vode koja se cijevima razvodi kroz pijesak po čitavoj oazi natapajući nasade palmi. Gdje je voda tu je i život. To je poseban doživljaj i teško je to riječima dočarati - to treba doživjeti. Golema stabla palmi rode datuljama, bananama i kokosima. Prilično obilan potočić otječe iz oaze u pustinju i tu stotinjak deva namiruje svoje potrebe za vodom. Sve je naokolo pješčano more do u beskraj. Po pokretnim pješčanim dinama samo deva zna hodati. Uz svu tehniku ona je još uvijek nezamjenjiva u pravoj pustinji. Oaza je ograđena palminim granama i lišćem da je vjetar i pijesak ne zametu. Pravi doživljaj Sahare!

Poslije podne vozimo prema oazi Douz. Putem opet pijesak i kamena pustinja. Jak vjetar briše ravnicom, noseći pijesak, tako da se ne može gledati. Put se jedva razaznaje, to su samo pustinjske piste. Usput stajemo i tražimo "pustinjski cvjet" - okamenjene figurice pijeska i soli. Već je bila noć kada smo stigli u oazu Douz. To je veće naselje i smješteni smo u hotel. Sve je lijepo uređeno, pa opet osjećamo blagodati civilizacije. Tuš i čišćenje od pijeska i soli. Po noći je padala kiša, srećom je kišno razdoblje, pa to donosi osvježenje. Taj dan smo prešli 300 kilometara pustinjskim bespućem.

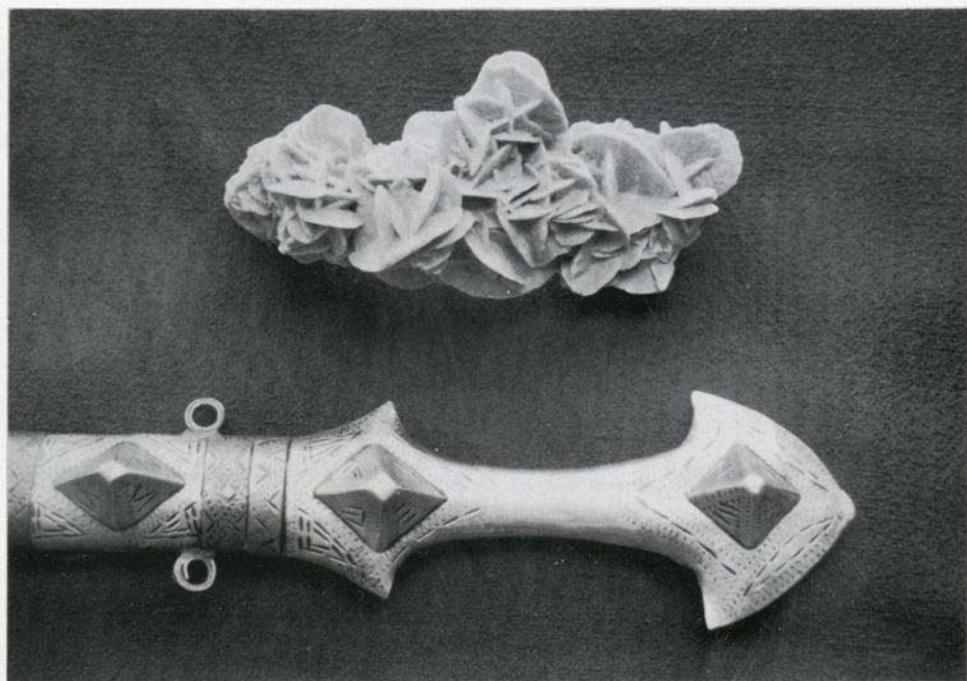
Ujutro je vedro, ali svježe. Idemo u naselje El Kalaa. Napuštamo oazu kroz šume palmi. Oaza ima arteške bunare, pa je vode u izobilju. Na rubu oaze opet počinje beskrajna pustinja. Tu nas čekaju deve i nastavljamo pustinjom prema jednom napuštenom naselju. Poseban doživljaj! Tko prvi put

jaši devu mora paziti, jer samari nisu baš previše pritegnuti. Pijesak je mokar od noćašnje kiše i nema prašine, a i vidik je izvanredan. Dalje prema jugu je pješčano more koje se od dopodnevnog sunca zagrijava i treperi. Poneka palma osvježava krajolik. Od nekadašnjeg naselja ostalo je još malo zidova, sve ostalo je samo pijesak. Pustinja ne pušta lako što je otela. Po jakom suncu jašimo natrag i odmah nastavljamo dalje prema isušenom slanom jezeru Schott el Džerid. Beskrajna slana ravničica, pokrivena tankim slojem finog pijeska i soli, spaja se u daljini s horizontom koji treperi od vrućine. Oni s malo boljom maštom vidjeli su i fata morganu. Ravna pustinjska ploha dugačka je 150 a široka 75 kilometara.

U nastavku puta vidjeli smo i bogatu, veliku primorsku oazu Gabes te odmah produžili prema brdima Matmata. Opet pustinja, i to kamenja. Kroz suhe vododerine vijuga cesta prema vrhu planine. Na vrhu masiva, koji je također dio istočnog Atlasa, stoji naselje Hauch, ukopano u mekanu pjeskovito tlo. Iz glavnog dvorišta ukopanog i do 10 metara, ulazi se u pećine - sobe. Koliko god primitivne, nastambe dobro štite od vrućine; za izgradnju nije nužan građevinski materijal! Žene se i ovde ukrašavaju tetoviranjem. Već pomalo navikle na turiste, pokazuju nekadašnje običaje i pripremanje hrane. Vodu kišnicu čuvaju u velikim zemljanim čupovima.

Povratak s planine opet pustinjskim pistama, pri čemu je poseban doživljaj zalaz sunca iza pješčanih dina.

Priroda je svagdje lijepa, gdje je čovjek nije pokvario. Ne može se usporedivati polarno sunce i zalaz sunca u pustinji. Svako od toga ima svoj čar i ljepotu, sigurno je jedino da sve to treba vidjeti.

Saharski "cvijet" i filigranski ukrašen držak bodeža

Foto: Dr. Ž. Poljak

Kako doći do Everesta

Everest trekking za običnog planinara

ŽELJKO POLJAK, ZAGREB

Ako ne možete prikupiti tisuću i po dolara ili naći sponzora koji će vam platiti avionsku kartu do Kathmandua, preskočite ovaj članak. Nemojte ga čitati ni onda ako prije puta u Himalaju ne mislite poduzeti nekoliko oštih alpskih tura radi stjecanja tjelesne kondicije. Osim toga, oza put morate imati na raspolaganju bar mjesec dana slobodna vremena. Ispunjavate li ove uvjete, prilično lako ćete ostvariti san svakog planinara - da dođe do Everesta i da ga vidi vlastitim očima, licem u lice. Nisam rekao da ćete se i popeti na njegov vrh - stići ćete samo do mjesta koje se zove Everestova klasičnog baznog logora. No ni to nije mačji kašalj, jer je on sa svojom visinom od 5087 m znatno viši od najvišeg europskog vrha Mont Blanca (4807 m).

Još prije desetak godina običan planinar nije ni pomislio da je takva avantura moguća, ali su planinarski snovi iz godine u godinu sve ostvarljiviji. Tako je odmah poslije rata našim planinarima bio san uspon na Triglav. Kada su desetak godina poslije toga odškrinuta vrata graničnih prijelaza, dotad nezamislivo bez teških veza i duga čekanja, ciljem je postao Matterhorn ili Mont Blanc. Himalaja je postala dokučivom tek kad se razgranao interkontinentalni aviompremet i kad se Nepal konačno smilovao planinarama i prestao biti "zabranjenom" zemljom. No još je dugo Himalaja bila rezervirana samo za alpinističke ekspedicije. Tek kad su se prije dvadesetak godina počeli uhodavati pohodi u daleke zemlje pod nazivom trekking (anglizirana burska riječ koja prvobitno znači putovanje volovskom spregom, a danas daleko putovanje), sinulo je sunce i nama običnim smrtnicima koji se nismo uspjeli ubaciti u neku alpinističku ekspediciju, bilo zato što nismo ispunjavali stroge penjačke uvjete, bilo zato što je kotizacija bila preskupa za planinara pojedinca. Nekom organiziranom trekkingu morate se priključiti već i radi 50%-tnog popusta na aviokartu, a trekking je koristan i zato što vas lišava brige oko raznih formalnosti, pogodačanja s nosačima, traženja puta i sijaset drugih sitnica. Ove se godine pruža prilika za put pod Everest i sa zagrebačkim trekkingom koji vode naši iskusni himalajci (oglas u okviru).

Parkiralište yakova u Namche Bazaru

Foto: Dr. Ž. Poljak

Ako ste snalažljivi i znate bar 500 uobičajenih engleskih riječi (gramatika je suvišna), možete nakon ateriranja u Kathmanduu dalje u vlastitom aranžmanu. Na aerodromu nije rijetkost da neka mlada Amerikanka, gotovo tinejdžerka, na licu mesta unajmi vodiča Šerpnu i nosača i - odmah put pod noge. Roditelji su joj možda kao nagradu za maturu dali kojih 500 dolara i aviokartu, pa eto prilike da za maturalno putovanje malo prokrstari jednu egzotičnu zemlju kakav je Nepal.

Začudit će vas još jedna činjenica: ovakvi mladi solo-putnici često stižu bez ikakve prtljage i opreme, samo s nekom malom torbom preko ramena u kojoj je fotoaparat, četkica za zube i nekoliko sitnica, jer sve što vam treba možete jeftino nabaviti, posuditi ili kupiti u Nepalu. U Kathmanduu možete nabaviti najkvalitetniju ekspediciju opremu, jer je većina ekspedicija ne nosi sa sobom kući, nego je ili poklanja Šerpama kao nagradu ili jeftino prodaje prekupcima ili putničkim agencijama.

Na put u planinu svakako trebate uzeti dobru vreću za spavanje, šator, prostirač, kvalitetne cipele i odjeću te naočale za sunce. Za nizinski dio ture uzet ćete lake cipele, široke nepalske platnene hlače koje se vežu postrance na gležnju, pamučnu košulju nepalskog kroja, šešir, kišobran, bateriju, pribor za jelo. Sve je to ovdje jeftinije nego u Europi tako da mnogi po povratku opremu poklone svojemu Šerpi, ili prodaju za bagatelu, ili jednostavno odbace da se na daljem putu ne bi nepotrebitno opterećivali prtljagom. Ne zaboravite se cjenkati, jer to se ovdje očekuje i prodavaču pruža profesionalni užitak.

Na aerodromu ćete najprije za deset dolara kupiti nepalsku ulaznu vizu. Ona vrijedi samo tjedan dana i poslije ćete uzeti trekking vizu. Na aerodromu ćete i po službenom kursu promijeniti dvadesetak dolara u rupije, neka vam se nađu pri ruci za početak. Ostalo ćete mijenjati "na crno", jer je to mnogo povoljnije, pogotovo ako imate krupne novčanice, od bar 50 dolara (ostala valuta crnoj burzi nije zanimljiva, pogotovo ne čekov). Zatim ćete uzeti taksi ili rikšu, koji je vrlo jeftin ako se znate pogadati, te se odvesti u Thamel. To je osebujna četvrt Kathmandua i pravi eldorado za planinare. Thamel (naglasak na zadnjem slogu, kao i svi ostali nepalski nazivi) osnovali su tibetanski emigranti i pripadnici plemena Šerpa te u njemu do savršenstva razgranali planinarski biznis. Tu možete mijenjati novac, kupiti ili posuditi opremu, unajmiti vodiča i nosača, uplatiti paket aranžmane za razne ture u Himalaju, čak u Tibet, za splavarenje po himalajskim rijekama (engl. rafting), za safari u džunglu Terai itd. I ovdje je važno znati se pogadati.

Thamel je pun jednostavnih hotela i pansiona za svaki džep, počevši od dva dolara po krevetu, pa nadalje. S desetak dolara dnevno može se sasvim lijepo preživjeti. U visokoj sezoni, a to je jesensko intermonsunsko razdoblje (listopad i studeni), Thamel je prava planinarska košnica i alpinistički Babilon. Tu ćete susretati planinare iz cijelog svijeta i jedva je zamislivo da nećete naći i na nekoga od naših ljudi. Ako ste došli kuo samac, začas ćete naći društvo. Želite li i nadalje putovati sam,

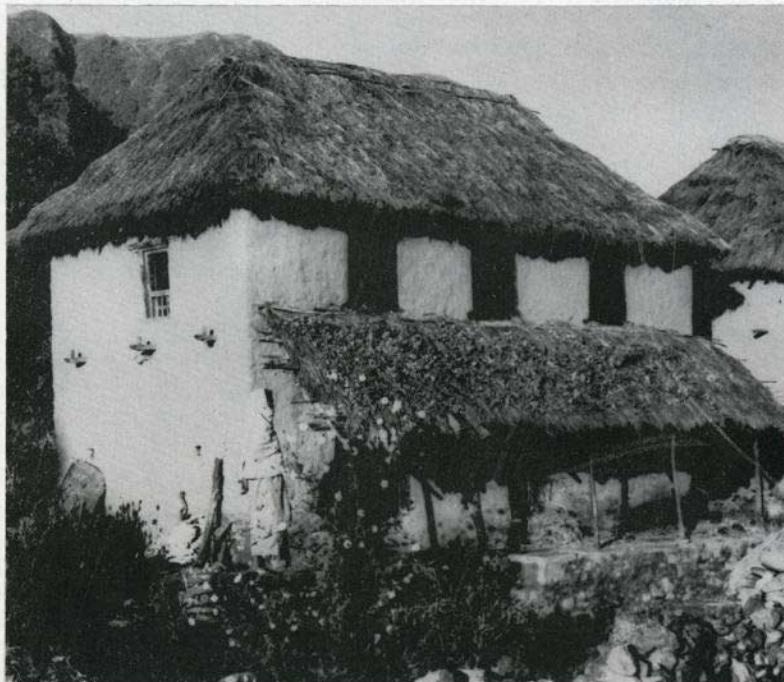
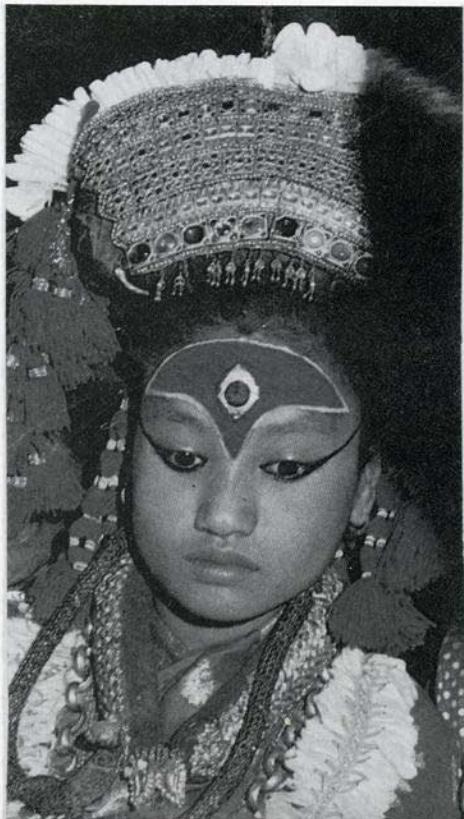
U Katamanduu

nabavit ćete u nekoj knjižari vodič i kartu, a valja reći da su ovdašnje knjižare bolje opskrbljene himalajskom literaturom nego bilo koja u Europi ili Americi. Ne žalite taj trošak, knjiga i karta će vam uvelike pomoći, a poslije će vam ostati i kao dragi suvenir. U restoranima možete birati europsku ili neku drugu kuhinju. Cijene su niže nego u nas, a osobito je jeftina tibetanska kuhinja.

Život u Thamelu i Kathmanduu tako je zanimljiv i bogat raznim dogadjajima da neki planinari jednostavno zaborave na Himalaju i prepuste se Kathmanduu do povratka u domovinu. U Thamelu započinju i završavaju brojne himalajske ekspedicije i trekkingi, tu je bezbroj putničkih agencija i prodavaonica planinarske opreme. Stvarno je teško odoljeti čaru Kathmandua i njegove okolice, počevši od budističkih svetišta i kraljevskih palača, do rituala spaljivanja pokojnika i posjeta jednoj pravoj i živoj božicil - no to je druga tema o kojoj postoji golema literatura i ne može se obuhvatiti kratkim informativnim člankom kakav je ovaj. No podimo sada prema Everestu!

Desno: Živa božica Kumari

Dolje: Jedan lodž na putu za Everest
Foto: Dr. Ž. Poljak

Nekad se pod Everest putovalo dobroih mjesec dana pješice, preko sedam brda i dolina; sada je taj put kraći jer do pola puta možete stići autobusom. Karta je vrlo jeftina, ali putovanje nije ugodno, jer broj mesta u autobusu nije ograničen. Što to znači shvatit ćete ako vam kažem da je riječ "kutija sardina" preslabu. Čak i na krovu se smješta na desetke putnika. Najbolje je da se udruži nekoliko planinara i uzme džip - malo je skuplje ali neusporedivo brže i ugodnije. Ako imate 50 dolara viška, skratit ćete put za još tjedan dana tako da ćete malim avionom Nepalskog kraljevskog zrakoplovstva odletjeti iz Kathmandua u Luklu, u samoj Himalaji. To je ipak pustolovina za koju treba i malo hrabrosti, jer aerodrom u Lukli ne zасlužuje taj naziv. Oko 300 m dugačka i vrlo uska pista, grbava i posuta kamenjem, visi koso nad provaljom i pravo je umijeće sletjeti na nju. S obje njezine strane vide se olupine stradalih aviona. No zar nije i uspon na neki himalajski vrh smjela avantura? Izkusni ćete vam himalajci savjetovati da ne letite avionom u Luklu zbog sasvim drugoga razloga, a to je propuštanje aklimatizacije na visinu svakodnevnim pješaćenjem gore-dolje po 1000-2000 metara, pogotovo ako prije toga niste trenirali u visokim europskim planinama.

Tjedan dana pješaćenja od zadnje autobusne stanice do Namche Bazara, glasovite prijestolnice plemena Šerpa u dolini Solo Khumbu, prava je planinarska promenada. Putem ćete susretati planinare

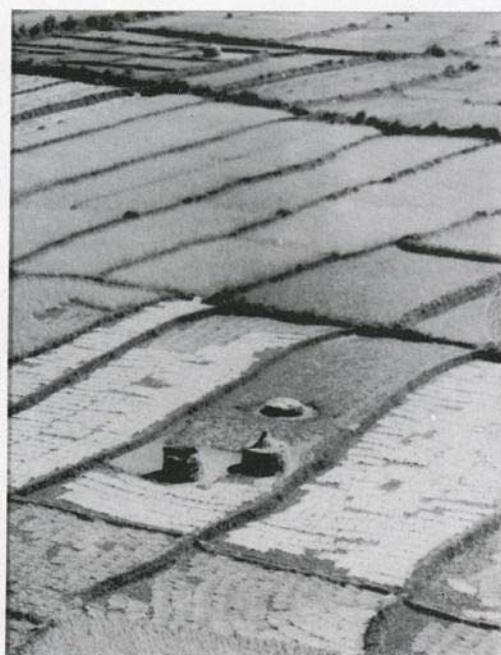

Nepalski nosač

Foto: Dr. Ž. Poljak

iz raznih krajeva svijeta, sklapati zanimljiva poznanstva, a sve u komotnoj šetnji od lodža do lodža, po širokom i dobro ugaženom putu (lodge, engl. koliba). Lodževi često imaju vrlo zvučna imena, npr. Intercontinental ili Splendid, ali su ipak samo kolibe. U svakom od njih, a i drugdje po usputnim selima, dobit ćete za male pare hranu i piće, a svaki lodž ima i prenoćište, koje je često i besplatno, ako ste uzeli objed ili večeru.

Hrana nije baš raznolika: tijesto i riža, malo povrća, od mesa samo kokoš, čaj i kava. Porcije su male, ali jeftine, pa ćete svaka dva-tri sata ponavljati cijeli meni. Najpopularnije jelo je nudl-sup (engl. juha s tijestom), riža, čaj, a od mesa kokoš u obliku ujuška. Pazite da vam se uvijek servira samo netom prokuhanje jelo, jer higijena nepalskog sela ne zadovoljava europska mjerila, a proljev vam može upropastiti cijeli trekking. Putem nema liječnika i ne preostaje vam drugo nego da ostanete u nekom lodžu i tu strpljivo, uz dijetu, čekate ozdravljenje. Zato sa sobom uzmite i najnužnije lijekove. Uostalom, pročitajte u ovom broju i članak Marije Gobec o zdravstvenoj zaštiti na himalajskim trekkingima i o opasnosti od visinske bolesti.

Na putu kroz rižina polja

Foto: Dr. Ž. Poljak

S jednog zavoja otvara se vidik na sveto brdo
Tam Sérku (6608 m)

Foto: Dr. Ž. Poljak

Od Namche Bazaar naviše šale više nema! Ako se niste dobro aklimatizirali patit ćete od nestašice zraka i napredovati vrlo sporo ili se od muke čak vratiti. Šteta, jer tu tek počinje prava Himalaja, tu su ona znamenita budistička svetišta i samostani Pengboche i Thyangboche, s divnim vidicima na Everest i njegove susjede. I na kraju, kad stignete do Everstova baznog logora, njegovi će vam šatori biti neka vrsta planinarskog skloništa. O-davde ćete praviti uspone u okolicu, fotografirati i puninom vlastita doživljavanja osjetiti ekspedicijski stil života. Neponovljivi životni trenuci!

Pravovjerni planinar sada bi završio riječima: Vidjeti Everest, i umrijeti - no nemojte, još uvijek nije sve gotovo. Na povratku u domovinu vidjet ćete još mnogo toga lijepoga. Nizozemska avio-kompanija KLM, koja je zbog svoje susretljivosti postala gotovo "dvorskim" prijevoznikom hrvatskih himalajaca, na povratku redovito slijće na nekoliko dana u Bangkok, tako da imate dosta vremena za razgledavanje mnogih tajlandskih znamenitosti, pa i za posjet glasovitom mondenom kupalištu Pattayi na Južnom kineskom moru, a na kraju ćete vidjeti još i Amsterdam.

Nadam se da vam je ovaj napis uspio donekle dočarati svu draž jednog himalajskog trekkinga, a ako vas je animirao da i sami podete njegovim tragom, fotokopirajte ovih nekoliko stranica, dobro će vam doći putem kao podsjetnik.

Sretan put do Everesta!

Ima zapadnjaka koji zbog finoće svoga njušnog organa ne podnose pješačenje kroz nepalska sela, tvrdeći da cijeli Nepal smrdi poput jednoga velikog zahoda (usput nigdje nužnika, a kamoli WC-a). Za takve je najbolje da ostanu kod kuće listajući lijepe fotomonografije o Nepalu i Himalaji. Nemojte usput piti iz "zdravih planinskih izvora", jer se možda tisuću metara iznad vas to voda prelijeva preko dobro nagnjenih riznih terasa. Najbolje je kupovati samo vrući čaj ili flaširana pića (koka, pivo, oranžada), ali računajte s tim da su im cijene, osim čaja, sve veće kako se približavate Himalaji. Nikakvo čudo, jer za transport do lodževa služe isključivo ljudska leđa.

Susreti s nepalskim seljacima su nezaboravni. Dočekuju vas s tradicionalnim smiješkom i dobrodošlicom, pa im tako i uzvratite. Pozdravite ih sklopiljenim rukama pred ustima, naklonom, smiješkom i riječju "namasté" (dobar dan). Osobna sigurnost nigdje nije u pitanju, razbojstva su nepoznata stvar, pa možete bez brige putovati i sam. Pri logorovanju ipak ne ostavljajte ništa izvan šatora, jer se takva stvar smatra odbačenom i po lokalnim običajima dopušteno ju je uzeti bez pitanja.

Svetište na putu za Everest Dr. Ž. Poljak

Zdravstveni rizici na himalajskim trekkingima

Visinska bolest može biti životno opasna

MARIJA GOBEC, ZAGREB

Otkada je Nepal otvorio svoje granice turistima, svake se godine sve više povećava broj trekeri i planinara koji žele ostvariti svoj životni san - vidjeti i doživjeti Himalaje. Prvi posjetioci Himalaja imali su, u pravilu, bogata planinarska iskustva. Trebalo ih je, možda, upozoriti na opasnost akutne visine bolesti, ali su inače bili svjesni opasnosti na koje nailaze u planinama. Međutim, danas to više nije tako, jer se po visokim brdskim regijama Nepala kreće mnogo ljudi, a mnogi od njih malo znaju o opasnostima kojima mogu biti izloženi. Stoga navodim sažeto najvažnije što valja znati prije trekkinga u Himalaje, osobito o visinskoj bolesti, koja je u europskim planinama gotovo nepoznata.

Putevi. Nepalski trekking putevi variraju od širokih ulica sličnih promenadama, pa do uskih klizavih puteljaka koji vode uzduž dubokih ponora. Na takvim mjestima može pad s puteljka imati fatalne posljedice. Uvijek budite svjesni toga kuda će biti vaš sljedeći korak. Osobito se nemojte kretati dok snimate svojom kamerom! Koji puta vas i putokazi mogu zbuniti i tek ćete nakon nekog vremena shvatiti da se nalazite na pogrešnom putu. U takvom slučaju, ako ste već umorni, jer to se najčešće dešava na većim visinama i nakon napornog dugotrajnoga dnevnog marša, skloni ste da se spustite ili popnete srminom do pravoga puta. Mnogi su pri takvom pokušaju izgubili život. Vratite se radije istim putem nego da priječite.

Klima. Od svih zemalja na svijetu, Nepal je zemlja s najvećim visinskim razlikama: od 200 metara u Teraiu do 8.848 metara na vrhu Mount Everesta. Svaki visinski položaj ima svoje vremenske specifičnosti, od tropske vrućine pa do polarnih hladnoća. Dok se hoda pored stabala s bananama po tropskoj vrućini, teško je zamisliti boravak na ledenom vjetru uz snježne padavine. Za vrijeme glavne trekking sezone, tj. u proljeće i jesen, vrijeme je najčešće stabilno, pa se i najviši brdski lanci mogu prijeći bez snijega i jednostavno. Trekeri koji su na visini proveli jedan takav lijepi dan mogli bi pomisliti da im čvrsta cipela i topla odjeća nisu niti potrebni. To, međutim, nije tako. Iznenadno nevrijeme može se pojaviti u trenutku i pokriti prijevoje s metar-dva snijega. Treker koji na takvom mjestu ima na sebi samo lagani odjeću i obuću, morao bi u njoj sačekati i do nekoliko dana. Na velikim visinama uvijek valja računati sa smrzoninama na snijegu.

Na zimskom trekingu treba se pripremiti za hladnoću i snijeg. Za vrijeme monsuna doživjet ćete klizave puteve i opasne prijelaze preko rijeka, a usput i neugodne pijavice. Krećete se po najvišim regijama svijeta - budite pripravljeni na brze promjene temperature i vremena!

Pripreme. Ako vas trekking vodi preko 4000 metara, uzmite sa sobom toplu vreću za spavanje, pogodne cipele za hodanje po snijegu, veston i kvalitetne naočale za sunce. Provjerite imaju li i vaši nosači naočale za sunce.

Na velikim dionicama većine trekking ruta ne postoji medicinska pomoć, zato uzmite sa sobom dovoljno medicinske opreme.

Visina. Himalaja počinje na visini koju dosižu najviša europska gorja. Bazni logor Everesta nalazi se na podnožju golemog masiva, a ipak čak 300 metara više nego najviši vrh Europe. Ljudski se organizam na takvu visinu može priviknuti tek nakon razdoblja prilagođavanja. Žurba može u brdima Nepala biti smrtonosna!

Vaš organizam se za vrijeme uspona mora aklimatizirati. Rute treba tako planirati, da se na visini od preko 3000 metara prosječno po danu ne uspinjete više od 400-500 metara.

Ako za aklimatizaciju niste predviđali dovoljno vremena, mogu nastupiti simptomi akutne visinske bolesti. Oni mogu nestati nakon jednog dana odmora, ali, ako se zanemare, mogu imati za posljedicu i smrt. Zato je za siguran trekking nužno i vrijeme prilagođavanja na visinu. Ako ipak nastupe simptomi visinske bolesti, treba sići naniže. Kako ljudi sve više poznaju opasnost od visine, to je i smrtnost sve manja, pa tako Nepal bilježi na više od 30.000 trekeru godišnje samo jednu smrt od visinske bolesti, ali i to bi se moglo izbjegći, kada bi svatko znao što mu je činiti ako se akutna visinska bolest pojavi.

Kako prepoznati akutnu visinsku bolest. Akutna visinska bolest može se pojaviti na svakoj visini iznad 2000 metara. Prvi simptomi su glavobolja, jak umor i gubitak apetita. Neki ljudi ostaju bez daha i u stanju mirovanja. Bolest nastaje zbog zadržavanja tekućine u dijelovima tijela u koja ona ne spada: u mozgu i plućima. Ako nastupe laki simptomi, to je signal da morate ostati na toj visini dok se simptomi ne izgube. Nikada naviše ako se pojave simptomi akutne visinske bolesti! Obično ćete se nakon dan-dva mirovanja bolje osjećati i tada možete nastaviti trekkingom.

Ako pak mirujete na istoj visini, a simptomi se ipak pojačavaju, nužan je silazak. Pojačavaju li se neki simptomi akutne visinske bolesti (npr. umor, glavobolja, nagon za povraćanjem i gubitak orijentacije), prijeti mozgovni edem. Zanemare li se pojačani simptomi može nastupiti nesvjestica i smrt u roku od dvanaest sati. Pojačan osjećaj gubitka zraka, kašalj i umor znaci su visinskog plućnog edema. Oni mogu biti kobni ako ih zanemarite.

Ako bolesnik ne može sam donijeti pravilnu odluku, moramo ga primorati na silazak. Kada je i spremjan na silazak, ne smije nikada sam silaziti. Neka ima pratnju dok god mu se stanje ne poboljša. Obično se to događa već nakon 300 do 500 metara silaska. Postoji li i samo sumnja na akutnu visinsku bolest, treba se ipak spustiti na nižu visinu. Ponovno možemo krenuti naviše kada se budemo bolje osjećali.

Liječenje visinske bolesti. Najbolje je da se bolesnik spusti dok još može hodati. Kada to više ne može, mora se organizirati za prijenos nepalsko govedo yak ili konj ili nosač koji će bolesnika prenijeti naniže. Nemojte čekati helikopter. Čak ako je bolesnik dobio kisik ili medikamente, neka ne oklijeva sa spuštanjem čekajući znake poboljšanja.

Ponovimo: Ako se na visini ne osjećate dobro, vrlo vjerojatno imate lake simptome akutne visinske bolesti. Ostanite neko vrijeme na toj istoj visini, dok se ne budete bolje osjećali. Ako bi se stanje ipak pogoršalo, spustite se najmanje do zadnjeg mjesta gdje ste se dobro osjećali.

Prevencija visinske bolesti. Ne uzimajte medikamente protiv akutne visinske bolesti. Bolje je polagano spuštanje naniže.

Ako imate poteškoća sa srcem i disanjem već na manjoj visini, nemojte ići u visine. To vrijedi i za trudnice (preporuča im se boravak ispod 3600 metara).

Nemojte očekivati da će se svi članovi vaše grupe jednako brzo aklimatizirati. Neki moraju ostati koji dodatni dan na aklimatizaciji ili se grupa mora podijeliti.

Djeca više nagnju akutnoj visinskoj bolesti, pa je valja promatrati. Riskantno je ići na trekking u visinu s djecom koja ne znaju objasniti da se ne osjećaju dobro.

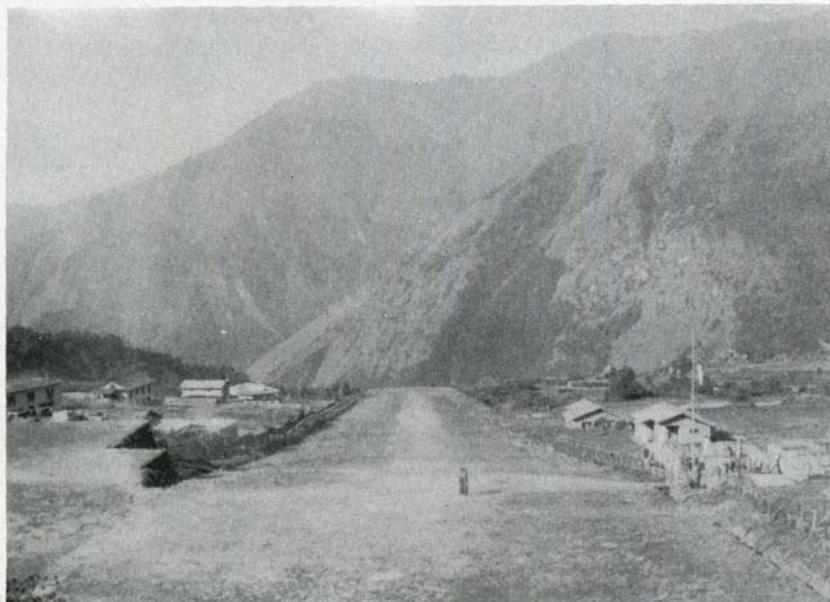
Na visini nemojte uzimati tablete za spavanje i različita sredstva za umirenje, jer usporavaju disanje i mogu ubrzati akutnu visinsku bolest.

Spašavanje helikopterom u Nepalu. Spašavanje helikopterom teško ozlijedene osobe ili bolesnika provodi zrakoplovni odjel nepalske armije. Međutim, prije samog polijetanja mora se u Kathmanduu dati garancija za plaćanje. Spasavački let košta oko 600 US dolara po satu leta. Prosječni troškovi jednoga takvog leta iznose između 1200 i 2000 US dolara. Ako je trekking organizirala neka trekking agencija u Kathmanduu, može ona zatražiti spasavački let. Poziv za pomoć mora sadržavati ime i prezime, koje ste zemlje državljanin, točno mjesto boravka, te pojedinosti o bolesti. Poziv za pomoć može se predati preko policijskog radija, radio uredaja uprave Nacionalnog parka ili iz mjesne zračne luke, za organiziranje spašavanja potrebno je najmanje 24 sata računajući od trenutka slanja poziva. Budući da naša zemlja nema ambasadu niti konzulat u Kathmanduu, možete prije polaska na trekking kod neke povjerljive trekking agencije ostaviti novac za slučaj vašeg spašavanja.

Organizacija službe spašavanja. Organizacija koja se u Nepalu bavi spašavanjem zove se Himalaya Rescue Association. To je dobrovoljna, dobrovorna organizacija, kojoj je zadatak da što više smanji broj nesreća u nepalskom himalajskom gorju. Osnovana je 1973. godine i danas drži dvije stanice za spašavanje na mjestima gdje prolazi najviše trekking grupe. Jedna se nalazi u Pheriche (4200 m), na putu za Everest, a druga u Manangu (3500 m), malo prije Thoroung prijevoja na putu za Annapurnu. U obadvije stanice liječnici rade dobrovoljno za vrijeme glavne trekking sezone. Služba se financira dobrovoljnim prilozima. Njezin biro možete posjetiti na adresi Guest House u Thamelu, Kathmandu, ako želite neke informacije ili dati neki prilog.

* * *

Trekking u Himalaji - to je nezaboravan doživljaj! Ipak, da bi vaše putovanje stvarno bilo uspješno i bez potешkoća, obratite se za savjet ili informacije onima koji u tome imaju iskustvo. To možete i u Zagrebu. Planinarski savez Zagreba organizirao je i proveo nekoliko himalajskih alpinističkih ekspedicija, a u jesen ove godine organizira i trekking za sve one koji žele vidjeti i doživjeti Himalaje, a pod stručnim vodstvom poznatih himalajaca Darka Berijaka i Željka Gobeca.

"Aerodrom" u Lukli

Foto: Dr. Ž. Poljak

Viki Grošelj: Četiri puta osam tisuća*

DARKO BERLJAK, ZAGREB

Zajedno s prvim ozbiljnijim koracima čovjeka prema planinskim vrhovima pojavila se nova vrsta književnosti koju najčešće nazivamo planinarskom literaturom. Češće nego u većini drugih ljudskih djelatnosti, mnogi planinari, alpinisti i ostali posjetitelji gorskog svijeta osjećaju potrebu za pisanjem o svojim doživljajima, dojmovima i razmišljanjima.

Raznolikost motiva, ciljeva i sadržaja koje svaki od njih traži u planinama stvorili su u toj literaturi niz podvrsta. Neki nadahnuti ljepotom te prirode zaplove u poetske vode, drugi počnu od svojih prvih koraka na obližnjem brežuljku da bi završili na najvišim vrhovima svijeta, jedni opisuju ekspedicije i navode bezbroj podataka što su sve nosili ili jeli, neki pišu vodiče, neki priručnike, a mnogi daju prednost putopisnim zanimljivostima s prikazom krajolika i susreta s ljudima.

Svaka od tih podvrsta ima svoj krug čitatelja, ali svima je zajedničko da nikako ili jako teško pronalaze put do onih kojima planinarstvo nije u krvi.

To ne treba čuditi jer pisanje ipak nije nijehova glavna profesija i vrlo je teško jake emocije koje doživljava čovjek u planinama oblikovati da budu shvatljive ljudima koji nisu imali takva iskustva.

Malo je izuzetaka od toga pravila, a još manje onih koji objedinjuju većinu navedenih podvrsta u jednoj knjizi.

Jedan, kome je to ipak uspjelo, je Viki Grošelj s knjigom "Štiri krat osemtisoč". Rođen je 1952. godine, po zanimanju je nastavnik fizičke kulture i jedan od najuspješnijih slovenskih alpinista. Osim kvalitetnih uspona u našim i europskim Alpama, bio je sudionik mnogih ekspedicija - u Hindikuš, na Makalu, po dva puta na Everest, Lhotse i Manasu, na Kilimanjaro, Aconcagu, Broad Peak i Gasherbrum II u Karakorumu i Cho Oyu i Shishapangmu u Tibetu, a penjaо se na Aljasci, Australiji i na Novom Zelandu.

Uspone s tih putovanja, s vrlo rijetkim neuspjesima, opisao je knjigama "Do prvih zvezda", "V prostranstvih črnega granita", "Prehodil bi svet za en sam nasmeh" i u "Štiri krat osemtisoč". Nedavno se vratio s Kangchenjunge i to je njegov već deveti osamtušnjak, što ga je uvrstilo u sam vrh najuspješnijih osvajača 14 najviših planina na svijetu.

Najintenzivniji dio svoje penjačke karijere, kada je za malo manje od godinu dana - od jeseni 1988. do jeseni 1989 - bio uspješan na njih četiri, govori u knjizi "Štiri krat osemtisoč".

Nijednom od tih uspona ne nedostaje dramatike. Na Cho Oyu u kasnoj i hladnoj jeseni ekspedicija na kojoj sudjeluje prva je na toj strani planine. Njegov uspon na vrh nije sam sebi svrha, već je i podrška sigurnijem silazu grupama koje kasnije idu direktno na vrh. Nekoliko mjeseci poslije, na Lhotseu, u strmom žlibu sam vodi borbu s maglom i vjetrom, a krajnjim snagama gotovo u transu dolazi na vrh. Na istoj ekspediciji stotinjak metara prije vrha Everesta nemoćno gleda prijatelje koji idu dalje, a on sjedi u snijegu s praznom bocom kisika. Ali, vrh je toliko blizu da pronalazi tko zna koje rezerve u izmučenom tijelu i kasno navečer sam dolazi na najvišu planinu na svijetu. Na Shishapangmi do posljednjeg trenutka nije siguran hoće li uspjeti na zadnjim strminama pred vrhom, a zatim se vratiti po dugom i neizvjesnom silazu.

* Viki Grošelj: "Štirikrat osem tisoč", Prešernova družba, Ljubljana 1991, ISBN 886.3-94, 212 stranica, na slovenskom jeziku, tvrdi uvez, cijena 960 dinara

Sve to oduševjava one koji idu na ekspedicije, ali između tih redova približio je ne samo Himalaju, već i svoj raison d'être svega toga onima koji najvjerojatnije tamo nikad neće ni otići.

U Prirodi koja svom cijelom obuzima čovjeka, pronalazi prostora u svojim mislima za Sloveniju i burne događaje koji se u to doba tamo odvijaju.

Do detalja opisani doživljaji rječito otkrivaju sve trenutke očekivanja, neizvjesnosti, sreće, ali i muka na tim ekspedicijama.

Sve to moguće je poslije oblikovati u knjigu, ako se događaji svakodnevno bilježe, u što sam se i sam mogao uvjeriti jednom u Kathmanduu, kada je Grošelj na kraju dana po običaju sve pažljivo i pedantno upisivao u svoj dnevnik.

Međutim, postoji još jedan razlog zašto je to Grošeljeva najbolja knjiga. Cho Oyu i Shishapangma, s kojima započinje i završava knjigu, nalazi se u Tibetu. Prema toj zemlji rijetko tko može biti ravnodušan, jer kao da je preslikana iz neke bajke. U njoj fotograf ništa ne mora tražiti. Sve što treba učiniti jest da stisne okidač A onaj koji piše, kao da počinje promatrati svijet drugim očima.

Tibet je općinio i Grošelja. Uživa u idili tih krajeva i razumije nomade koji lutaju po toj visoravni. Uostalom, zar i alpinisti nisu neka vrsta latalica čiji putevi nemaju kraja? Naviknuti na prostranstva i slobodu, mogu shvatiti veličinu tragedije koju je doživio tibetski narod. Zato i Grošelj na kraju zaključuje da neće doći u Tibet tako dugo dok je na vlasti postojeći sistem.

Treba reći da knjiga ima i jednu manu, za koju najvjerojatnije autor ima najmanje zasluga. To je neuobičajeno visoka cijena od 960 dinara. Ali i uz nju naći će put do mnogih čitatelja, jer je riječ o dobroj i lijepoj knjizi.

Naši planinari iseljenici

U ovom broju: Ing. Aleksandar Blažuk

Prof.dr. ŽELJKO POLJAK, ZAGREB

Prije točno četvrt stoljeća (još točnije: 18. rujna 1966) došao sam u Pariz. Po prvi put sam u Francuskoj, ali s adresom u džepu na kojoj piše: Aleksandar Blažuk, dipl.ing. Bila je to jedina moja "francuska veza" i - funkcionalira je izvrsno. Zahvaljujući toj adresi za tri dana sam se u Parizu osjećao kao kod kuće.

Ove godine bio je Saša zajedno sa suprugom Silvom kod mene u Zagrebu i, priznajem, nisam uspio da im u dostačnoj mjeri uzvratim za sve što su oni uradili za jednog Zagrepčanina u Parizu. A znam da su jednako tako srdačno primili i nebrojno drugih naših planinara na propuštanju kroz Pariz. Eto, to je ta planinarska solidarnost zbog koje nas nerijetko smatraju tajnovitom organizacijom je svojom mrežom prekrila zemljiniu kuglu. Bit će i malo indiskretan: jedna zagrebačka planinarka, koja se prije mene koristila istom pariškom adresom, na njoj je i ostala - postala je Sašinom suprugom.

Danas su Saši 62 godine i kao umirovljenik stalno živi u Grazu. Iz domovine je otisao 1959. kao tridesetogodišnjak. Pariz mu je bio samo prva stanica i na njoj je ostao desetak godina, razvivši se u vrsnog elektroničara. Slijedi nekoliko godina boravka u Njemačkoj, da bi se konačno 1971. zaustavio u Grazu. Zašto baš u Grazu? Unatoč tolikim godinama u inozemstvu, bračni par Blažuk nije se mogao odreći svoje domovine, ali kako u njoj nisu mogli naći zaposlenje dostojno svojim kvalifikacijama, izabrali su Graz u Austriji kao veće mjesto koje je najbliže Zagrebu i hrvatskim planinama.

Saša je planinarski odgojen u Alpinističkom odsjeku PD "Zagreb", čak mu je dvije godine bio i pročelnikom. Stariji čitaoci sjetit će se i serije njegovih alpinističkih članaka što ih je objavio od 1951. do 1959. godine u "Našim planinama". Dakako da se takav čovjek ni u novoj sredini nije mogao odreći planinarstva. Zajedno sa suprugom svake je zime na skijanju negdje u visokim planinama, najčešće u Alpama, a ljeti obično putuje po svijetu birajući egzotične ciljeve na raznim kontinentima. Sada, dok ovo čitate, nalazi se na putu negdje između Salt Lake Citya u SAD i Meksičkog zaljeva. Posljednjih godina sve češće posjećuje Zagreb i planine svoje mladosti - ta Graz nije tako daleko od Zagreba, a mi smo sve bliži Evropi.

BLAŽUK Alexander, dipl.ing.elektrotehnik, rođen 25.2.1929. u Zagrebu. Član PD "Zagreb" od 1949. do 1959, kada je otišao u inozemstvo. Bio je aktivan alpinist-penjač. Penjao je u Julijskim i Kamniškim Alpama, te u Makedoniji i Bosni. Kao instruktor na prvom alpinističkom tečaju u Makedoniji 1952. godine ispenjao je nekoliko prvenstvenih uspona u Solunskoj Glavi na Jakupici. Prilikom alpinističkog logorovanja na Trnovačkom jezeru 1956. godine ispenjao je nekoliko prvenstvenih uspona u Trnovačkom Durmitoru i Vlasulji (vidi: Z.Smerke: Alpinistički vodič, Zagreb 1963).

Kao pročelnik Alpinističkog odsjeka PD "Zagreb" djelovao je od 1955. do 1956. Godine 1959. odlazi u Francusku, da bi se od 1971. za stalno nastanio u Grazu, u Austriji, gdje i danas živi.

Nakon odlaska u iznozemstvo posjećuje Pireneje, Dolomite, Savojske Alpe, Berner Oberland te alpske masive u Austriji. Od 1986. dolazi gotovo svake godine i u naše planine, kao što su Durmitor, Maglić, Velebit.

Osim planinarske, alpinističke i skijaške aktivnosti, zanimanje za strane zemlje, narode i prirodne osobitosti odvelo ga je u egzotične preddjele jugoistočne Azije i to na Ceylon, Tailand, Borneo, Bali, Javu, Sumatru. Bio je tako i kod još danas poludivljih plemena Iban-Dajaka na Borneu i Kara-Batak na Sumatri. Putuje također i po Sjevernoj Americi (od Yosemita preko Sierra Nevade do lanca Rocky Mountainsa, obišavši Yellowstone, Grand Teton, Bryce Canyon, Grand Canyon Colorada) i sjevernoj Africi (Egipat, Tunis, Maroko). Kao planinar i skijaš aktivan je još i danas.

BIBLIOGRAFIJA:

Zimi u Martuljku, NP 2/1951; Skijaško-Alpinistički tečaj Alpinističkog odsjeka PD Zagreb, NP 7-8/1951; Zimi u Kamniškim Alpama, NP 3-4/1952; Od Bitolja do Ohrida, NP 9-10/1952; Na Solunskoj Glavi, NP 10-12/1953; O našim člancima, NP 10-12/1953. Bivak u Martuljku, NP 7-8/1959.

Predstavljamo vam planinarska društva

U ovom broju: PD Kliničkog bolničkog centra "Maksimir" u Zagrebu

Ova rubrika, koju je prošle godine predložilo PD "LTA" iz Varaždina i samo je započelo prikazom svoga rada, pokazala se korisnom jer se u njoj doista mogu predstaviti i mala društva koja žive i rade u sjeni velikih. Ipak, čini se da većina naših društava želi djelovati bez publiciteta, gotovo u anonimnosti, jer daljnjih ponuda za ovu novu rubriku nema. Samo se desetak društava u Hrvatskoj, i to samo povremeno, koristi stranicama HP da informira javnost o svom djelovanju - ostala mukom šute. Zašto je to tako teško je znati. Možda bi na to pitanje mogla dati pouzdan odgovor jedna anketa. Podsjetimo se da je u predratnom "Hrvatskom planinaru" u tiskanim izvještajima za glavnu godišnju skupštinu Hrvatskog planinarskog društva bio rad svake podružnice, a bilo ih je pedesetak, sažeto prikazan s 10-20 redaka. Kao tipičan primjer evo pretiska jednoga takvog kratkog izvještaja o danas već gotovo zaboravljenoj podružnici HPD "Bitovnja" u Kreševu (Bosna):

"Skupština je održana 21.1.1939. Održano je 7 izleta sa 92 učesnika. Iako je podružnica osnovana pred godinu dana, pokazala je intenzivan rad na podružju planinarstva. Sagradila je bazen za kupanje na izvoru rijeke Banje, te je tokom prošle godine kupalište posjetilo 600 izletnika. Nadalje si je podružnica uzela u dužnost da izgradi planinarsku kuću na Lopati. Predradnje su već u toku. Predsjednik podružnice je dr. Augustin Tvrković" (HP 1939, str.257, br.7-8).

Iz izvještaja iduće godine doznajemo, među ostalim, da je društvo usred Kreševa sagradilo velik društveni dom (danasa je u njemu općinska skupština). Da nema tih desetak redaka u HP, tko bi

danasm uopće znao da je usred Bosne jedno malo hrvatsko društvo razvilo tako plodnu djelatnost i da je, zahvaljujući njemu, Kreševu bilo na putu da postane lijepo turističko mjesto (rat je, nažalost, omeo te planove a planinari su ostali bez svoje imovine).

HPD-ove podružnice bile su dužne da za svaku godišnju skupštinu HPD-a sastave takav kratak raport o jednogodišnjem radu i trenutačnom stanju, radi tiskanja u HP-u. Izvještaji su danas od neprocjenjive vrijednosti za proučavanje naše prošlosti.

Proteklih dvadesetak godina naš časopis donosi redovno godišnji izvještaj, ali samo o radu Hrvatskog planinarskog saveza, dok o radu društava ne dozajnemo gotovo ništa. Zar ne bi bilo vrijeme da se opet uvede stara HPD-ova praksa te da se ubuduće, uz opći prikaz rada Saveza, nade i poneka rečenica o svakom pojedinom društvu. Evo lijepa zadatka za redakcijski odbor HP-a, koji bi izvještaje društava mogao uskladiti stilski i volumenom. Podsjetimo se da je uz godišnji izvještaj redovito bila priložena tabela o radu podružnica s brojnim stanjem članstva, sekcija, izleta, objekata, markacija i priredaba. Na društvo koje nije poslalo izvještaj pala je sramota jer je u tabeli stajala primjedba: nema izvještaja. Pregledom rada svih društava bila bi riješena i dosadašnja disproportcija u prikazu rada pojedinih društava uzrokovanu stupnjem pismenosti člana uprave zaduženog za obavještavanje ili odgovornošću uprave o obaveznoj javnosti rada. No dok se ta korisna misao ne ostvari, ne preostaje nam drugo nego pozvati društva da se koriste ovom rubrikom u časopisu. Budući da se, osim "Višnjevice" iz Ravne Gore, nije dosad odazvalo ni jedno drugo društvo, a da u ovom broju rubrika ne ostane prazna, prikazat će "svoje" društvo kojem sam suosnivač i član uprave, iako znam da se u ovih nekoliko godina postojanja ono ne može pohvaliti nekom značajnijom akcijom. Neću se strogo držati dosadašnje sheme u ovoj rubrici, nego istaknuti ono što je za društvo najznačajnije.

OSNIVANJE. Društvo je osnovano 22. svibnja 1986., u razdoblju kada su upravo cvjetala društva koja su se oslanjala na jakе radne kolektive ili sindikate, tj. uz moguće izvore financiranja svoga rada. Klinički bolnički centar u Zagrebu (KBC) najveća je zdravstvena ustanova u Republici, s nekoliko tisuća zaposlenih na raznim lokacijama (Rebro, Šalata, Rodilište u Petrovoj itd.), k tome s vlastitim voznim parkom (i autobusom), s mnóstvom zdravstvenih radnika koji su planinari neorganizirano. Nekoliko starijih planinara u KBC-u shvatilo je da valja iskoristiti priliku i društvo su osnovali s namjerom da okupe sve potencijalne planinare.

ČLANSTVO. Započelo se s nekoliko atraktivnih izleta autobusom uz simboličnu cijenu i ubrzo se skupilo oko 200 članova. U sadašnjim privrednim prilikama, kada je i zdravstvo teško pogodeno, kada je presahnuo tzv. FZP (fond zajedničke potrošnje) i kada su pokolebani oslonci na radne organizacije, broj članstva se prepovolio, slično kao što se događa i u brojnim drugim, nekoč jakim i velikim društvima po velikim tvornicama i industrijskim pogonima. Budući da je društvo otpočetka bilo otvoreno i prema građanstvu, dobra polovina članova nisu namješteni u KBC-u. Doveli su ih prijatelji ili su to članovi obitelji. Tako je npr. u sadašnjem predsjedništvu društva samo četiri od ukupno devet članova radnika KBC-a.

NAČIN ORGANIZIRANJA. Budući da KBC ima desetak klinika i raznih službi i dislociranih odjela, tome je prilagođena organizacijska shema društva i to na taj način da svaka radna organizacijska jedinica može imati svoju sekciju. Dapače, statutom je predviđena i skupština na toj osnovi: iz svake radne jedinice planinari delegiraju jednog člana. To ima i tu pozitivnu stranu da je za pravovaljano odlučivanje skupštine dovoljno desetak delegata. Na taj način je izbjegnut ilegalni postupak koji prakticiraju gotovo sva druga društva koja statutom predviđaju skupštinu s natpolovičnom većinom ukupnog članstva, a gotovo nikada je ne postižu, nego falcificiraju zapisnik.

SASTANCI se održavaju, u pravilu, svakog prvog četvrtka u mjesecu. Na dnevnom redu je uvijek i jedno predavanje s dijapositivima. Održavaju ga najčešće ugledni gosti iz drugih društava, himalajci, afirmirani predavači. Društvo nema svojih prostorija, ali mu je na biranje neka od predavaonica na Šalati ili Rebru. Standardno je mjesto Predavaonica Dječje klinike na Šalati, u obliku amfiteatra, koja može primiti 150 ljudi. U njoj je prošle godine društvo ugostilo Hrvatski planinarski savez koji je tu održao svoju godišnju skupštinu. Valja istaknuti da pristup na predavanja ima osobje, pa i bolesnici, i u tu svrhu su na klinikama postavljene oglasne ploče.

OBAVJEŠTAVANJE članova i javnost u radu riješeni su na gotovo idealan način jer su "Naše novine", mjesечно glasilo KBC-a, društu ustupile u svakom broju jednu cijelu stranicu. Zahvaljujući vršnom uredniku i pažljivoj brizi za skupljanje tekstova i ilustracija, ta rubrika redovno izlazi već pet godina i toliko je postala atraktivna da, prema tvrdnji urednika, mnogi radnici KBC-a pročitaju najprije upravo planinarsku stranicu. Ona redovno sadrži reportažu, članske obavijesti, stručni članak, karikaturu i lijepo ilustracije. Sadašnji urednik ovih novina, Mario Filipi, i sam je planinar, pa je to garancija da će planinarska stranica i nadalje biti najkvalitetniji prilog novina i najbolja planinarska rubrika u Hrvatskoj.

Dobro je uhodan i telefonski način obavještavanja, zahvaljujući tajnici društva dipl.ek. Nevenki Mijoč. Budući da ona stalno radi u Ravnateljstvu KBC-a, njezin je telefon postao za članove nenadoknadiv kada su u pitanju podaci o budućem izletu, predavanju ili sastanku. Spomenimo da je tajnica na nedavnoj skupštini HPS izabrana u nadzorni odbor Saveza.

PROGRAM RADA je ustavljen: svaki mjesec jedan članski sastanak, najmanje po jedan izlet, svakog ljeta jedna veća tura (ove godine u Tatru), briga za održavanje oglasnih ploča i planinarske stranice u "Našim novinama", suradnja s drugim društvima, napose u organiziranju izleta (nedavni primjer: zajednički izlet u Istru s PD "Industrogrednja"). Zasad društvo nema nikakve imovine, nikakvih velikih planova, nego se zadovoljava nastojanjem da okupi što više zdravstvenih radnika radi uživanja u prirodi.

Dr. Željko Poljak

Orijentiranje pomoću mjeseca i zonskog vremena (ure)

Dr.sc. BOŽIDAR KANAJET, ZAGREB

Upotreba karte na terenu u bilo kojoj prilici (izlet, pohod, terenska igra, orientacijski kros itd.) počinje time, da se karta na terenu pravilno orijentira tj. da se postavi u približno isti položaj koji ima teren na njoj prikazan(1).

Bilo koje mjesto na zemljinoj površini možemo ustanoviti pogledom na zemljpisnu kartu. Topografska karta je vjerna slika dijela zemaljske površine i svih objekata koji se na njoj nalaze. Tako ćemo na karti pronaći rijeke, gore, sela, rudine i druge objekte po imenima kojima ih pučanstvo toga kraja naziva. Ima više načina kako pomoći kardinalnih smjerova možemo s mesta gdje stojimo (stajalište) odrediti položaj nekoga nebeskog tijela, a to nebesko tijelo može nam pomoći pri orijentaciji. za određivanje strana svijeta, tj. najčešće smjera sjever-jug (NS) koristimo ovisno o prilikama razna sredstva i metode:

- određivanje pravca sjevera pomoću geodetskih instrumenata
- određivanje koordinata stajališta teragacijskim uređajem (2)
- određivanje pravca sjevera pomoću kompasa
- određivanje pravca sjevera po Polarnoj zvijezdi (sjevernjači)
- određivanje pravca juga pomoću sunca i zonskog vremena uz upotrebu kutomjera
- određivanje pravca sjevera pomoću sjenke predmeta
- određivanje pravca sjevera pomoću Sunca, ure (koja ima kazaljke) i sjenke predmeta
- određivanje strana svijeta po objektima (predmetima) i znakovima na zemljisu
- određivanje strana svijeta po Mjesecu (prva četvrt, pun /uštap/, posljednja četvrt) (3,4)

Nabrojani načini primjenjivi su u raznim vremenskim i uvjetnim situacijama. Međutim, ne smijemo zaboraviti, da su nam potrebna dva nezavisna mjerenja (opažanja) kako bismo eliminirali grubu ili sistematsku pogrešku. Kod orijentacijskog takmičenja svaki član ekipe ima svoj kompas pa je moguće pogrešku jednostavno otkriti, dok bi kod pojedinačnog takmičenja trebalo već na startu utvrditi ispravnost kompasa. Ispravnost kompasa može se kontrolirati na taj način, da organizator odredi mjesto (stajalište) od kojeg je na udaljenosti od 50 metara trasirka (geodetski štap crvene-bijele boje) postavljen u smjeru sjevera. Popravak za odstupanje po smjeru određuje se po formuli:

$$\frac{\Delta\varphi}{\rho^\circ} = \frac{\Delta l}{L}$$

gdje je:

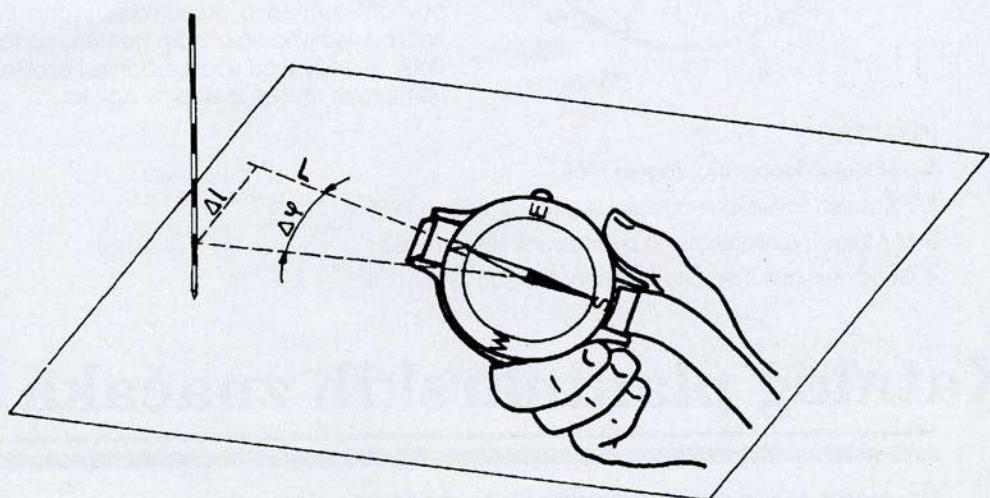
$\Delta\varphi$ relativno mali kut odstupanja (podjela kompasa je 360°)

L udaljenost od 50 metara

Δl odstupanje od kontrolne točke u metrima (lijevo ili desno)

ρ° duljina kružnog luka izražena u radijanima ($\rho^\circ = 57,3$)

$$\Delta l = \frac{\text{kut odstupanja} \times 50}{57,3}$$

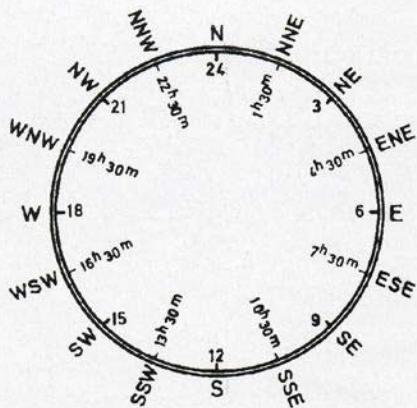
Za orijentaciju pomoću Mjeseca potpuno smo neovisni o točnom datumu i položaju Mjeseca među zvjezdama zodijaka. Mjesec je jako pogodan za orijentaciju i to u principu na svakoj geografskoj širini. Postupak je jednostavan i potrebna je samo ura tj. koliko je sati. Najprije, procijenimo koliko dvanaestina osvijetljene površine Mjeseca vidimo; ako vidimo pola Mjeseca znači da vidimo 6/12, ako vidimo četvrtinu Mjeseca to je 3/12. Zatim utvrđimo je li Mjesec u porastu, povećava li se osvijetljeni dio Mjeseca (mladi mjesec) ili je u opadanju (stari mjesec). U literaturi nalazimo različite načine određivanja "rasta" odnosno "opadanja" Mjeseca. Ako svijetli dio Mjeseca ima izbočinu na lijevoj strani (oblik slova C) onda Mjesec "C-rkava", opada, a ako ima izbočinu na desnoj strani (oblik slova D) onda Mjesec "D-olazi", raste. Nalazi li se Mjesec u opadanju, moramo broj procijenjenih dvanaestina (brojnik) vidljive Mjesčeve površine dodati očitanom vremenu na našem satu (sate i minute). Ako je Mjesec u porastu, broj dvanaestina oduzimamo od pročitanog vremena na satu.

Odredimo sada strane svijeta pomoću smjera Mjeseca u trenutku opažanja. Na primjer: u 4 sata i 30 minuta ujutro promatramo Mjesec u opadanju, od kojeg vidimo jednu četvrtinu, tj. 3/12. Prema izloženom $4.5 + 3 = 7.5$. Mjesec je u smjeru istok-jugo-istok (ESE)-vidi sliku 2.

Drugi primjer: u 21 sat i 30 minuta navečer promatramo Mjesec, od kojeg vidimo 5/12 u porastu. Slijedi $21.5 - 5 = 16.5$. Mjesec je u smjeru zapad-jugo-zapad (WSW).

Potrebno je također spomenuti pogrešku procjene broja dvanaestina osvijetljenog dijela Mjeseca. Ta pogreška ovisit će najvećim dijelom o iskustvu promatrača i nije veća od jedne do dvije dvanaestine procijenjene mijene Mjeseca.

Na kraju odgovorimo zašto smo procjenjivali dvanaestine faze Mjeseca. Interval vremena koji prođe između dva uzastopna mlada mjeseca, ili vrijeme u kojem Mjesec prođe kroz puni ciklus mijena, nazivamo sinodički mjesec, a traje 29.5 (okruglo 30) dana. Odnosno, od mlada do uštapa, ili od

ušta pa do mlađa prođe 14.5 (okruglo 15) dana. Prema tome, ispravno bi bilo određivanje petnaestine faze Mjeseca. Međutim, procjenjivanje petnaestina vidljivog dijela Mjeseca nije praktično, jer je jednostavnije procijeniti četvrtine, trećine ili polovine koje pretvaramo u dvanaestine. Pogreška procjene i od dvije dvanaestine neće posebno kvariti našu orientaciju.

Kada se orientirati ovom metodom? Prvenstveno ako nemamo nikakvo pomoćno sredstvo i ne zahtijevamo posebnu preciznost orientacije, ali smo povećali točnost u određivanju strana svijeta po noći po relativno oblačnom vremenu kada je slabo vidljiv nebeski svod sa zvjezdama i okolišem ili kad nam proviri Mjesec iz skupine oblaka.

LITERATURA

1. S.Macarol: Topografija, Zagreb 1959
2. B.Kanajet: Satelitska te agacija, Priroda 7-8, Zagreb 1985
3. M.A.Kuprin: Zanimateljno ob orientirovanii, Moskva 1980
4. Geografski institut JA: Čitanje karata, Beograd 1947

Katalog planinarskih značaka

UZ SLIKE NA ČETVRTOJ STRANICI OMOTA

NIKOLA KIZEM, ZAGREB

Prvi red

PLANIANSKI SAVEZ JUGOSLAVIJE. Prva značka Saveza, emajlirano-pozlaćena na pribadači; izrada IKOM Zagreb. Veličina: promjer 18 mm. Savez je osnovan 6.9.1925. godine na Plitvičkim jezerima pod imenom Savez planinarskih društava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, obnovljen je 1.7.1948. u Beogradu pod imenom Planinarski savez Jugoslavije. Adresa: Planinarski savez Jugoslavije, Andrićev venac 2, 11000 Beograd. Iz kolekcije Slobodana Mijatovića, Vukovarska 124/D, Osijek

PLANIANSKI SAVEZ HRVATSKE. Prva značka Saveza, emajlirano-posrebrena, na pribadači; izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 12 mm, visina 19 mm. Savez je osnovan 15.10.1874. pod imenom Hrvatsko planinsko društvo. Obnovljen je 20.6.1948. u Zagrebu pod imenom Planinarski savez Hrvatske. Dana 13.4.1991. mijenja ime u Hrvatski planinarski savez. Adresa: Hrvatski planinarski savez, Kozarčeva 22, 41000 Zagreb. Iz kolekcije Nedelka Krsteskog, Mariovska 18, 91000 Skopje.

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE. Prva značka Saveza, emajlirano-pozlaćena, na pribadači; izrađena u Ljubljani. Veličina: 14 mm, visina 19 mm. Savez je

osnovan 27.2.1893. u Ljubljani pod imenom Slovensko planinsko društvo. Obnovljen je 6.4.1948. u Ljubljani pod imenom Planinska zveza Slovenije. Prethodno je 24.2.1946. u Ljubljani osnovano Planinsko društvo Slovenije. Adresa: Planinska zveza Slovenije, Dvoržakova 9, 61000 Ljubljana. Iz kolekcije Ivana Pancera, Bukovačka cesta 117/b, 41000 Zagreb.

PLANINARSKI SAVEZ BOSNE I HERCEGOVINE. Prva značka Saveza, emajlirano-posrebrena, na pribadači; izrada IKOM Zagreb. Veličina: širina 16 mm, visina 17 mm. Savez je osnovan 21.9.1892. u Sarajevu pod imenom Bosansko-hercegovački turistički klub. Obnavlja se 1948. pod imenom Planinarski savez Bosne i Hercegovine. Adresa: Planinarski savez Bosne i Hercegovine, S.Milutinovića 10/l, 71000 Sarajevo.

PLANINARSKI SAVEZ SRBIJE. Prva značka Saveza, emajlirano-posrebrena, na pribadači; izrada IKOM Zagreb. Veličina: širina 12 mm, visina 18 mm. Savez je osnovan 27.5.1901. u Beogradu pod imenom Srpsko planinsko društvo. Obnavlja se 27.6.1948. pod imenom Planinarski savez Srbije. Adresa: Planinarski savez Srbije, Dobrinjska 11, 11000 Beograd. Iz kolekcije Maksia Lučića, S.Kovačevića 11, 51000 Rijeka.

Drugi red

PLANINARSKI SOJUZ NA MAKEDONIJA. Značka je reljefno-niklana i patinirana, na pribadači; izrada AUREA Celje. Veličina: promjer 19 mm. Planinarska tradicija u Makedoniji je duga, ali kako nije imala svoju nacionalnu samostalnost i slobodu, organizirano makedonsko planinarstvo počinje tek poslije drugog svjetskog rata. Godine 1953. srpska vlast u Skopju osniva Planinarsko društvo "Južna Srbija", koje neorganizirani makedonski planinari ignoriraju. Planinarski savez Makedonije osnovan je tek 1948. godine, iako je 15.12.1944. osnovano prvo makedonsko planinarsko društvo "Skopje" (sada PD Skopje-Matica). Adresa saveza: Planinarski sojuz na Makedonija, ul. 11 Oktomvri 42/a, 91000 Skopje.

Planinarsko društvo ŽELEZNIČAR-Šid. Značka je reljefno-niklana i obojena, na pribadači; izrada AUREA Celje. Veličina: širina 15 mm, visina 20 mm. Društvo je osnovano 11.11.1955. pod imenom PD Srem. Godine 1960. mijenja ime u PD Lipovača. Konačno 18.2.1970. uzima sadašnje ime PD Železničar. Adresa: PD Železničar, Borisa Kidriča 44/a, 22240 Šid. Iz kolekcije Drage Zdravkovića, Tomšićeva 1, 62000 Maribor.

Planinarsko društvo PTT-Niš. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači; izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 14 mm, visina 15 mm. Društvo je osnovano 1.7.1959. kao planinarsko društvo PTT radnika i namještenika Niša. Adresa: PD PTT, Pošta 6, 18000 Niš. Iz kolekcije Nikole Mišaka, Miškinina 63/c, 41000 Zagreb.

Planinarski klub SPLIT-Split. Stara značka Kluba, emajlirano-pozlaćena, na pribadači; izrada IKOM Zagreb. Veličina: promjer 14 mm. Klub je osnovan 1933. godine. Adresa: pp 365, 58000 Split. Iz kolekcije Ivana Bogosavljeva, Džemala Bijedića 17, 47000 Karlovac.

Planinarsko društvo TROGLAV-Zagreb. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači; izrada IKOM Zagreb. Veličina: širina 13 mm, visina 18 mm. Društvo je osnovano 20.2.1962. fuzijom PD Javor osnovanog 28.12.1952. i PD Pliva osnovanog 1960. godine. Šada je to društvo planinara radnika i namještenika Tvrnice Pliva. Adresa: PD Troglav, Vrhovac 5, (Klub omladine Črnomerec), 41000 Zagreb. Iz kolekcije Branka Škode, Slovenska 19, 41000 Zagreb.

Treći red

IV. SLET PLANINARA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači; izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: 10 mm, visina 16 mm. Slet je održan od 1-4.5.1964. u Zadru, a u organizaciji PD Željezničar iz Zagreba. Iz kolekcije Slavka Novaka, Saleška 19, 63320 Velenje.

IX. SLET PLANINARA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači; izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 16 mm, visina 15 mm. Slet je održan od 4-7.7.1969. na

Radanu, a u organizaciji PD Željezničar iz Beograda. Iz kolekcije Trajana Taševa, Ljuben Vesov 2, 91400 Titov Veles.

III. MEDUREPUBLIČKI SLET PLANINARA JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-bakrena, na pribadači; izrada IKOM Zagreb. Veličina: širina 20 mm, visina 25 mm. Slet je održan od 25-27.7.1954. u Fužinama-Platak, a povodom 80-godišnjice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj, odnosno u Jugoslaviji. Slet je prigodnim govorom 25. srpnja u 9 sati otvorio tadašnji predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske Većeslav Holjevac, uz prisustvo brojnih planinara iz cijele Jugoslavije i iz inozemstva. Slet je uspješno organizirao Planinarski savez Hrvatske. Iz muzejske zbirke Hrvatskog športskog muzeja, Ilica 7, Zagreb.

V. SLET PLANINARA JUGOSLAVIJE. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači; izrada Havaš, Subotica. Veličina: širina 21 mm, visina 11 mm. Slet je održan od 4-8.7.1956. na Prokletijama u organizaciji PD Đerovica, Peć. Sletu je uobičajeno prisustvovalo mnoštvo planinara iz cijele Jugoslavije. Iz Hrvatske je bilo preko 400 planinara. Sletu su prisustvovali i brojni planinari iz inozemstva. Podsjetimo se pozdravne riječi grčkog delegata: "Donosim vam pozdrave sa Parinasa, Olimpa i ostalih naših planina. Veže nas plameni osjećaj prema domovini, a ljepota prirode oplemenjuje nam duh. Neka ovaj slet ispunи ove ciljeve". Iz kolekcije Mladena Grubanovića, Langov trg 2, Zagreb.

VIII. SLET PLANINARA JUGOSLAVIJE. Značka je bakreno-reljefna, na pribadači. Veličina: širina 16 mm, visina 20 mm. Slet je održan 4. i 5.7.1964. u Modrića dolcu, ispod Velikog Zavižana na Velebitu, a povodom 90-godišnjice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj. Sletu u organizaciji Planinarskog saveza Hrvatske prisustvovalo je preko 2000 planinara, te brojne delegacije iz inozemstva. Otvarajući slet, predsjednik PSJ dr. Marjan Brecelj rekao je: "Svega dvadeset godina nakon osnivanja prve organizacije u svijetu, niknula je u Hrvatskoj planinarska organizacija, Hrvatsko planinarsko društvo". Zatim je uzeo riječ predsjednik PSH Većeslav Holjevac.

Četvrti red

I. SLET PLANINARA BOSNE I HERCEGOVINE. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači; izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: promjer 20 mm. Slet je održan 27. i 28.7.1957. na Boračkom jezeru, a u organizaciji Planinarskog saveza BiH. Slet je održan povodom Dana ustanka naroda BiH s 1000 planinara i još 2000 izviđača i ljubitelja prirode. Iz kolekcije Mladena Grubanovića, Langov trg 2, Zagreb.

XVI. SASTANAK (SLET) PLANINARA PTT HRVATSKE. Značka je bakreno-reljefna, na pribadači. Veličina: promjer 18 mm. Slet je održan 29. i 30.11.1975. kod Mrkoplja u Tuku, a u organizaciji PD PTT Sljeme, Zagreb. Uz brojne PTT-planinare Hrvatske, sletu su prisustvovali i brojni gosti. Iz kolekcije Sabita Selimovića, Mostarska 2, 71000 Sarajevo.

XXIII. SLET NA PLANINARITE NA PTT NA JUGOSLAVIJA. Značka je reljefno-bojena i pozlaćena, na pribadači; izrada Aurea Celje. Veličina: promjer 24 mm. Slet je održan od 3-6.7.1975. na Popovoj Šapki, na Sar-planini, a u organizaciji PD PTT, Skopje. Značka je ujedno i jubilarna PD PTT Skopje (1960-1975). Iz kolekcije Miroslava Ivanovića, Braće Opačića 2, 22408 Vrdnik.

XXV. JUBILARNI SLET PLANINARA PTT JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-bojena i pozlaćena, na pribadači; izrada IKOM Zagreb. Veličina: promjer 18 mm. Slet je održan od 2-4.7.1977. na Konjahu, a u organizaciji PD Poštar, Tuzla. Iz kolekcije Vlade Armano, Huari Burmedijana 1, Zagreb.

VI. SLET PLANINARA SLOVENIJE. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači; izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 15 mm, visina 19 mm. Slet je održan 6. i 7.7.1968. na Petrovom vrhu, a u organizaciji PD Petrov vrh, Daruvar. Iz kolekcije Dragana Žindovića, Kapetana Koče 30, 35000 Svetozarevo.

Peti red

Planinarsko društvo LIPA-Sesvete. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 15 mm, visina 19 mm. Društvo je osnovano 3.9.1952. Jubilarna značka društva (1952-1972), izdana povodom 20. obljetnice društva. Adresa: Josip Rukavina, Beogradska 3/b, 41260 Sesvete. Iz kolekcije Drage Gubijana, Bjelovarskog odreda 8, Zagreb.

Planinarsko društvo JAPETIĆ-Samobor. Prva značka društva, emajlirano-posrebrena, na pribadači, izra-

da Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 12 mm, visina 14 mm. Društvo je osnovano 4.8.1923. Obnavlja se 26.6.1948. pod imenom PD Samobor, a bi 1953. uzelo svoje sadašnje ime PD Japetić. Adresa: Starogradská 15, 41430 Samobor. Iz kolekcije Slobodana Mijatovića, Vukovarska 124/D, 54000 Osijek.

Planinarsko društvo KOZJAK-Kaštel Sućurac. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 11 mm, visina 12 mm. Društvo je osnovano 29.4.1949. kao prvo društvo kaštelanskih planinara. Adresa: pp 24, 58212 Kaštel Sućurac. Iz kolekcije Milivoja Četine, Dušana Vuksovića 5, Zemun.

Planinarsko društvo IVANČICA-Ivanec. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina širina 13 mm, visina 17 mm. Društvo je osnovano kao podružnica HD "Ivančica" 1898. godine, koja je godina i utisnuta na znački. Drugi izvori govore da je osnovana 1899. godine. Poslije prvoga svjetskog rata obnavlja se 12.8.1923. Poslije drugoga svjetskog rata obnavlja se 1948, i po treći put pod istim imenom. Adresa: pp 40, 42240 Ivanec.

Planinarsko društvo PERUN-Vareš. Prva značka društva, emajlirano-posrebrena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 11 mm, visina 16 mm. Društvo je osnovano 10.2.1951. Adresa: A. Mičića 2, 71330 Vareš. Iz kolekcije Drage Simjanovskog, Ul. Radovana Conića 107, Tetovo.

Nastavak slijedi

Odjeci na "Katalog planinarskih značaka"

Pozdravljam vašu inicijativu za obradu planinarske faleristike. Želeći da toj akciji dam i svoj skroman doprinos, dostavljam vam dvije značke PSD "Javorak" iz Nikšića, kojih sam autor. U toku je osnivanje i Planinarskog kluba Nikšić, koji će također imati svoju značku. Pozdravljam vas i želim uspjeh u započetom radu.

Radomir Radulović
Planinarsko smučarsko društvo "Javorak",
Nikšić

Oduševio sam se kada ste počeli objavljivati "Katalog značaka", pa bih vam volio pružiti podišku u ovoj akciji. Predlažem vam da u časopis uvedete rubriku u kojoj bi planinari kolezionari mogli razmjenjivati značke i svoje adrese. Čestitam na inicijativi i želim vam puno uspjeha u radu.

Željko Todorović
Doboj, Kupresova 9/7

Drago nam je da vam se javimo iz PD "Kablar"-Čačak, koje ove godine slavi 40-godina postojanja i rada te da vam uručimo tople pozdrave naših planinara. Redovni smo pretplatnici "Naših planina", a od broja 5-6 "Hrvatski planinar", za koji možemo reći samo reči hvale. Kad skupimo dva, tri godišta dajemo na koričenje i tim dobijamo lepu knjigu-priručnik koji ima različitih tekstova, priloga i informacija. Prava knjiga za svakog ljubitelja prirode! Još ako pogledamo starija godišta, onda tu možemo naći baš obilje teksta i fotografija. Ovim pismom dajemo podršku vašoj akciji na prezentaciji naših značaka u našem listu koja dolazi do izražaja u koloru i pokazuje bogatstvo boja i maštovitosti pri izradi.

Dragoljub Bojović
predsednik PD "Kablar", Čačak

Pregled planinarskih staza na Velebitu

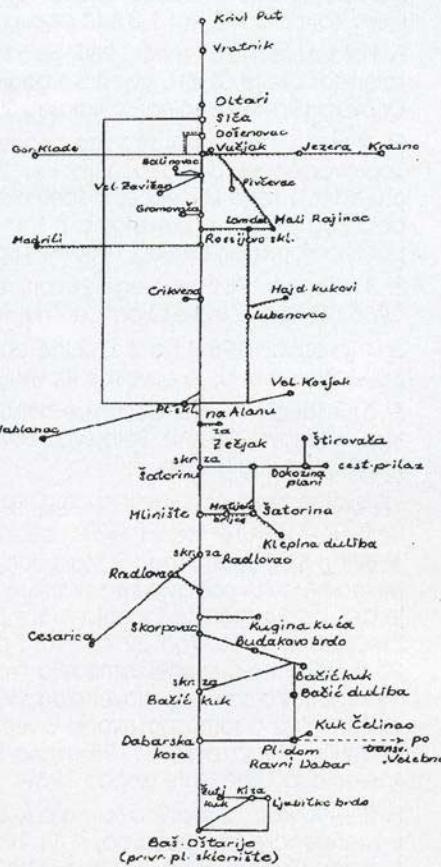
TOMISLAV PAVLIN, ZAGREB

Krajem 1990. godine Komisija za planinarske puteve i obilježavanja Hrvatskog planinarskog saveza okončala je popisivanje svih velebitskih planinarskih puteva i staza te razgraničila brigu o njima među planinarskim društvima i pojedincima koji su se i dosad o njima brinuli. Na taj posao Komisija se odlučila zbog dosadašnjega neredovitog održavanja puteva i markacija na toj planini, koje je, pogotovo u posljednje doba, postalo sve lošije. Osim toga, sada je i ravnomjernije raspoređen teret na svakoga od tih subjekata, jer su neka društva imala prevelike zadatke i zbog toga ih nisu mogla dobro ispuniti. Sada nam je i jasna slika o tome koji su velebitski putevi ostali bez nadzora. Red je na društvima, koja su preuzeila pojedine puteve ili dionice, da svoj zadatok redovno i trajno obavljaju. Ima ih koji misle da je taj posao u sadašnjim uvjetima nemoguć, ali da to nije tako dokazuje dobar rad planinarskih društava Vihor, Rade Končar, Željezničar, Novi Zagreb, Zanatlija, Sljeme i Jastrebarsko.

Nadamo se da će i pojedini planinari preuzeti neku dionicu, makar od samo 1000 ili 1500 metara, što će im godišnje oduzeti tek nekoliko sati rada, a Komisiji mnogo pomoći. Zar je to prevelika žrtva za našu najljepšu planinu? A posla, zapravo, ima mnogo. Tako se npr. na najstrmijem dijelu Premužičeve staze, u Rožanskim kukovima, ona počela odronjavati, što je u posljednji čas zaustavljeno. Ubuduće bi se, dakle, planinari trebali brinuti za velebitske staze organizirano, putem naše Komisije. Ona je prikupila mnoge obavijesti i savjete od ljubitelja i poznavalaca Velebita pa se sada može krenuti na posao planski i smislijeno.

Plan velebitskih staza koje valja održavati zapravo su diktirali: sam položaj Velebita (kopno-more), dosadašnje prometnice i potreba za novim pravcima. Temeljni je pravac sjever-jug, kojim ide "Velebitski planinski put" od Zavičana do Sv.borda, a svi ostali putevi, bilo od kopna bilo od mora, čine s njim cjelovit sustav. Nekadašnji pučki poprečni putevi iz Like do mora bili su s vremenom zapanjeni, ali su sada, zahvaljujući planinarstvu, opet postali aktualni kao prilazi nekom vrhu ili planinarskoj kući, ili radi potrebe silaza ili prekida uzdužnog putovanja, npr. zbog iznenadna nevremena. Dakle, i oni su važni pa bi odnos prema njima trebao biti isti kao i prema VPP-u.

U popisu planinarskih puteva svaki od njih nosi svoj broj, pa se pomišlja i na to kako bi se u budućnosti putevi označavali i brojem uz markaciju. Vezni putevi i transverzale osobit su dio u sustavu velebitskih planinarskih pravaca i oni s našim popisom čine

cjelinu. Opisi njihovih trasa dobro mogu poslužiti za kretanje po nekim dijelovima planine, a kompletan uvid i nadalje pruža Poljakov vodič "Planine Hrvatske". Dopunske obavijesti, o novitetima ili sadašnjem stanju, mogu se dobiti u Komisiji. Priložena skica prikazuje samo onaj dio markiranih staza u sjevernom i srednjem Velebitu koje su danas aktualne za planinare. Ostali putevi ucrtani su u skice koje se mogu dobiti na uvid u tajništvu HPS-a. U idućem broju objavit ćemo skicu staza u južnom Velebitu. Bit ćemo zahvalni svim planinarkama koji nas na bilo koji način pomognu u našem poslu, bilo savjetom bilo zapažanjem na terenu.

Speleologija

Nove speleološke publikacije u BiH

● **Cirkular SS BiH.** Prelaskom vršitelja dužnosti Saveza speleologa Jugoslavije (SSJ) iz SS BiH u Speleološko društvo Makedonije prestao je s redovnim izlaženjem Biltén SSJ, koji je u svom mandatnom periodu od 1894-1988. redovno izdavao SS BiH, a kojemu je glavni (i jedini) urednik bio Jasminko Mulaomerović. Da bi tu prazninu u aktuelnim spel. vijestima nekako nadoknadio, J.Mulaomerović je počeo izdavati publikaciju pod nazivom Cirkular SS BiH, umnožen fotokopiranjem, formata A-5, na 1-3 lista papira.

Prvi broj izašao je u veljači 1989, na 6 strana a u njemu je osim uvodnika (J.Mulaomerović) objavljen kalendar akcija SS BiH, izvještaj s godišnje skupštine SS BiH, informacija o betoniranju staza u špilji Orlovači (Slavina pećina), o katastru SS BiH i o novim knjigama.

Br. 2 (rujan 1989) na 4 stranice donosi vijesti o Međunarodnom spel. kongresu u Budimpešti, o III. Zborovanju speleologa BiH u Trebinju (25-28.8.1989), o proljetnom vikendu speleologa u Beogradu, o uređenju špilje Orlovače, o spel. ekspediciji SD "Bosanskohercegovački krš" pod nazivom "Preko polarnog kruga", o predstojećim spel skupovima, o trajanju plamena karbidne lampe, o novim publikacijama (Speleolog 1986-87 i Speleo Biltén 1/89 SO-a PD "Željezničar" iz Zagreba).

Br.3 (listopad 1989) na svega 2 stranice donosi samo informacije o novim publikacijama (Speleolog 1986-87, Speleologia Croatica - najava, Naše jame br. 31/88, Planinski vestnik br.10/89).

Br.4 (prosinac 1989) na 2 stranice donosi vijesti o godišnjoj skupštini SS BiH i popis najvećih spel. objekata u svijetu, te novosti iz Slovenije.

Br.6 (veljača 1991) na 3 stranice donosi plan rada SS BiH i popis 15 imenovanih speleologa-instruktora, članova SD-a iz Sarajeva, Zavidovića, Trebinja, Banja Luke i Foče, te prikaz Adresara speleologa Jugoslavije.

Vjerojatno zbog objavljivanja drugih publikacija, a posebno zbog ponovnog izlaženja Bilténa SSJ, Cirkular je prestao dalje izlaziti.

● **Biltén SSJ.** Budući da SD Makedonije nije mogao izdavati Biltén SSJ, opet je uskočio Jasminko Mulaomerović i nastavio s izdavanjem Bilténa SSJ, kojega je izdavač SSJ i SS BiH. U ljetu 1990. izašao je br.1 na 24 stranice formata A-5, s polutvrđim koricama. Tu je objavljen zapisnik s prve sjednice predsjedništva SSJ (od 22.4.1990) i prijedlog izmjene Statuta SSJ, zapisnik s druge sjednice od 25.5.1990, najava spel. simpozija "Voda i krš" u 1991, kalendar međunarodnih spel. skupova u 1990, izvještaj sa II. jugoslavenskog simpozija o turističkim špiljama i zaštiti krša (Sežana, 1-3.6.1990), sa Seminara o samospašavanju iz vertikalnih spel. objekata (Medvednica, 25.5.1990), o nesreći u Breznu velike razpoke (-1198 m, na Kaninu, 14-22.1.1990), te informacija o formiraju Savezu speleologa Crne Gore (konac 1989).

Br.2/1990 ima 12 stranica formata A-4, meke korice a umnožen je fotokopiranjem. Donosi zapisnik I. konferencije SSJ (Beograd, 2.11.1990), kratke vijesti iz Slovenije, izvještaj s I.skupa speleologa-ronilaca (Zagreb, 12.5.1990), izvještaj ASA-a o istraživanju na Miroču i izvještaj sa Saveznog spel. tečaja na Beljanici (kolovoz 1990), te prikaz novih publikacija (Črni galebi pišejo, Reka Timav, Jazovka, Naše jame 32, Jamarstvo, Speleolog, Geografski razgledi). Na kraju je prikazan rad Okruglog stola "Spašavanje iz spel. objekata (Jajce, 1.6.1990)

● **Adresar speleologa Jugoslavije.** SS BiH (urednik Jasminko Mulaomerović) objavio je početkom 1990. adresar svih spel.organizacija u Jugoslaviji (savezi, društva, klubovi, sekcije, odsjeci, speleoturističke organizacije, i dr.) te adrese aktivnijih članova spel. organizacija. Adrese su prikupili J.Mulaomerović i Vlado Božić. Adresar je formata A-5, polutvrđih korica, umnožen fotokopiranjem.

● **YU speleo koleklonar.** I ovu je publikaciju ostvario Jasminko Mulaomerović. To je biltén formata A-4, mehanih korica, umnožen fotokopiranjem, a izdalo ga je novoosnovano Spel.društvo "DODO" u Sarajevu. Biltén je namijenjen speleolozima-koleklonarima ili svim onima koje zanima skupljanje raznih spel. predmeta. U br.1/1991, na 16 stranica, nakon uvodnika prikazano je nekoliko zanimljivih poštanskih žigova koji u svom imenu sadrže riječi špilja, pećina ili neki krški fenomen, speleološko-filatelističke crtice sa speleoekspedicije "Preko polarnog kruga" (žigovi, razglednice), prikaz jugos-

lavenskih maraka o zaštiti prirode (Vransko jezero na Cresu, bjeloglavi sup), prikaz spela poštanskih ureda u SAD, prikaz poštanskog žiga spela istraživanja ASA-a na Durmitoru. (2.7.1983), prikaz jugoslavenskih maraka koje prikazuju podzemni svijet, prirodnog mosta na Sutjesci (žig i marka), razglednice i marke povodom 500. obljetnice rudnika žive u Idriji, osvrt na spela izložbu i žig (poštanski) u Jajcu 2.6.1990. pod nazivom "YU Speleofila", te prikaz marke, žiga i razglednice Žemaljskog muzeja u Sarajevu u kojem se nalazi stalna spela postava i u kojem su radili poznati bosanski speleolozi. Na kraju se nalazi sadržaj na engleskom jeziku.

● **Bibliografija radova iz periodike dobivene razmjenom.** I ovu publikaciju priredio je Jasminko Mulaomerović, a izdao SD "Bosanskohercegovački krš" u Sarajevu 1990. Sadrži 75 stranica formata A-4 i ima polutvrde korice. Tu su popisani naslovi svih spela radova sadržanih u publikacijama koje SD "BHK" dobiva u zamjenu za svoje publikacije. Vidljivo je da uredništvo SD "BHK" ima veliku razmjenu, jer se na popisu dobivenih publikacija nalazi čak 64 periodika i monografija. Naslovi su popisani po abecednom redu zemalja svijeta na koje se odnosi sadržaj rada - i ta je lista pozamašna, kao i ukupni broj naslova - 1249! Ova će vrijedna publikacija svakako dobro doći svim spel. bibliotekama, ali i pojedincima.

● **Biten SPELEO BiH.** Pod ovim nazivom počeo je SS BiH 1988. god. izdavati biten kojega je urednik opet Jasminko Mulaomerović. Nakon pauze od gotovo godinu dana (do sada su objavljeni brojevi 1/88, 1/89 i 2/89), a sada (u travnju 1991) i br. 1/90. U ovom broju objavljen je rad Ilijе Mijuškovića o spela objektima u Grafovskom polju i njihovom strateškom značaju, članak Veselina Mijuškovića o Vidrovanskoj pećini, prijedlog Leona Dramea o novim topografskim spela znakovima, prikaz insolacije doline Neretve Binele Junuzović, referat Zorana Stipetića o elektronskim računalima u speleologiji i prikaz programa "CAVE" podnesen na 10. jugosl. spela kongresu u Sarajevu 1988., članak Jasmina Mulaomerovića o arheološkim i spela istraživanjima u okolini Ustiprače, i na kraju zapisnik Redovne godišnje konferencije SS BiH. Ovaj broj ima 48 stranica formata A-4 i polutvrde korice.

Vlado Božić

Zaštita prirode

Ekološke smjernice UIAA

- U planinama ekologija ima prednost pred ekonomijom; ekologija ima svoju cijenu, koju ekonomika mora poštivati
- drastično smanjiti ponudu u planinarskim domovima, pa i na račun udobnosti
- nikakvih novih planinarskih kuća
- smanjivanje standarda u planinarskim kućama i osiguravanje samo osnovnih potreba
- dosljedno odvođenje smeća u dolinu
- sanacija otpadnih voda
- smanjivanje energetske potrošnje
- nikakvih novih puteva
- postojeće ceste do planinarskih kuća zatvoriti za svaki promet, osim za opskrbu i odvoz smeća
- kućama vratiti njihovu osnovnu funkciju - sklonište za planinare
- gostonice isključiti s popisa kuća
- nikakvo proširenje planinarskih kuća, nikakvo povećavanje udobnosti
- zamjena benzinskih motora (agregata) drugim izvorima energije (sunce, vjetar, plin)
- isključenje motornog prometa iz pejzažno vrijednih alpskih dolina

Ove su smjernice prihvatile planinarski savezi Austrije, Njemačke i Južnog Tirola te Zajednica planinarskih organizacija Alpe-Adria i Evropski savjet. Postanimo i mi Europa!

Asfaltna baza u Štitaricama zagadit će rijeku Taru

Nije koristilo što su stručni krugovi i Akademija nauka Crne Gore ukazivali, da će puštanje u pogon asfaltne

baze i pratećih pogona u Štitaricama kod Mojkovca zagaditi rijeku Taru i ugroziti NP "Biogradska gora".

Nema ni jedne asfaltne baze koja ne zagaduje svoju okolinu i to karcinogenim materijama, pa ni asfaltna baza u Štitaricama ne može biti izuzetak. Već u toku gradnje ove baze došlo je do ekoloških incidenta, izlivanjem naftnih derivata u Štitaričku rijeku, desnu pritoku rijeke Tare. Po završetku asfaltne baze i pratećih objekata, vode rijeke Tare i njihov živi svijet bit će uništeni. Sadašnje prilike, političke i ekonomski, omogućuju da se objekat u Štitaricama završi u tišini, bez pokretanja javne pažnje na opasnost od uništenja Tare. Financijski završetak asfaltne baze, pored banaka, potpomaže i republički fond za puteve CG. O predstojećem uništenju Tare, upoznata

je i vlada CG, ali ona o svemu tome šuti. Time CG ostvaruje svoju ulogu uništenja posljednje nezagadene rijeke Europe, koja je uknjižena u dvije svjetske baštine: Svjetsku baštinu prirodnih dobara i Svjetske rezervate biosfere. Svojim odnosom i ponašanjem njeni organi hoće uništiti svjetsko čudo - rijeku Taru - radi asfaltne baze! Obraćamo Vam se s molbom da osjetite vapaj iz Tare i spriječite vandalsko nasilje silnika nad prirodom. Hvala na svemu što ćete učiniti na očuvanju rijeke Tare i nacionalnog parka "Biogradsko gora"

Cane Janićević, Pljevlja

Sportsko penjanje

Pismo novoizabranog dopredsjednika CEC UIAA "Hrvatskom planinaru"

Nakon izvješća sa sastanka u Briselu (br. 3-4, str. 91) želio bih istaći nekoliko za nas bitnih stvari. CEC (Sportsko penjačka komisija) UIAA sastanak u Briselu nije samo zaokružio prvi četverogodišnji razvoj svjetskog sportskog penjanja, već je njegov ishod to isto uradio i unutar JUSPEK-a (Jugoslovenske sportskopenjačke komisije). Poznata je naša aktivnost u ovom sportu od njegova, usudio bi se reći, prapočetka. Marijansko natjecanje u Splitu bilo je 4. sportsko penjačko natjecanje u svijetu.

Naš je razvoj također od prvih koraka 1986. i 1987. krenuo dinamično, pa je tako 1989. godine JUSPEK bila najbolja organizirana sportsko-penjačka komisija u svijetu, iza Francuske. Naši se natjecatelji od prvog svjetskog prvenstva, iako amateri i bez izvora financija, postignutim rezultatima nalaze u svjetskom vrhu, sve do prošle godine. Nije potrebno ovde isticati da je to postignuto velikim entuzijazmom i volonterstvom uz minimalna sredstva.

Na ovom je sastanku našem radu na svjetskom nivou odano veliko priznanje. Izabran sam za dopredsjednika CEC UIAA.

I u trenutku tog proglašenja nametnula mi se upravo ova retrospektiva našega petogodišnjeg rada: podrška KKA PSJ i PSJ; prebacivanje ingerencije razvoja sportskog penjanja prema programskoj orientaciji PSJ sa PSJ na KA PSH i KA PZS; organizacijska i finansijska suradnja KA PSH i KA PZS kod iznalaženja sredstava za put reprezentacije i za moje odlaske na tako važne sastanke UIAA.

I baš o tome želim nešto reći. Želim upozoriti na dalekovidnost i podršku jednoga mog suradnika koji nije nikada iznevjerio interes sportskog penjanja i koji je ponekad i neshvaćen uvijek istrajao sa mnom na putu za dalje, za više.

Govorim o načelniku KA PZS gospodinu Brani Žoriću, a razlozi su višestruki. Uz vodenje KA PZS od samog

početka uvijek je pronalazio načine da podrži sportsko penjanje i to generalno, ne samo u Sloveniji. On je za sada jedini koji je uspješno riješio financiranje puta i smještaja naše reprezentacije na natjecanjima za svjetski kup. On joj je omogućio odlazak na prvo svjetsko prvenstvo u Grenobl 1987. godine. Aktivno je pratilo sva moja izvješća i aktivnost JUSPEK-a, pa je tako direktno zaslужan za formiranje JUSPEK-a 24.11.1988. Ustrajnim radom na ovom planu, mogu slobodno reći, postao je stručnjak za sportsko penjanje koji može trenutno osjetiti važnost nekog događaja, s uvijek istančano točnom vizijom budućnosti.

Tako je i ovaj moj odlazak u Brisel bio pod velikim znakom upitnika, jer je PSJ ostao bez sredstava, a PSH i PSOS su u potpunosti financirali moj put na sastanak radne grupe u Innsbrucku, na kojem je predložen novi model svjetske sportsko-penjačke organizacije.

I ponovo Brane Žorić pronađa sredstva u skladu s dogovorom, a rezultat moga uspješnog prisustva na Briselskom sastanku je izbor na mjesto dopredsjednika CEC, a isto tako i izglasavanje novog modela sporta. Jer, bez lažne skromnosti, moj utjecaj u stvaranju i izglasavanju novog modela sporta nije malen.

Aktivna suradnja s Branom i njegovo odlično poznavanje materije nagomilano u proteklih pet godina uistinu su dosta zaslужni za ovaj ishod. Isto tako treba istaći da su na putu do ovog priznanja našoj zemlji, u okviru svojih mogućnosti, uvijek pomogli generalni sekretar PSJ Branislav Božović, koji je od samog početka pravilno ocijenio potencijal ovoga mladog sporta unutar PSJ, zatim moj matični Hrvatski planinarski savez i Planinarski savez općine Split. Iskreno im hvala na njihovoj podršci. Nadam se da će ova suradnja u budućnosti, s jasnim perspektivama koje su pred nama, biti još intenzivnija.

Ivica Piljić

Publicistika

• **Durmitor u "Alpu".** Talijanska reprezentativna planinarska revija "Alpi" donosi u broju 74 za lipanj 1991. oveću ilustriranu reportazu iz Durmitora na 11 stranica, s geografskom skicom i pet prijedloga za ture. Pisci su Carla Monini i Mario Pappacoda. Tekst namijenjen talijanskim planinarima, ilustracije dobro izabrane, predložene ture također, jedino je pitanje ima li tako hrabri Talijani koji bi se odlučili za pohod Durmitoru, kad ih ima vrlo malo koji se usuđuju u mjeru i blisku im Istru. Ipak je dobro da se makar piše. (ŽP)

• **Bilten br.1 PSD "Priatelj prirode" iz Sarajeva** stigao nam je ovih dana. Na 12 listova tiskanih laserskim sloganom, objavljeno je, osim uobičajenih društvenih obavijesti, i nekoliko priloga zanimljivih i za druge planinare, tako npr. o obnovi planinarske kuće na Malom polju (Igman) i o stanju planinarske kuće na Romaniji. (ŽP)

• **Velebitski broj "Ekološkog glasnika".** Broj 5-6 za 1990. godinu, koji je iz tiska izašao sa zakašnjenjem

od godinu dana, u cijelosti je posvećen Velebitu i zato vrlo zanimljiv za naše čitače, te ćemo zato redom navesti članke koje sadrži. Ž.Poljak: Velebit, planina neslućene ljepote i širokih vidika, A.Rukavina: Kako zaštititi Velebit, G.Lukač: Ornitofaunističke osobitosti Velebita, Nina de Luca: Velebitska gušterica, S.Božićević: Cerovačke pećine, S.Božićević: Mirila, raritet planine Velebit, Ž.Poljak: Istraživači Velebita, R.Domac: Forenbacherov "Velebit i njegov biljni svijet", Velebitski botanički vrt, I.Šugar i I.Trinajstić: Obilje biljnog pokrivača Velebita. Posebno valja istaknuti visok stupanj grafičke kvalitete, tridesetak fotografija u boji, isto toliko crno bijelih i niz geografskih skica. Cijena je ovoga broja 100 din a načituje se na adresi: Dr.Ante Pelivan, 41414 Velika Gorica, Lomnica Donja, Duga cesta 59. Ovih dana izašao je i broj 7-8 koji je posvećen Plitvičkim jezerima, a uskoro izlazi iz tiska 9-10 posvećen Kvarneru. (ŽP)

Vijesti

• **XVII. slet planinara Slavonije** održan je potkraj svibnja na Strmcu, kod Nove Gradiške. Bilo je prisutno blizu 400 sudionika iz Slavonske Orahovice, Pakraca, Osijeka, Daruvara, Sl.Broda, Virovitice, Pleternice, Sl. Požege, Černika i Nove Gradiške, te članovi "Priroda" i "Zeljezničar" iz Zagreba, ukupno iz 14 društava. Na sletištu okupljene je, između ostalih, pozdravio Zdravko Sokić, predsjednik Skupštine općine Nova Gradiška, a zatim se autobusima krenulo na Brezovo polje, najviši vrh Psunjia. Poslije kraćeg zadržavanja duga kolona planinara uputila se pješice natrag na Strmac. Tamo se nastavilo zabavnim i sportskim programom. Tako je u malom nogometu, u konkurenciji podmlatka, najuspješnija bila ekipa iz Pakraca, a kod odraslih prvi je Daruvar. U povlačenju konopca pobijedili su Našičani. Pobjednicima i svim društvima uručena su priznanja. Istoga dana na Strmcu je odžana redovna izborna skupština Planinarskog saveza Slavonije, kojoj su bili prisutni Vladimir Novak, potpredsjednik Izvršnog odbora i Nikola Aleksić, tajnik Hrvatskog planinarskog saveza. Tom prigodom usvojen je izvjetaj, plan rada i Statut, te upućen prosvjed nadležnim protiv odlaganja atomskog otpada u planinama Slavonije. U novo rukovodstvo PSS izabran je 9 članova, za predsjednika Drago Trošelj (Našice), potpredsjednika Dobrivoje Cvjetović (Daruvar), a tajnika Đorđe Balić (Osijek). Tomislav Sablek (Slavonska Požega), Miro Lay (Đakovo) i Miro Mesić (Pleternica) predstavljat će slavonske planinare u HPS. Također su podijeljena i tradicionalna priznanja PSS za 1990. Plaketu "Đuro Pilar" primio je Miroslav Đurić (Daruvar), priznanje "Antun Petković-Tuna" Slavko Žagar (Našice), plaketa "Dragutin Lerman" dodijelj-

jena je Prvoj slavonskoj visokogorskoj ekspediciji "Kavkaz '90", a "Prelazni pehar Slavonskog planinarskog puta" pripao je našičkim planinarama. Veoma uspio Slet i skupština zajednički su organizirali PD "Strmac" iz Nove Gradiške i "Lipovica" iz Černika (Ivan Jakovina)

• **Za novi dom na Baškim Oštarijama** u Velebitu dali su dobrovoljni novčani prilog Matu Poljanec iz Varaždina i Božidar Jazbec iz Zagreba.

• **HPS i Nepal.** Nepalsko Ministarstvo turizma uvažava Hrvatski planinarski savez. Od prvih dolazaka stranih alpinističkih ekspedicija u Himalaju, dižave tog područja regulirale su uspone svojim posebnim propisima. Molbe za vrhove nisu se ni razmatrale, ako nisu bile priložene garancije nacionalnih planinarskih saveza. Oni su posebnom izjavom potvrđivali iskustvo i sposobnost svojih penjačkih grupa, kao i poštivanje zakona i ostalih propisa vezanih za uspon. U slučaju narušavanja, osim direktnih sudionika, mogla se kazniti i određena institucija zabranom dolaska njenih ekspedicija na neko vrijeme. Od Trisula 1960. pa do ovogodišnje ekspedicije na Kangchenjungu, navedenu garanciju potpisivao je PSJ, odnosno Koordinacijska komisija za alpinizam PSJ. Ta praksa, osim bespotrebnog gubljenja vremena s memorandumima, žigovima i sličnim administrativnim problemima s kancelarijom PSJ, bila je i nelogična, jer su ekspedicije bile većinom organizirane u pojedinim republikama. Planinarski savez Zagreba, poslije KOTG PZS najčešći organizator ekspedicija u Himalaju, zatražio je na sastanku KKA PSJ prošle godine u Kamniškoj Bistrici, da republički savezi, koji su već godinama samostalni u svom radu, garantiraju za

ekspedicije sa svog područja. To je prihvaćeno i dopisom PSJ od 1. travnja 1991. obaviješteno je Ministarstvo turizma u Nepalu, koje odobrava dozvole za vrhove, da ubuduće republički Savezi potpisuju garantije. Planinarski savez Zagreba je već 4. travnja ove godine na taj način prijavio svoju 7. ekspediciju, u Zapadnu stijenu Annapurne I (8091), a garanciju kojom se regulira propis iz Turističkog akta 2035 i 2036 nepalske Vlade o preporuci nacionalnih saveza, po prvi puta potpisuje Hrvatski planinarski savez. Važno je da nepalsko Ministarstvo turizma uvažava ovu garantiju i na osnovi nje izdaje dozvolu za uspon točno 25. lipnja, na isti dan kada je u Saboru proglašena samostalnost i suverenost Republike Hrvatske. (DB)

• **IV. proletarijski pohod na Žumberak** u organizaciji PD "Monter" iz Zagreba ove godine nije bio u proletarnom raspoloženju, jer je dan prije palo 30 cm snijega, a na dan susreta je kišilo. Ipak se u domu PD "Monter" u Sekulićima skupilo oko 300 planinara iz 30 društava. Na maloj svečanosti je predsjednik društva imenovao počasnim članovima zagrebačke planinarske veterane Zdravka Ceraja, Vladimira Jagarića i Jakšu Kopića. Prigodne darove dobili su najmlađi posjetilac, trogodišnji Marko Dijačić, i najstariji, Marko Orešković, HDP "Željezničar" je dobio dar jer je bilo najbrojnije zastupljeno. Zdravko Ceraj je u ime PSZ uručio šestorici "Monterovaca" srebrni znak priznanja. Planinari koji su sudjelovali na svim dosadašnjim pohodima dobili su srebrni znak, a iduće godine dobit će zlatni. Za dobro raspoloženje pobrinuo se Stanislav Vukelić sa svojom harmonikom. Zaključeno je da se iduće godine pohod održi sredinom lipnja, kada je vrijeme stabilnije, i to u subotu. (VJ)

• **Prva sjednica Glavnog odbora** Hrvatskog planinarskog saveza održana je 29. lipnja pod predsjedanjem prof. dr. Marijana Hanžekovića u Društvenom domu HPS u Zagrebu. Prisutna su bila 22 člana, a većina nije došla zbog nemira u zemlji. Glavni odbor je konstituiran od ovih članova: predsjednik i potpredsjednik HPS, 11 članova IO, 16 predsjednika komisija HPS, 7 delegata PS Zagreba, 3 Slavonije, 2 Rijeke, 3 Dalmacije, 4 ZPP-a i po 1 iz bilogorske, gorskokotarske i banjasko-moslavačke regije. Imenovani su ovi pročelnici komisija:

Ivica Mesić - školovanje kadrova
Neven Petrović - alpinizam
Boris Cuijć - sportsko penjanje
Vladimir Božić - speleologija
Darko Luš - vodiči
Borislav Aleraj - GSS
Zeljko Gobec - orientacijski sport
Tomislav Pavlin - markacije i putevi
Ivica Martinek - E-putevi
Ivan Stošić - Zaštita prirode
Antun Stare - gospodarstvo
Tomislav Đurić - odlikovanja
Milivoj Kovačić - povijest planinarstva
Dražen Zupanc - normativni akti
Josip Šintić - propaganda
Milan Turkalj - podmladak
Članove komisiju izabrat će IO a GO će ih verificirati na prvoj sjednici. Do 15. listopada treba pripremiti izmjene i dopune pravilnika komisija i svih normativnih

akata. Komisije će ubuduće biti financirane na osnovi planova rada a ne u fiksnim postocima kao dosad. Treba preispitati odnose i udruživanje na razini PSJ i mogućnost izdavanja vlastitih markica i iskaznica. Utvrđeno je drastično smanjivanje prihoda HPS iz svih dosadašnjih načina financiranja. Ministarstvo financija odobrilo je Savezu milijun i po dinara za 1991. godinu. Zaključeno je da se od toga jedan milijun usmjeri na planinarske objekte, a ostatak za redovni rad HPS i tiskanje "Hrvatskog planinara", koji ove godine nije dobio dotaciju. Odbijen je zahtjev Mjesne zajednice Mrkopalj da im se prenese u vlasništvo dom Tuku, ali je prihvaćeno da bude dodijeljen na korištenje PD "Bijele stijene" iz Mrkopalja.

• **Dom u Tuku privremeno zatvoren.** Zbog organizacijskih teškoća i gubitka oslonca u radnoj organizaciji, PD "Prvomajska" iz Zagreba obavijestila je Hrvatski planinarski savez da više ne može voditi brigu o ovom domu i on je privremeno zatvoren, sve dok se ne nađe drugo društvo koje bi ga preuzealo od Saveza, ili dok se na neki drugi način ne riješi pitanje opskrbnika. (ZP)

• **Previsoke najamnine za društvene prostorije.** Nova stambena politika, kojoj je jedan od ciljeva uspostavljanje ekonomskih stana, dovela je mnoga planinarska društva u veliku finansijsku teškoću, pa čak i do pitanja opstanka. Neka će društva morati napustiti prostorije, jer ih, jednostavno, neće moći naplatiti, druga će osiromašiti ili osjetljivo povećati članarinu svojim članovima. Jedno od najvećih i najboljih društava u Republici, zagrebačko PD PTT "Slijeće" izbačeno je iz svojih prostorija u Jurišićevoj ulici na drastičan način. Društva koja imaju prostorije na atraktivnom mjestu možda će naći rješenje u njihovom izdavanju u podnajam nekoj firmi za uredske prostorije, što je možda i najbolje rješenje, jer im vrijeme ne kolidira s večernjim satima kada se planinari obično okupljaju. (ZP)

• **Novi predsjednik UIAA.** Od 1. siječnja ove godine predsjednik Međunarodnog planinarskog saveza je kirurg i sportski traumatolog dr. Pietro Segantini, Švicarac talijanskog jezika. Rodio se 1940. u Maloju (1800 m), u području gdje je izvoriste rijeke Inn. Medicinu je studirao u Zürichu i Ženevi. Šest godina bio je predsjednik medicinske komisije UIAA, a 1990. je postao predsjednik Internacionallnog društva za skijašku traumatologiju i zimskosportsku medicinu. Među ostalim, prikladna je ličnost za predsjednika i zato što tečno govori pet jezika. Generalni sekretar UIAA je također Švicarac, Eugenio Filippini. UIAA ima osam stručnih komisija: za sigurnost, zaštitu planinarske prirode, omladinu, ekspedicije, planinarstvo, planinsku medicinu, sportsko penjanje i dokumentaciju. (ZP)

• **PS "Paklenica" iz Zadra** u subotu i nedjelju 25. i 26. svibnja 1991. izvelo je ekološku dobrovoljnu radnu akciju. Temeljito je očišćena cijela unutrašnjost Planinarskog doma u Velikoj Paklenici na Velebitu, očišćen od otpadaka i korova njegov okoliš, mjestimično popravljena boja na stolariji doma, potkresane sadnice crnog bora oko doma i dr. Učestvovala je desetina članova i dala 92 dobrovoljna radna sata. Koristimo priliku pa obavještavamo sve planinare i druge

I ljubitelje prirode, da se do daljnog neće prati krevet na posteljina, pa preporučujemo, ako žele prespati u domu, da sa sobom ponesu vreću za spavanje.

(DP)

• **Počeli tečajevi za markaciste.** U organizaciji komisije za planinske puteve i markacije HPS-a održan je za planinarska društva zagrebačke regije prvi tečaj za markaciste 21. i 22. lipnja. Teoretski dio programa održan je u prostoriji HPS-a, dok je praktični dio programa bio na Medvednici, a sastojao se od kompletнog uređenja planinarskog puta od Markuševačke Trnave do Hunjke, preko Gorskog zicala. Da bi slika praktičkog dijela bila potpunija iznosimo i podatke: na potrebnim mjestima pročišćeni su prolazi koji su bili zarašteni, ucrtnano je 236 okruglih znakova, 20 pojasnih, 14 brojeva, 30 strelica te upisana 6 raskršća i 18 natpisa.

• **Put Potkilavac-Munda dol-Hahlići.** Ovaj vrlo atraktivni, ali teški planinarski put, preporuča se planinarama dobre kondicije koji se ne boje prolaza kroz stijenu preko ljestava, klinova i sjajli. Put je nedavno provjeren i utvrđeno da je prolaz moguć, ali treba paziti do ulaza u Mudnu Dol, jer su markacije na tom dijelu vrlo rijetke. Sa sobom valja ponijeti pitku vodu, jer je nema usputno.

(T.Pavlin)

• **Dan planinara Dalmacije,** tradicionalni godišnji susret dalmatinskih planinara, održan je 1. lipnja na prekrasnim terenima planine Kamešnice. Organizator ove manifestacije, priređene u povodu Dana državnosti Republike Hrvatske, PD "Svilaja" iz Sinja, imalo je dosta posla da prihvati i ugostiti više od 200 planinara iz različitih dalmatinskih društava, te goste iz Livna. Susret je otpočeo okupljanjem ispred pla-

nog izvora ili do užvišenja oko planinarskog doma. Po povratku je uslijedilo planinarsko veselje i zajednički ručak. Najteži je, kao i uvijek, bio planinarski rastanak.

(Ante Juras)

• **Ekologija u školi.** Učenici osnovne škole u Ravnoj Gori i Staroj Sušici u Gorskem kotaru dobili su na dar od Ekološkog društva iz Delnice i Drvne industrije Fužine najljonske vrećice na kojima piše "Rastite strelju i zdravo". Pored toga dara mališani su dobili i smrekove sadnice, koje će posaditi zajedno sa svojim nastavnicima. Učenici će također pomno pratiti rast smrekove, koja je inače najugroženije stablo Gorskog kotara i svijeta, a svoja zapažanja će bilježiti u dnevnik koji nosi naslov "Moja smreka i ja rastemo zajedno". Bit će to još jedan prilog mališana za očuvanje zdravljiva i svježeg zraka, te ujedno svojevrsna obnova ugrožene smreke.

(Dmitar Mamula)

• **"Boje Anda"** naslov je izložbe planinarskih kolor fotografija što su je u prostorijama Hrvatskog planinarskog saveza u Kozarčevoj ulici u Zagrebu priredili dipl.soc.pedagog Ana Sutlović (1963) i apsolvent geologije Damir Lacković (1967), obja članovi PDS "Velebit" iz Zagreba, od 10. do 28. lipnja. Izložba nije bila dovoljno reklamirana, pa i posjet nije bio velik, iako bi to ona svojom kvalitetom zaslужila.

(ZP)

• **Članovi HPD "Željezničar"** iz Zagreba, kako javlja Josip Sakoman, bili su u proteklom razdoblju na brojnim izletima, tako na Oštac, Kalnik, Žumberak, Plešivici, Okić, u Bleiburg, na Cesargrad, Zelenjak, Svete gore, slet slavonskih planinara, Stol prigodom 26. organiziranog pohoda, itd.

• **Riječki orijentacijski feniks.** Nakon što je praktički prestao orijentacijski život na riječkom području, ponovo se nakon nekoliko godina poput feniksa probudio i još jače razvio. Zainteresirana društva PD "Torpedo", PD "Kamenjak", PD "Platak" i POK "Rijeka", osnovala su Komisiju za orijentaciju Općinskog planinarskog saveza Rijeka. Tako udruženje naveliko radi na razvijanju orijentacijskog sporta u Rijeci. Sami su pokrenuli i uređuju list "Orientacist" u kojem, uz rezultate natjecanja, dolaze i najvažniji događaji iz regije a i šire, iz orijentacijskog sporta. Dosad su izšla četiri broja. Zajednički rad na programu i organiziranju orijentacijskih škola trebao bi privući nove poklonike orijentacijskog sporta. Zatim, uz već napravljene dvije orijentacijske karte Costabela i Pribiniš 1, razmišlja se o novim kartama na vrlo interesnim i specifičnim terenima u blizini mora. Organiziranje zajedničkih natjecanja također je jedna njihova djelatnost. Tako su zajedno POK "Rijeka" i PD "Torpedo" organizirali dvo-dnevno natjecanje na SRC Platak, na karti Pribiniš 1. Ove godine Trofej Torpedo osvojila je orijentacijska sekcija PD "Rade Končar". Sve to ima još veću vrijednost kada se zna da te akcije zasad financiraju sami orijentaciisti, uz malu pomoć sponzora. Vjerotatno će u budućnosti i sponzori naći svoju računicu kao što se to dogodilo u Rovinju, gdje je orijentacijski sport ponuden turistima kao Model III u prospektu Fety-a. Na kraju valja spomenuti glavne i idejne organizatore, a to su: Čeh Atila, Tadijanović Alen i Skitarelić Ante iz POK "Rijeka", Radić Simon PD "Torpedo" itd. (D.Raškaj)

ninarskog doma "Orlovac" u Koritima. Nakon okrepe toplim čajem i kraćeg zadržavanja u ugodnom razgovoru starih i novostećenih planinarskih prijatelja, uslijedio je zajednički uspon na vrhove Kamešnice: Garetu (1773 m), Kamešnicu (1810 m) i Konj (1856 m). Oni koji su smatrali da će ovi usponi od nekoliko sati biti preporni, pješačili su do obližnjeg živopis-

• Promjene na Dubovačkom planinarskom putu. HPD "Dubovac" iz Karlovca obavještava da je došlo do izmjene na trasi "Dubovačkog planinarskog puta". Do sada se kontrolna točka broj 3 (Hrašće) nalazila u kući broj 24, vlasništvo Mije Latin. Od sada se žig i upisna knjiga nalaze 200 metara prije (iz pravca silaza sa Vodenice), u trgovini i gospodarstvu Hrašće, vlasništvo gospode Nene Latin. Posjetiocima se mogu informirati na telefon 72-120, a žig je dostupan u svaku dobu od 7-23 sata i nedjeljom i praznikom. Kontrolna točka 5 premještena je iz zgrade osnovne škole Završje na zgradu Župnog dvora u Završju, u novu metalnu kutiju koju je izradio karlovački planinar Zdenko Kulaš. (Dr. Ante Starčević)

• HPD "Martinščak". Radio Karlovac i Društvo za rekreaciju iz Karlovca, organizirali su 1. svibnja biciklijadu na Martinščak. Dan je bio prekrasan i ispred Sportske dvorane kraj Korane, gdje je bio start, okupilo se preko 200 biciklista s biciklima raznih modela. Većina je stigla na sam vrh Martinščaka (345 m), 15 km od Karlovca. Tamo su podijeljene nagrade, koje je osigurao "Transkomerc" iz Karlovca najbržem biciklistu, zatim najstarijem (60 g.) i najmlađem (7 g.). Poslije toga je bilo natjecanje u brzom ispijanju piva, jedenju šampita i potezanju užeta. Na kraju je izabrana i mis biciklijade. Sve u svemu, bilo je lijepo i veselo, te se većina složila da biciklijadu treba ponoviti. Posljednjeg vikenda svibnja članovi su markirali prilaz na Martinščak sa dvije strane, i to iz sela Ledvenjaka uz Koranu i iz Velemerića, te prečići s vrha Martinščaka prema Velemeriću. Time se markacija nadovezuje na onu koju su već prije postavili planinari PD "Vinica" iz Duge Rese, iz pravca Vinice.

(Jasenka Mikšić)

• Iz HPD "Dubovac" u Karlovcu. Nakon dugo vremena članovi su počeli temeljiti adaptaciju planinarskog izletišta "Kalvarija" nedaleko od Karlovca. Od DIP-a iz Karlovca dobivena je lamperija i krovne letve, nabavljene su i smrekove daske za pod u glavnoj prostoriji. Marljivi karlovački planinar gospodin Berislav Jakšić napravio je nova ornamentna ulazna vrata. U taverni će se na zdovima nalaziti slike pejzaža. U akciju će se uključiti i karlovački akademski slikari. Komisija za dodjelu priznanja predložila je za dodjelu nagrada i plaketa HPS i PSJ Dubravka Butalu, Vladu Furaču, Viktoru Pavliću i dr. Antu Starčeviću. Sekretarijat za društvenu djelatnost Skupštine općine Karlovac pokazao je veliko zanimanje za razvoj planinarstva u gradu na četiri rijeke. Sekretarica prof. Anica Simunčić zainteresirala se za obnovu izletišta na Kalvariji te za uređenje doma "Vodice". Stručna komisija sastavljena od Josipa Perkovića, predsjednika KSS, gradonačelnika

Karlovcu mr. Dragutina Pribanića, prof. Anice Simunčić, predsjednika Karlovačke vlade mr. Mije Laića, Mladenom Kuke i predsjednika HPD "Dubovac" dr. Ante Starčevića, običi će objekte te se na licu mjesta uvjeriti o nužnosti popravka. HPD "Dubovac" je odlučilo da se u spomen na dugogodišnjeg člana, pokojnog Zvonka Plevnika, njegovim imenom prozove put uz planinarsko izletište Kalvarija. Bit će to "Put Zvonka Plevnika", a vodit će od raspela kod "Hribara", uz crkvu Sv. Ante, uz izletište Kalvariju, pa sve do ceste koja iz Karlovca vodi prema Metlici i Novom Mestu. Također je predloženo Sekretarijatu društvenih djelatnosti Opcine Karlovac da se i na spomen na nedavno preminulog dugogodišnjeg člana društva lvu Ottu njegovim imenom nazove jedna ulica u Karlovcu. Društvo je vrlo uspješno organiziralo i treći pješačko-planinarski pohod pod nazivom "Hodanjem do zdravlja". Na startu, ispred "Autohrvatske" kod nove tržnice, okupilo se mnoštvo naših sugrađana odakle su krenuli preko Jamadola i Uzdihovca do planinarskog izletišta Kalvarija. Tamo ih je dočekao čaj, podijeljeno im niz vrijednih nagrada, a druženje je nastavljeno do poslije podne. Cilj ovoga, kao i prethodnih pohoda je da se animira što više građana Karlovca za odlazak u širu i prekrasnu karlovačku okolicu.

(Dr. Ante Starčević)

• Brojevi s greškama. Unatoč pažnji, dogodi se pri uvezivanju "Hrvatskog planinara" poneka greška, npr. da nedostaje neka stranica, a druga je uložena dvaput. Molimo preplatnike da takav broj vrate na adresu HPS (Zagreb, Kozarčeva 22) s reklamacijom, pa će im biti poslan ispravan primjerak.

• Prva prijedorska himalajska ekspedicija "Nepal '91 odlazi na put 28. rujna. Cilj joj je Singu Cui (6501 m). Broj 12 alpinista, među kojima ih ima i iz Hrvatske i Slovenije. Ekspedicija će poslužiti i za izviđanje budućim ciljevima. Voda joj je Đurad Puhalic, član PD "Klekovača" iz Prijedora. Ekspediciju podržava PS BiH a članovi su joj visokogorski planinari iz Prijedora. (ZP)

• Dom obrtnika na Hunjki, Medvednica, planinarima nije omiljio zbog visokih cijena i poslovne atmosfere i napokon je bio zatvoren. Sada je ponovno otvoren i nagovješta se pametnija poslovna politika, prema kojoj bi objekt bio bliži pojmu planinarskog doma nego hotela. Zanima nas na koji će to način postići peti zakupnik po redu - prva četiri su bankrotirala. Izgleda da je planinarima ipak milija ona baraka s druge strane puta, stara popularna Hunjka, gdje ste mogli dobiti jednostavnih domaćih jela ili izvaditi iz torbaka ono što ste ponijeli sa sobom - a na ovo posljednje konobari su u "Zanatliji" gledali kao na kugu i koleru.

(ZP)

IX MEMORIJAL "UČKA 1991"

održava se u nedjelju 15. rujna kod cestovnog prijevoja Poklon.

Iz programa: uspon na vrh Učke (sat i pol), potvrđivanje kontrolnog kartona, orientacijsko natjecanje, zabava, ručak. Autobus do Poklona iz Rijeke 80 din, doručak 50 din, pansion 250 din. Prijave, rezervacije i obavijesti: PD "Kamenjak", 51000 Rijeka, Korzo 40, tel. 051/31-212 utorkom i petkom od 18 do 20 sati.

UPUTA SURADNICIMA

Na sjednici uredničkog odbora "Hrvatskog planinara" 1. srpnja usvojene su ove preporuke suradnicima:

- opseg članka do pet tipkanih stranica
- članke po mogućnosti ilustrirati slikama ili crtežima (kolor fotografije reproduciraju se u crno-bijeloj tehnici)
- prilozi za rubriku vijesti do dvadesetak redaka
- najavu neke akcije ili poziv na nju dostaviti tri mjeseca prije
- pisati samo strojem i najviše 30 redaka po stranici (tako da prored među redovima omogući lektoriranje)

Prednost imaju članci koji su priređeni po ovoj uputi.

Ilustracije se vraćaju autorima.

Redoslijed objavljivanja ovisi o aktuelnosti teme.

Na zahtjev rukopis se nakon lektoriranja vraća autoru na odobrenje.

Pjesme časopis ne objavljuje.

EVEREST TREK

10.X.-12.XI. 1991

Organizator: Zagrebački planinarski savez, Kozarčeva 22, Zagreb, telefon 441-088, telex 441-088

Iz putnog programa: Zagreb, Amsterdam, Kathmandu (3 dana turističkog obilaska), avionom u Luklu, pješice preko Namche Bazara do baznog logora pod Everestom, alternative na izbor: I. uspon na Island Peak (6153 m) ili II. na Kala Pattar (5545 m), splavarenje po rijeci Trisuli, Pattaya u Tajlandu, Bangkok, Zagreb, ukupno 33 dana.

Cijena: avion 970 dolara, trekking do Baznog logora i uspon na Island Peak 750 dolara (varijanta na Kala Pattar 600 dolara). Ostali troškovi (prehrana, vize, hotel u Tajlandu itd.) oko 300 dolara. Ukupno 1850 dolara za I. varijantu, 2070 za II. varijantu.

Preporučamo prije toga kao trening uspone u Dolomitima, također u našoj organizaciji.

"VELEBITSKIM STAZAMA"

Knjiga putopisa i eseja dr. Ante Rukavine što ju je prije desetak godina objavio Hrvatski planinarski savez, odavno je rasprodana i postala je bibliografskim raritetom. Upravo je II. izdanje izašlo iz tiska i sada ju mogu nabaviti svi čitaoci koji su zapitivali kada će opet izaći ova vrlo tražena knjiga. Ima 160 stranica i 16 stranica sa slikama u prilogu te plastificirani omot u koloru.

Cijena s poštarinom je 220,00 din. Za europske zemlje s poštarinom 30 DEM, a prekomorske 20 US\$. Za domovinu knjiga se dobiva pouzećem, a za inozemstvo putem čeka koji se naslovi na ime izdavača.

Narudžbe i čekove slati na adresu:

Dr. Ante Pelivan, Lomnica D. 41410 Velika Gorica, Hrvatska

UZ ČLANAK "KATALOG PLANINARSKIH ZANAČAKA"

